

KARADENİZ

2023 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA

BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
Özgür TÜFEKÇİ
Fevzi KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ: 2023 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler

Özgür TÜFEKÇİ
Fevzi KIRBAŞOĞLU

neupress.org

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları:
KARADENİZ:2023 GELİŞMELERİ İŞİĞİNDA BÖLGESEL
DEĞERLENDİRMELELER

Genel Yayın Yönetmeni/General Manager
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KALECİ

Editörler/Editors
Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ
Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU

Tasarım/Design
Büşra UYAR
Muhammed Sami TEKİN
Enes Malik YALÇIN

Redaktör/Redactor
Sema ERDOĞDU

ISBN
978-625-6208-21-6

Baskı/Printing
Necmettin Erbakan University Press (NEU PRESS)
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok. B Blok
No: 11 Meram / KONYA / TÜRKİYE
0332 221 0 575 - www.neupress.org
Sertifika No/Certificate No: 48888

NEU PRESS 1. Baskı, Konya/TÜRKİYE
Eylül 2024, vii + 392 s., 16x24 cm

Kategori/Category
Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı

*Bu eserin tüm hakları Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınlarına (NEU PRESS) aittir. Eserin tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU'nu hükümlerine göre, kitabı yayınlayan yayınevinin önceden izni olmadan herhangi bir ortamda yayımlanamaz ve herhangi bir bilgi depolama ve erişim sistemiyle, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik veya başka yöntemlerle basılamaz, aktarılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

*Eserdeki yazılı olan her türlü bilginin ve yorumun sorumluluğu editörlerin, yazarların kendilerine aittir.

* All rights of this work belong to Necmettin Erbakan University Press (NEU PRESS). According to the provisions of the "Law No. 5846 on Intellectual and Artistic Works", the whole or part of the work cannot be published in any medium without the prior permission of the publishing house that published the book, and it cannot be reproduced, printed, transferred, reproduced, or distributed by any information storage and retrieval system, mechanical, electronic, photocopying, magnetic or other methods.

*The responsibility for all kinds of information and comments written in the book belongs to the editors and authors themselves.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	1
1. BÖLÜM	
BÖLGE ÜLKELERİNİN 2023 GÖRÜNÜMÜ	5
2023 Yılı Türkiye Panoraması:	
İç ve Dış Politika Ekseninde Bir Değerlendirme	7
<i>Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammed Lütfü OSMANOĞLU, Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU</i>	
Operasyonların Gölgesinde Nihai Barışın Kıyısında Azerbaycan: 2023.....	35
<i>Dr. Öğr. Üyesi Hülya KINIK</i>	
Politik Sorunların Gölgesinde 2023 Yılı ve Bulgaristan.....	63
<i>Doç. Dr. Vahit GÜNTAY</i>	
Ermenistan 2023: İlerleme, Zorluklar ve Jeopolitik Manevralar.....	77
<i>Doktora Öğrencisi Muharrem BAYRAK</i>	
Gürcistan'ın İç ve Dış Politika Dinamikleri: 2023.....	103
<i>Doktora Öğrencisi Meltem HASANÇEBİ</i>	
Doğu ile Batı Arasında Moldova: 2023.....	135
<i>Doktora Öğrencisi Dilek KARADENİZ TOPAL</i>	
Aktif Bir Dış Politika Arayışında Romanya ve 2023 Yılı.....	157
<i>Doktora Öğrencisi Nükhet GÜNTAY</i>	
Rusya-2023: Savaş Devam Ederken	171
<i>Öğr.Gör. Dr. Yunus Emre AYDIN</i>	
Ukrayna'da Derinleşen Kriz: 2023.....	197
<i>Doktora Öğrencisi Hakan KÜÇÜK</i>	
2023 Yılında Yunanistan:	
İç ve Dış Politikada Gelişmeler ve Ekonomik Toparlanma	223
<i>Doktora Öğrencisi Oğuzhan BAL</i>	
2. BÖLÜM	
GENİŞ KARADENİZ HAVZASINDA SINIRAŞAN SORUNLAR.....	245
Rusya'nın Ukrayna'yı İşgalinin İkinci Yılında Yaşananlar	247
<i>Dr. Sertaç Canalp KORKMAZ</i>	

Küresel Şirketler ve Batılı Ülkelerin Ekonomik Yaptırımlarına Direnç ve Uyum: Rusya Örneği.....	271
<i>Arş. Gör. Muhammet NEGİZ</i>	
Rusya Ukrayna Savaşı'nın Karadeniz'e Kıyısı Bulunan Ülkelere Etkileri: Enerji Güvenliği.....	305
<i>Dr. Zehra AKSU</i>	
NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2023.....	331
<i>Dr. Sertaç Canalp KORKMAZ</i>	
Avrupa Birliği'nin Doğu Politikası: 2023.....	345
<i>Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU, Yüksek Lisans Öğrencisi Tuğba BEKTAŞ</i>	
Japon Devletinin Karadeniz Algısı ve Son Dönemdeki Karadeniz Politikaları	369
<i>Arş. Gör. Alperen TÜRKMEN</i>	

1. BÖLÜM
BÖLGE ÜLKELERİNİN 2023 GÖRÜNÜMÜ

2023 YILI TÜRKİYE PANORAMASI: İÇ VE DIŞ POLİTİKA EKSENİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammed Lütfü OSMANOĞLU
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU
Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıl dönümü vesilesiyle, 2023 yılında ülkenin iç ve dış politika alanlarında meydana gelen önemli gelişmelerin incelenmesi, bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu dönemde Türkiye'nin karşılaştığı zorlukların ve elde ettiği başarıların çok boyutlu bir analizi, bu araştırmanın önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir: "2023 yılında Türkiye'nin iç ve dış politikasındaki başlıca gelişmeler nelerdir ve bu gelişmeler ülkenin geleceğine yönelik nasıl bir projeksiyon sunmaktadır?"

Çalışmada ilk olarak, 6 Şubat tarihinde meydana gelen ve Türkiye'yi derinden etkileyen deprem felaketinin siyasi, ekonomik ve sosyal alanlardaki yansımaları irdelenecektir. Ardından, 14 Mayıs'ta gerçekleştirilen genel ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin dinamikleri, seçim sürecinin işleyişi ve sonuçları üzerinde durulacaktır. Çalışmada ayrıca, Türk sporunun 2023 yılındaki başarıları ve Türkiye'nin ev sahipliği yapmak için girişimlerde bulunduğu büyük ölçekli spor organizasyonları incelenecektir. Cumhuriyetin 100. yıl dönümü kutlamalarının toplumsal yansımaları ve bu önemli yıl dönümünün kolektif hafızadaki yeri de çalışmanın odak noktalarından birini oluşturacaktır. Terör örgütleriyle mücadele konusu da çalışmada ele alınacak başlıklardan biridir. Son olarak, enerji alanındaki gelişmeler, özellikle Karadeniz'deki doğal gaz keşiflerinin Türkiye'nin enerji politikalarına ve ekonomisine etkileri incelenecektir.

Dış politika ekseninde ise 2023 yılında Türkiye'nin önemli gelişmeler ve olaylar karşısındaki tutumu ele alınacaktır. İlk olarak, 7 Ekim tarihinde patlak veren Hamas-İsrail Savaşı ve Türkiye'nin bu çatışmadaki tutumu

KAYNAKÇA

- Acer, Y. & Okumuş, D. (2023a). *Türkiye'nin Uluslararası Yardım Çağrısı ve Karşılığı. Kriter*. <https://kriterdergi.com/dosya-deprem-ve-afet-yonetimi/turkiyenin-uluslararasi-yardim-cagrisi-ve-karsiligi> adresinden alındı.
- Acer, Y. & Okumuş, D. (2023b). Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Yumuşama ve Sonrası. *Seta Analiz*, 1-16.
- AFAD (2022). *TAMP Türkiye Afet Müdahale Planı. AFAD*. <https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-plani> adresinden alındı.
- AFAD (2023). *06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (Mw: 7.7- Mw: 7.6) Depremleri Raporu. AFAD*. https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmaraş%20Depremi%20%20Raporu_02.06.2023.pdf adresinden alındı.
- Alabay, Ş. (2023). *3 kıta 8 ülkede hediye Togg var. YeniŞafak*. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/3-kita-8-ulkede-hediye-togg-var-4593218> adresinden alındı.
- Altaş, M. & Yıldızalp, M. (2023). *Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Altun: Bizim için Cumhuriyet'imizin 100. yılı, Türkiye Yüzyılı'nın başlangıcı demektir. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskanligi-iletisim-baskani-altun-bizim-icin-cumhuriyetimizin-100-yili-turkiye-yuzyilinin-baslangici-demektir/3036961> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı (2023). *Ankara'da bombalı terör saldırısı. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/ankarada-bombali-teror-saldirisi/3004902> adresinden alındı.
- Ataman, M. (2023). *Normalleşme Sürecinin Son Cephesi: Türkiye-Mısır İlişkilerinin Gelişmesi. Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/muhittinataman/2023/03/18/normallesme-surecinin-son-cephesi-turkiye-misir-iliskilerinin-gelismesi> adresinden alındı.
- Banca, G. (2023). *Başarılarıyla 2023'e damga vuran Türk Sporcular. TRT Haber*. <https://www.trthaber.com/haber/spor/basariyla-2023e-damga-vuran-turk-sporcular-787862.html> adresinden alındı.
- BBC (2023a). *Erdoğan seçim kararını imzaladı: Türkiye 14 Mayıs'ta sandık başına gidecek. BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cne3474pkmmo> adresinden alındı.
- BBC (2023b). *Cumhurbaşkanı adayları kimler? BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c06ngv1krd7o> adresinden alındı.
- BBC (2023c). *Cumhuriyet'in 100. Yılı Coşkuyla Kutlandı. BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-67254081> adresinden alındı.
- BBC (2023d). *Türkiye, İsrail-Hamas savaşında nasıl bir politika izliyor ve öncelikleri neler? BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c0wxvklpw9o> adresinden alındı.
- BBC (2023e). *Mısır Dışişleri Bakanı Şükrü 10 yıl sonra Türkiye'de: Normalleşme süreci hızlanacak mı? BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cglj3x0k-v94o> adresinden alındı.
- Beşirli, H. (2023). Cumhuriyetin 100. Yılı: Yeni Bir Toplum, Yeni Bir İnsan. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 270-283.
- Bloomberg HT (2023). *Merkez Bankası'nda yeni Başkan Hafize Gaye Erkan. Bloomberg HT*. <https://www.bloomberght.com/merkez-bankasinda-yeni-baskan-hafize-gaye-erkan-2332643> adresinden alındı.
- Boztepe, M. (2023). *Milli sporcular, 2023 yılında 7 bin 418 madalya kazandı. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/spor/milli-sporcular-2023-yilinda-7-bin-418-madalya-kazandi/3091714> adresinden alındı.

- Cumhuriyet (2023). *Pegasus'tan '100 yıllık Cumhuriyet uçuşu'*. Cumhuriyet. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/pegasustan-100-yillik-cumhuriyet-ucusu-2134297> adresinden alındı.
- Dal, A. & Açıl, S. (2023). *Deprem Bölgesinde İlan Edilen OHAL Ne Sağlayacak. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/deprem-bolgesinde-ilan-edilen-ohal-ne-saglayacak/2810364> adresinden alındı.
- Ekonomist (2024). *Tesla'yı geride bıraktı: Togg, ilk yılında kaç adet araç sattı? Ekonomist*. <https://www.ekonomist.com.tr/otomotiv/tesla-yi-geride-birakti-togg-ilk-yilinda-kac-adet-arac-satti--46803#:~:text=Togg'un%20sat%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1%202023%20y%C4%B1%C4%B1,sat%C4%B1%C5%9Fla%20Tesla'y%C4%B1%20geride%20b%C4%B1rakt%C4%B1> adresinden alındı.
- Erdener, Ç. (2023). *61 yıllık hayalin gerçeğe dönüşme serüveni: Togg. TRT Haber*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/61-yillik-hayalin-gercege-donusme-seruveni-togg-777303.html> adresinden alındı.
- Ertuğrul, Ö., İğde, G. C. & Tiran, Ö. (2023). *Üniversitelerde "hibrit eğitim" başladı. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/universitelerde-hibrit-egitim-basladi/2862208> adresinden alındı.
- Euronews (2022). *Erdoğan-Sisi görüşmesi sonrasında diplomatik kanallar açılmaya başladı. Euronews*. <https://tr.euronews.com/2022/11/28/erdogan-sisi-gorusmesi-sonrasinda-diplomatik-kanallar-acilmaya-basladi-bu-yukelci-atanabili> adresinden alındı.
- Euronews (2023a). *14 Mayıs seçimlerinde hangi parti hangi ittifakta yer alıyor? Kim dışarıdan destek veriyor? Euronews*. <https://tr.euronews.com/2023/03/29/14-mayis-secimlerinde-hangi-parti-hangi-ittifakta-yer-aliyor-kim-disaridan-destek-veriyor> adresinden alındı.
- Euronews (2023b). *Türkiye-İsrail ekonomik ilişkileri ne durumda, ticaret hacmi AK Parti iktidarında nasıl değişti? Euronews*. <https://tr.euronews.com/2023/10/11/turkiye-israil-ekonomik-iliskileri-ne-durumda-ticaret-hacmi-ak-parti-iktidarında-nasil-deg> adresinden alındı.
- Gökkoyun, S. C. & Çakır, M. Ö. (2023). *Türkiye'nin ilk yerli ve milli gözetleme uydusu İMECE uzaya fırlatıldı. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/turkiyenin-ilk-yerli-ve-milli-gozetleme-uydusu-imece-uzaya-firlatildi/2872639> adresinden alındı.
- Gürer, M. (2023). *Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı İçin Bestelenmiş Eserlere Genel Bir Bakış. Online Journal Of Music Sciences, 8(2), 172-201*.
- Habertürk (2023). *Ankara Sivas hızlı tren hattı açıldı! 2023 YHT hızlı tren hattı durakları ve güzergâhı. Habertürk*. <https://www.haberturk.com/ankara-sivas-hizli-tren-hatti-bugun-aciliyor-2023-yht-ankara-sivas-hizli-tren-hatti-duraklari-ve-guzergahi-3586323/2> adresinden alındı.
- Hanedar, F. (2023). *Türk Devletleri Teşkilatı, 2023'te en aktif yıllarından birini yaşadı. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turk-devletleri-teskilati-2023te-en-aktif-yillarından-birini-yasadi/3093510> adresinden alındı.
- Karakaş, İ. (2023). *YSK Başkanı Yener: Cumhurbaşkanlığı Seçimi kesin sonuçları Resmî Gazete'ye gönderildi. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/ysk-baskani-yener-cumhurbaskani-secimi-ikinci-oylama-kesin-sonuclari-resmi-gazeteye-gonderildi/2911723> adresinden alındı.
- Kırbaçoğlu, F. & Tüfekçi, Ö. (2020). *Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçler Politikası: BRICS ve MIKTA Ülkelerinin Meydan Okumaları. Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2(1), 39-70*.
- Kırbaçoğlu, F. & Hasançebi, M. (2024). *Ekonomik Faydacılığın Bir Örneği Olarak Türkiye-İsrail İlişkileri. Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler*

- Dergisi*, 6(1), 4-28.
- Kırım Haber Ajansı (2023). *Dünyanın ilk SİHA gemisi TCG ANADOLU 100. Yıl kutlamalarında ziyarete açılıyor. Kırım Haber Ajansı*. <https://www.qha.com.tr/gundem/dunyanin-ilk-siha-gemisi-tcg-anadolu-100-yil-kutlamalarinda-ziyarete-aciliyor-480320> adresinden alındı.
- Mucuk, H., Özdemir, H. & Anik, M. A. (2023). El-Aksa Tufanı Operasyonu ve Türkiye’de Kamuoyunun Filistin Algısı. *Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 101-118.
- NTV (2023a). *6’lı masa toplantısı sonrası açıklama | Millet İttifakı’nın Cumhurbaşkanı adayı Kemal Kılıçdaroğlu*. NTV. <https://www.ntv.com.tr/2023-secim/6li-masa-toplantisi-sonrasi-aciklama-6li-masanin-adayi-cumhurbaskani-adayi-kemal-kilicdarogluclanli,lhYn4Hqvt0ai9YyqPDRTAA> adresinden alındı.
- NTV (2023b). *2023 yılında sporda neler oldu? NTV*. https://www.ntv.com.tr/galeri/sporskor/2023-yilinda-sporda-neler-oldu,XLjlfBXLykijs8CNKqerA/KU3IWg9_h0OLgfy7Nisjbg adresinden alındı.
- NTV (2023c). *Ankara Kızılay’da bombalı saldırı girişimi: Teröristlerden biri PKK üyesi*. NTV. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/son-dakika-haberi-ankara-kizilayda-bombali-saldiri-girisimi-teroristlerden-biri-pkk-uyesi,0ueJ2HQfyUmctMLnhKQmpw> adresinden alındı.
- NTVSpor (2023). *Kulüplerden Cumhuriyet’in 100. yılına özel formalar*. NTVSpor. <https://www.ntvspor.net/foto-galeri/kuluplerden-cumhuriyet-in-100-yilina-ozel-formalar-653d198e2ed520004f5dbc70/1> adresinden alındı.
- Otomotiv Gazetecileri Derneği (2023). *FIAT modellerinde “Cumhuriyet 100 Yaşında” logosu!* Otomotiv Gazetecileri Derneği. <http://www.otomotivgazetecileri.org/flat-modellerinde-cumhuriyet-100-yasinda-logosu-haberi-2446> adresinden alındı.
- Özüdoğru, B. A. (2023). *2023 yılı ekonomi karnesi. Tepav Günlük*. <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/7298/2023+yili+ekonomi+karnesi#:~:text=T%C3%BCrkiye%20ekonomisi%20geni%C5%9Flemeci%20para%20ve,sebebiyle%20%C3%B6ne%20%C3%A7ekilen%20t%C3%BCketim%20oldu> adresinden alındı.
- Pınar, Ö. & Abatay, B. (2023). *EURO 2032’nin Türkiye ve İtalya ev sahipliğinde düzenlenmesi ülke futbollarına ne katabilir? BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c874pr4d5m3o> adresinden alındı.
- Rasquinho, S. V. & Şeker, A. U. (2023). *AB Komisyonu 2023 Türkiye Raporu’nu açıkladı. Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-komisyonu-2023-turkiye-raporunu-acikladi/3047609> adresinden alındı.
- Seval, H. F. & Kodaman, T. (2015). Sporun Uluslararası Politikadaki Etkisi. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 52-64.
- Tahsin, İ. (2023). *Türkiye, Yunanistan Bm Güvenlik Konseyi Geçici Üyelik Adaylığını Destekleyecek ve Yunanistan Türkiye İmo Genel Sekreterliği Adaylığını Destekleyecek*. AVİM. <https://avim.org.tr/tr/Bulten/TURKIYE-YUNANIS-TAN-BM-GUVENLIK-KONSEYI-GECICI-UYELIK-ADAYLIGINI-DESTEKLEYECEK-VE-YUNANISTAN-TURKIYE-IMO-GENEL-SEKRETERLIGI-ADAYLIGINI-DESTEKLEYECEK> adresinden alındı.
- T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı (2023). *Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları. T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı*. https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html adresinden alındı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2023a). *Cumhurbaşkanı Erdoğan, Karadeniz Doğal Gazı Devreye Alma Töreni’ne katıldı. T.C. Cumhurbaşkanlığı*. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/145795/cumhurbaskani-erdogan-karadeniz-dogal-ga>

- zi-devreye-alma-toreni-ne-katildi adresinden alındı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2023b). *2023 Yılı 1. Çeyrek Büyüme Verileri açıklandı. T.C. Cumhurbaşkanlığı.* <https://www.sbb.gov.tr/2023-yili-1-ceyrek-buyume-verileri-aciklandi/> adresinden alındı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2023). *Türkiye ve Yunanistan'ın taraf olduğu Dostane İlişkiler ve İyi Komşuluk Hakkında Atina Bildirgesi. T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı.* <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-ve-yunanistanin-taraf-oldugu-dostane-iliskiler-ve-iyi-komsuluk-hakkinda-atina-bildirgesi-aciklandi> adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023a). *No: 247, 7 Ekim 2023, İsrail-Filistin Bağlamında Yaşanan Son Gelişmeler Hk. T.C. Dışişleri Bakanlığı.* https://www.mfa.gov.tr/no_247_-_israil-filistin-baglaminda-yasanan-son-gelismeler-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023b). *8 Kasım 2023, Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Yılı Türkiye Raporu Hk. T.C. Dışişleri Bakanlığı.* https://www.mfa.gov.tr/no_291_-_avrupa-birligi-komisyonu-2023-yili-turkiye-raporu-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023c). *Sayın Bakanımızın Mısır'ı Ziyareti, 18 Mart 2023. T.C. Dışişleri Bakanlığı.* <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-misir-i-ziyareti--18-mart-2023.tr.mfa> adresinden alındı.
- T.C. Millî Savunma Bakanlığı (2023a) *Irak Kuzeyine Gerçekleştirilen Hava Harekâtları İle İlgili Açıklama. T.C. Millî Savunma Bakanlığı.* <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/cd13f342ee8d49539c0282e681bed53c> adresinden alındı.
- T.C. Millî Savunma Bakanlığı (2023b) *Doğu Akdeniz-2023 Davet Tatbikatı Basın Duyurusu. T.C. Millî Savunma Bakanlığı.* <https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/8c6a21d3b05d4f199ff0b6e2103d4f1d> adresinden alındı.
- TRT Haber (2022). *Türkiye'nin başarı hikayesi: Karadeniz gazi. TRT Haber.* <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/turkiyenin-basari-hikayesi-karadeniz-gazi-702627.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023a). *Kahramanmaraş depremleri 'Asrın Felaketi' olarak literatüre girdi. TRT Haber.* <https://www.trthaber.com/haber/yasam/kahramanmaraş-depremleri-asrin-felaketi-olarak-literature-girdi-786587.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023b). *Asrın felaketinin maliyeti 104 milyar dolar. TRT Haber.* <https://www.trthaber.com/haber/gundem/asrin-felaketinin-maliyeti-104-milyar-dolar-786602.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023c). *Milli sporcular 2023 yılında 7 bin 418 madalya kazandı. TRT Haber.* <https://www.trthaber.com/haber/spor/milli-sporcular-2023-yilinda-7-bin-418-madalya-kazandi-823563.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023d). *Doğu Akdeniz'de dev tatbikat. TRT Haber.* <https://www.trthaber.com/haber/gundem/dogu-akdenizde-dev-tatbikat-815146.html> adresinden alındı.
- Turan, İ. & Çelikoğlu, Ş. (2023). *Enerji Güvenliği Açısından Sakarya Gaz Sahası.* Berikan Yayınevi.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2023). *Türk Devletleri Teşkilatı Onuncu Zirvesi Astana'da gerçekleştirildi. Türk Devletleri Teşkilatı.* https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-onuncu-zirvesi-astanada-gerceklestirildi_3111 adresinden alındı.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Seçimi ve Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Yenilenmesi Hakkında Karar (Karar: 2023/121) (2023). T.C. Resmî Gazete (32128, 10 Mart 2023).

- Uylaş, H. Ö. (2023). *Hazine ve Maliye Bakanlığı, Cumhuriyet'in 100. yılına özel basılan "5 Türk lirası" hatıra parasını tanıttı. Anadolu Ajansı.* <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/hazine-ve-maliye-bakanligi-cumhuriyetin-100-yilina-ozel-basilan-5-turk-lirasi-hatira-parasini-tanitti/3035857> adresinden alındı.
- Yıldırım, G. (2023). *Türk savunma sanayisi 2023'te ilklere imza attı. Anadolu Ajansı.* <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-savunma-sanayisi-2023te-ilk-lere-imza-atti/3095362> adresinden alındı.
- Yılmaz, M. Ş. (2023). *Türkiye'den Yunanistan'daki tren kazasında ölenler için taziyeye mesajı. Anadolu Ajansı.* <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyeden-yunanistandaki-tren-kazasinda-olenler-icin-taziye-mesaji/2834035> adresinden alındı.

OPERASYONLARIN GÖLGESİNDE NİHAİ BARIŞIN KIYISINDA AZERBAIJAN: 2023

Dr. Öğr. Üyesi Hülya KINIK
Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Üç yıl önce, Ermenistan tarafından Azerbaycan sivil yerleşim yerlerine ve ordusunun mevzilerine ateş açılması sonucunda Azerbaycan tarafından karşı saldırı operasyonu başlatılmış ve 44 gün süren İkinci Karabağ Savaşı, 9 Kasım 2020’de Azerbaycan, Ermenistan ve Rusya tarafından imzalanan Üçlü Beyanname ile sona ermiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in “Demir Yumruk” olarak adlandırdığı bu operasyon sonucunda yaklaşık 30 yıl Ermenistan’ın işgali altında bulunan Karabağ ve çevresindeki iller Azerbaycan ordusu tarafından kurtarılmıştır. Rusya’nın ara buluculuğunda imzalanan anlaşma iki ülke arasındaki savaşı sona erdirmenin yanında Azerbaycan açısından işgal altındaki 13 bin kilometrekare toprağından 10 bin kilometrekaresini özgürleştirmesine olanak sağlamıştır (Pirinççi, 2023). Öte yandan, Hankendi, Hocalı, Hocalı ve Ağdere’nin içerisinde yer aldığı üç bin kilometrekarelik alanda devlet otoritesi tam anlamıyla tesis edilememiştir. Bununla birlikte, Ermenistan, askeri birliklerinin bir kısmını Azerbaycan’dan çekmiş; bir kısmını ise çok sayıda silah ve mühimmat ile Karabağ’da varlığını devam ettiren yasa dışı Ermeni rejime bırakmıştır. Azerbaycan, savaşın sona ermesinden itibaren geçen süre zarfında Ermenistan’ın ordularını tamamen geri çekmesini, Karabağ’da bulunan sözde rejimin ise iddialarından vazgeçerek kendisini feshetmesini talep etse de bu talepler yerine getirilmemiştir (Rehimov, 2023d). Nitekim Ermenistan bölgeye başta mayın olmak üzere silah sevkiyatına devam etmiş ve desteklediği silahlı gruplar Azerbaycan askeri mevzilerine ve işgalden kurtarılan bölgelerdeki inşaa faaliyetlerine yönelik saldırı ve sabotaj girişimleri gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla hem bölgenin yeniden inşa edilmesi hem de zorla yerinden edilen Azerbaycanlıların geri dönüşlerinin sağlanması ve güvence altına alınması açısından önemli riskler ortaya çıkmıştır. Son olarak, 19 Eylül 2023 tarihinde yasa dışı Ermeni unsurlar tarafından döşenen mayınların patlaması sonucunda 4’ü polis olmak üzere 6 Azerbaycan

KAYNAKÇA

- Abay, E. G. (2021). *Azerbaycan ve Ermenistan sınırların belirlenmesine yönelik adımlar atma konusunda anlaşta*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-ve-ermenistan-sinirlarin-belirlenmesine-yonelik-adimlar-atma-konusunda-anlasti/2431807> adresinden alındı.
- Ahışhalı, M. M. (2022). *İran Cumhurbaşkanı Reisi: Bölgede coğrafi sınırların değişmesini kabul etmeyiz*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaşkanı-reisi-bolgede-cografisi-ninirlarin-degismesini-kabul-etmeyiz/2658907> adresinden alındı.
- Aksan, S. (2023). *‘İki devlet tek millet’ sloganına kritik ek: Tek hava sahası*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/iki-devlet-tek-millet-sloganina-kritik-ek-tek-hava-sahasi-777009.html> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı (2023). *Azerbaycan ile Ermenistan sınır belirleme komisyonları, toplantılarını yönetmeliği üzerinde anlaşta*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-ile-ermenistan-sinir-belirleme-komisyonlari-toplantilarini-yonetmeliği-uzerinde-anlasti/3069287> adresinden alındı.
- Aras, Ş. (2024). *Dünya ticareti için Orta Koridor’un önemi ve geleceği*. <https://www.ekonomim.com/kose-yazisi/dunya-ticareti-icin-orta-koridorun-onemi-ve-gelecegi/725288> adresinden alındı.
- Armenpress (2023). *Russia Strongly Urges Azerbaijan to Unblock the Lachin Corridor*. <https://armenpress.am/eng/news/1115533.html> adresinden alındı.
- Aslan, M. (2023). *Karabağ Krizi: Bundan Sonra Ne Olacak?* <https://www.setav.org/5-soru-karabag-krizi-bundan-sonra-ne-olacak/> adresinden alındı.
- Aslanlı, K. (2023a). *Zengezur Koridoru: Yeni Gelişmeler ve Gelecek Senaryoları*. <https://www.iramcenter.org/zengezur-koridoru-yeni-gelismeler-ve-gelecek-senaryolari-2388> adresinden alındı.
- Aslanlı, K. (2023b). *Zengezur Koridoru mu Aras Koridoru mu?* <https://www.iramcenter.org/zengezur-koridoru-mu-aras-koridoru-mu-2395> adresinden alındı.
- Ayboğan, G. (2023). *Azerbaycan, sınırda uçuş gerçekleştiren savaş uçağı nedeniyle İran’a nota verdi*. <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/azerbaycan-sinirda-ucus-gerceklestiren-savas-ucagi-nedeniyle-irana-nota-verdi-953628> adresinden alındı.
- Azatutyun (2023a). *Putin Hosts Fresh Talks Between Pashinian, Aliyev*. <https://www.azatutyun.am/a/32428164.html> adresinden alındı.
- Azatutyun (2023b). *EU Urges Dialogue Between Azerbaijan, Karabakh Armenians*. <https://www.azatutyun.am/a/32435480.html> adresinden alındı.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı. (2021). *Azerbaycan Respublikasının Prezidenti İlham ƏLİYEV: Zəngəzur dəhlizinin yaradılması bizim milli tarixi və gələcək maraqlarımıza tam cavab verir*. <https://mod.gov.az/en/news-791/> adresinden alındı.
- Bagirova, N. (2023). *Armenia backs Azerbaijan to host COP29 climate conference*. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/armenia-backs-azerbaijan-host-cop29-climate-conference-2023-12-07/> adresinden alındı.
- BBC News Türkçe (2023a). *Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ’daki son operasyonunun bölgedeki sonuçları ne oldu?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/c4nvmzkeko> adresinden alındı.
- BBC News Türkçe (2023b). *Zengezur Koridoru: İran projeye neden karşı çıkıyor?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/c1r4nr42wl4o> adresinden alındı.
- Chirciu, D. (2023). *Rusya: Azerbaycan ile Ermenistan barış anlaşması konusunda ortak anlayışa yakınlaştı*. <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hattir-usya-azerbaycan-ile-ermenistan-baris-anlasmasi-konusunda-ortak-anlayisa-yakinlasti/2901556> adresinden alındı.
- COFACE (2023). *Azerbaijan. Major Macro Economic Indicators*. <https://www.coface.com/news-economy-and-insights/business-risk-dashboard/country-risk-files/azerbaijan> adresinden alındı.

- Cura, A. & Abay, E. G. (25.05.2023). *Putin, Aliyev ve Paşinyan, Moskova'da Azerbaycan-Ermenistan ihtilafını görüşti.* <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putin-aliyev-ve-pasinyan-moskovada-azerbaycan-ermenistan-ihtilafini-gorustu/2906181> adresinden alındı.
- Çevikel, Ş. (2023). Rezulzade'den İlham Aliyev'e Azerbaycan Türkiye Siyasi İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Anasay*, 26, 156-171.
- Dündar, S. & Kalaeva, N. (2023). *Zengezur Koridoru: Gürcistan ve İran Odağı.* <https://www.orsam.org.tr/tr/zengezur-koridoru-gurcistan-ve-iran-odagi/> adresinden alındı.
- Eurasianet (2023). *Azerbaijani President Gives Ultimatum to Karabakh Authorities.* <https://eurasianet.org/azerbaijani-president-gives-ultimatum-to-karabakh-authorities> adresinden alındı.
- Euronews (2023a). *Azerbaycan, İran ile gerilimin ardından İsrail'e ilk kez büyükelçi atadı.* <https://tr.euronews.com/2023/01/11/azerbaycan-iran-ile-gerilimin-ardindan-israile-ilk-kez-buyukelci-atadi> adresinden alındı.
- Euronews (2023b). *Azerbaycan, İran gizli servisiyle ilişkisi olduğu gerekçesiyle 6 kişiyi tutukladı.* <https://tr.euronews.com/2023/04/06/azerbaycan-iran-gizli-servi-siyle-iliskisi-oldugu-gerekcesiyle-6-kisiyi-tutukladi> adresinden alındı.
- Euronews (2023c). *Aliyev, 'Türkiye şartının' kabul edilmemesi nedeniyle Paşinyan ile görüşmeyi reddetti.* <https://tr.euronews.com/2023/10/04/aliyev-turkiye-sartinin-kabul-edilmemesi-nedeniyle-pasinyan-ile-gorusmeyi-reddetti> adresinden alındı.
- European Council (2023a). *Press remarks by President Charles Michel following the trilateral meeting with President Aliyev of Azerbaijan and Prime Minister Pashinyan of Armenia.* <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/05/14/press-remarks-by-president-charles-michel-following-the-trilateral-meeting-with-president-aliyev-of-azerbaijan-and-prime-minister-pashinyan-of-armenia/> adresinden alındı.
- European Council (2023b). *Press Remarks by President Charles Michel Following Trilateral Meeting with President Aliyev of Azerbaijan and Prime Minister Pashinyan of Armenia.* <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/15/press-remarks-by-president-charles-michel-following-trilateral-meeting-with-president-aliyev-of-azerbaijan-and-prime-minister-pashinyan-of-armenia/> adresinden alındı.
- Farzam, R. (2023). *İran-Azerbaycan Geriliminin Geleceği.* <https://iramcenter.org/iran-azerbaycan-geriliminin-gelecegi-2365> adresinden alındı.
- Gawliczek, P. & Iskandarov, K. (2023) The Zangezur corridor as part of the global transport route (against the backdrop of power games in the South Caucasus region. *Security and Defence Quarterly*, 41(1), 36–53.
- Hasanzadeh, V. (2022). *Rusya ve İran kışkırtıcı Azerbaycan.* <https://www.21yete.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/guney-kafka-sya-iran-pakistan-arastirmalari-merkezi/rusya-ve-i-ran-kiskacinda-azerbaycan> adresinden alındı.
- Hasanzadeh, V. (2023). *Azerbaycan Büyükelçiliği'ne saldırı.* <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/olaylar-ve-gorusler/azerbaycan-buyukelciligine-saldiri-vusal-hasanzadeh-2026376> adresinden alındı.
- Huseynov, V. (2023). *Year in Review: Azerbaijan Concludes 2023 with Historic Accomplishments.* <https://moderniplomacy.eu/2023/12/29/year-in-review-azerbaijan-concludes-2023-with-historic-accomplishments/> adresinden alındı.
- Independent Türkçe (2023). *Aliyev, Blinken ve Paşinyan ile yaptığı üçlü görüşmeyi değerlendirdi: Ermenistan'ın pozisyonunda ilerleme var ama yeterli değil.* <https://www.indyrturk.com/node/611316/d%C3%BCnya/aliyev-blinken-ve-pasinyan-ile-yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1-%C3%BC-%C3%A7%C3%BC-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme-yi-de%C4%9Flerlendirdi-ermenistan%C4%B1n> adresinden alındı.
- Independent Türkçe (2021). *Putin, Aliyev ve Paşinyan'ın Soçi zirvesi: Ulaşım*

- koridorlarının önündeki engelleri kaldırmayı istişare ettik. <https://www.indyurk.com/node/440636/d%C3%BCnya/putin-aliyev-ve-pa%C5%9FFinyan%C4%B1n-so%C3%A7i-zirvesi-ula%C5%9F%C4%B1m-koridorlar%C4%B1n-%C3%B6n-%C3%BCndeki-engelleri> adresinden alındı.
- Kılıç, A. (2023). Olaylar ve Yorumlar. *Ermeni Araştırmaları Altı Aylık, Tarih, Politika ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 74, 9-64.
- Lavrina, A. (2022). Zangezur corridor: New transport route to connect Europe and Asia. *Daily Sabah*: <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/zangezur-corridor-new-transport-route-to-connecteurope-and-asia> adresinden alındı.
- MasisPost (2023). *Pashinyan: No Concrete Results From the Brussels Meeting*. <https://massispost.com/2023/07/pashinyan-no-concrete-results-from-the-brussels-meeting/> adresinden alındı.
- Melikoğlu, M. Y. & Rakipoğlu, Z. (2023). *Türkiye ile Azerbaycan arasında 3 anlaşma imzalandı*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-ile-azerbaycan-arasinda-3-anlasma-izmland/3000620> adresinden alındı.
- Mepa News (2023). *Zengezur Koridoru'nu Ermenistan değil İran engelliyor*. <https://www.mepanews.com/zengezur-koridorunu-ermenistan-degil-iran-engelliyor-60785h.htm> adresinden alındı.
- Milliyet (2023). *Azerbaycan ile Ermenistan demir yolu hattının yeniden açılmasında uzlaştı*. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/azerbaycan-ile-ermenistan-demir-yolu-hattinin-yeniden-acilmasinda-uzlasti-6957445> adresinden alındı.
- Pirinççi, F. (2023). *Karabağ'da Son Perde*. <https://www.setav.org/karabag-da-son-perde/> adresinden alındı.
- Rehimov, R. (2023a). *Azerbaycan, Türkiye'deki deprem bölgelerinde 100 milyon dolarlık konut inşa edecek*. <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/azerbaycan-turkiyedeki-deprem-bolgelerinde-100-milyon-dolarlik-konut-insa-edecek/2851183> adresinden alındı.
- Rehimov, R. (2023b). *Azerbaycan ve Ermenistan, barış anlaşmasının bazı maddelerinde uzlaştı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-ve-ermenistan-baris-anlasmasinin-bazi-maddelerinde-anlasti/2889487> adresinden alındı.
- Rehimov, R. (2023c). *Azerbaycan ve Ermenistan, barış anlaşması için ilerleme kaydetti*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-ve-ermenistan-baris-anlasmasi-icin-ilerleme-kaydetti-/2933884> adresinden alındı.
- Rehimov, R. (2023d). *Azerbaycan'ın zafer kazandığı 2. Karabağ Savaşı'nın üzerinden 3 yıl geçti*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-zafer-kazandigi-2-karabag-savasinin-uzerinden-3-yil-gecti/3001917#:~:text=Sava%C5%9F%C4%B1n%20ba%C5%9Flamas%C4%B1ndan%203%20y%C4%B1n%20sonra,d%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20s%C3%B6zde%20Ermeni%20rejime%20ba%C4%B1rakt%C4%B1> adresinden alındı.
- Rehimov, R. (2023e). *Azerbaycan ve Ermenistan 2023'ü barış arayışlarıyla geçirdi*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-ve-ermenistan-2023u-baris-arayislariyla-gecirdi/3093462> adresinden alındı.
- Rehimov, R. (2024a). *Zengezur Koridoru'na uzanan kara ve demir yollarının inşaatı aralıksız sürüyor*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/zengezur-koridoruna-uzanan-kara-ve-demir-yollarinin-insaati-araliksiz-suruyor/3103794> adresinden alındı.
- Rehimov, R. (2024b). *Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticaret hacmi 2023'te 7,65 milyar dolar oldu*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-ile-azerbaycan-arasindaki-ticaret-hacmi-2023te-7-65-milyar-dolar-oldu/3115551#:~:text=T%C3%BCrkiye%20ile%20Azerbaycan%2C%202022'de,tutar%C4%B1nda%20kar%C5%9F%C4%B1n%20%20ticaret%20hacmine%20ula%C5%9Ft%C4%B1> adresinden alındı.
- Rehimov, R. & Yanık, T. (2023). *İlham Aliyev, Baykar Yönetim Kurulu Başkanı Selçuk Bayraktar'ı kabul etti*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/ilham-aliyev-baykar-yonetim-kurulu-baskani-selcuk-bayraktari-kabul-etti/2862306>

- adresinden alındı.
- Sadık, R. (2023). II. Karabağ Savaşı'ndan Sonra Güney Kafkasya'da Barış Ara-yışları. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 14(66), 11-51.
- Şahin, H. (2023). *Bir sonraki 3+3 formatındaki Güney Kafkasya Toplantısı, Türkiye'de yapılacak*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bir-sonraki-3-3-formatindaki-guney-kafkasya-toplantisi-turkiyede-yapilacak/3030399> adresinden alındı.
- Şinik, B. (2023). *Zengezur Yolu'nda "Tavuk Oyunu": İran ile Bölgesel Savaşın Eşiğinde Caydırıcılık Krizi*. <https://foreignpolicy.org.tr/zengezur-yolunda-tavuk-oyunu-iran-ile-bolgesel-savas-in-esiginde-caydiricilik-krizi/> adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023). *Azerbaycan Tarafından Karabağ'da Başlatılan Askeri Operasyon Hk.* https://www.mfa.gov.tr/no_-229_-azerbaycan-taraf-indan-karabag-da-baslatilan-askeri-operasyon-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2023). *Azerbaycan Ülke Profili*. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-asya/azerbaycan/ulke-profili> adresinden alındı.
- Tarhan, M. (2024). *Zengezur Koridoru: Bölgesel iş birliğine açılan kapı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/zengezur-koridoru-bolgesel-isbirligine-acilan-kapi/3104747> adresinden alındı.
- TASS (2022). *Putin, Aliyev, Pashinyan Agree on Joint Statement*. <https://tass.com/politics/1530493> adresinden alındı.
- Taştekin, F. (2023). *İran ve Azerbaycan arasında gerilim neden arttı?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/c51kzkg4j48o> adresinden alındı.
- Teslova, E. (2023). *Armenian, Azerbaijani, Russian Foreign Ministers Discuss Karabakh Settlement*. *Anadolu Agency*: <https://www.aa.com.tr/en/politics/armenian-azerbaijani-russianforeign-ministers-discuss-karabakh-settlement/2954256> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023a). *Azerbaycan: Milletvekiline yapılan saldırıda ilk izler İran'ı işaret ediyor*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/azerbaycan-milletvekiline-yapilan-saldirida-ilk-izler-irani-isaret-ediyor-757460.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023b). *İlham Aliyev, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı kutladı*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ilham-aliyev-cumhurbaskani-erdogan-i-kut-ladi-767337.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023c). *Avrupalı liderler Moldova'da toplandı*. <https://www.trt-haber.com/haber/dunya/avrupalı-liderler-moldovada-toplandi-771687.html> adresinden alındı.
- T. C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2023). *Cumhurbaşkanı Erdoğan, Nahçıvan dönüşü uçakta gazetecilerin sorularını yanıtladı*. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-nahcivan-donusu-ucakta-gazetecilerin-sorularini-yanitladi> adresinden alındı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2023). *"Zengezur konusunu hâletmemiz Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin güçlenmesine vesile olacaktır"*. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/147501/-zengezur-konusunu-h-iletmemiz-turkiye-azerbaycan-iliskilerinin-guclenmesine-vesile-olacaktır-> adresinden alındı.
- Ünal, E. C. & Aslanhan, U. (27.07.2023). *Milli Muharip Uçak, Azerbaycan ile geliştirilecek*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/milli-muharip-ucak-azerbaycan-ile-gelistirilecek-/2955985> adresinden alındı.
- Valiyev, C. (26.12.2023). *2024'e güçlü giren kardeşlik: Türkiye-Azerbaycan*. <https://aircenter.az/az/single/2024e-guclu-giren-kardeslik-turkiye-azerbaycan-1332> adresinden alındı.
- Yüce, M. (2023a). *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan'ın Ekonomik Gelişim Seyri. Türk Dünyası Araştırmaları*, 133(263), 141-164.
- Yüce, M. (2023b). *Karabağ'da İlahi Adalet Teceli Ediyor*. <https://www.setav.org/karabagda-ilahi-adalet-teceli-ediyor/> adresinden alındı.
- Yüce, M. (2023c). *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye-Azerbaycan İlişkileri:*

Dün, Bugün ve Yarın. Kriter, 8(84). <https://kriterdergi.com/dosya-100-yil/cumhuriyetin-100-yilinda-turkiye-azerbaycan-iliskileri-dun-bugun-ve-yarin> adresinden alındı.

Zohrabov, F. (2023). *Meeting Between Azerbaijan, Karabakh Armenians in Yevlakh Underway-First Footage*. Trend News Agency, <https://en.trend.azazerbaijan/politics/3800703.html> adresinden alındı.

POLİTİK SORUNLARIN GÖLGESİNDE 2023 YILI VE BULGARİSTAN

Doç. Dr. Vahit GÜNTAY
Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

2023'ün ilk aylarına siyasal krizlerle başlayan Bulgaristan, sene sonunda bu krizlerin çözümüne tam anlamıyla odaklanamamıştır. 2022 yılının Kasım ayında yeni seçilen Ulusal Meclis, ülke için düzenli bir hükümet seçmeyi 2023 yılı başında başaramamıştı. Bulgaristan geçici bir hükümet tarafından yönetilmiş ve parlamentodaki siyasi bölünme giderek derinleşmiştir. Ekonomik sorunlarla da birleşen iç politikadaki istikrarsızlık, Bulgaristan için 2023 yılında iyi bir tablo ortaya koymamıştır. 2023 yılı başında seçimlerin tekrarlanması gibi tartışmalar ve ekonomik göstergeler temel sorunlara yoğunlaşılmasını zorlaştırmıştır. Üç yıldan kısa bir süre içinde üst üste dört seçim yapan ülke toplumda siyasi bir ilgisizliği ve enerji kaybını da ortaya çıkarmıştır.

2023'ün başında Bulgaristan, son iki yılda ülkede dört ulusal parlamento seçimi yapılmasının ardında düzenli hükümetin seçilmesinin neden olduğu sorunla da birlikte ciddi bir siyasi kriz içinde kalmıştır. Başbakan Kiril Petkov'un hükümeti, son otuz yılın en kısa vadeli hükümeti olmuştur. Kasım 2022'de yapılan son parlamento seçimlerinden sonra parlamento yeni bir hükümet oluşturamayınca 2023 yılının tüm dengeleri olumsuz temeller üzerinde ilerlemiştir. 2023'ün başında Bulgaristan, Başbakan Vekili Gulab Donev tarafından yönetilmeye devam etmiş ve meclis desteği açısından ülke Avrupa Birliği (AB) içerisinde olumlu bir imaj da çizememiştir (Kandilarov, 2024a).

Bu bölüm dâhilinde 2023 yılının başından itibaren ortaya çıkan politik istikrarsızlık başta olmak üzere Bulgaristan'ın yıl içerisindeki genel portresi ortaya konacaktır. Siyasi sorunlar Bulgaristan açısından 2022 yılına göre daha da derinleşmiştir ve özellikle sosyal göstergelerdeki olumsuz tablo siyasi istikrarsızlıkla doğrudan ilişkilidir. Bu genel değerlendirmelerle birlikte dış politikadaki genel çehre de bölüm dâhilinde ele alınan hususlar arasında olacaktır.

KAYNAKÇA

- AIDA (2023). *Asylum Information Database (AIDA), Bulgaria Country Report, 2023 Update*. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2024/04/AIDA-BG_2023-Update.pdf.
- Aleksieva, R. & Tcolova, K. (2023). *Energy without Russia: The Consequences of the Ukraine War and The EU Sanctions on The Energy Sector in Europe*. Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20559.pdf>.
- Bulgarian Academy of Sciences (2024). *BAS Economists: Bulgaria registers One of The Highest Levels of Energy Poverty in The EU*. <https://www.bas.bg/?p=49999&lang=en>.
- Crombois, J. F. (2023). Contesting the West? Domestic Contestation in Bulgarian Foreign Policy from 2014 to 2022. *Baltic Journal of Law & Politics*, 16(1), 174-189.
- Deloy, C. (2023). Bulgarians go to The Polls for The Sixth Time in Three Years. *Foundadtion Rober Schuman*. <https://server.www.robert-schuman.eu/storage/en/doc/oeo/oeo-6159-en.pdf>.
- EUAA (2022). Latest Asylum Trends-Annual Overview 2022. *European Union Agency for Asylum (EUAA)*. <https://euaa.europa.eu/latest-asylum-trends-annual-overview-2022>.
- Eurobarometer (2023). *Eurobarometer: Public Opinion in The European Union*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/browse/all>
- European Commission (2023a). 2023 Country Report, Bulgaria. *Institutional Paper 226*. https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-06/ip226_en.pdf.
- European Commission (2023b). *Communication from The Commission to The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee and The Committee of The Regions, State of Schengen Report 2023*. <https://www.astrid-online.it/static/upload/stat/state-of-schengen-report-2023.pdf>.
- European Parliament (2023a). *'This is Europe' Debate in The European Parliament: Speech by Nikolai Denkov, Prime Minister of Bulgaria, 22 November 2023*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/753180/EPRS_ATA\(2023\)753180_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/753180/EPRS_ATA(2023)753180_EN.pdf).
- European Parliament (2023b). *"This is Europe" debate with Bulgarian Prime Minister Nikolay Denkov*. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/agenda/briefing/2023-11-20/20/this-is-europe-debate-with-bulgarian-prime-minister-nikolay-denkov>.
- Eurostat (2023). https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/search/-/search/estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet_INSTANCE_bHVzuvn1SZ8J?-text=bulgaria.
- Human Rights Watch (2023). *European Union Events of 2022*. <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/european-union>.
- Kaleynska, T. (2023). The Political Crisis in Bulgaria /2021-2023/: Internal and External Consequences. *Perspective Politice*, 16(Special Issue), 101-111. <https://doi.org/10.25019/perspol/23.16.0.10>.
- Kandilarov, E. (2023). The Bulgarian State and Society Stand in Solidarity with Turkey and Syria after the Devastating Earthquake. *China-CEE Institute*. <https://china-cee.eu/2023/03/06/bulgaria-external-relations-briefing-the-bulgarian-state-and-society-stand-in-solidarity-with-turkey-and-syria-after-the-devastating-earthquake/>.
- Kandilarov, E. (2024a). Bulgaria 2023-Overview of The Political Year. *China-CEE Institute*. <https://china-cee.eu/2024/01/09/bulgaria-political-briefing-bulgaria-2023-overview-of-the-political-year/>.
- Kandilarov, E. (2024b). Bulgaria external relations briefing: Overview of the Bulgarian International Policy in 2023. *China-CEE Institute*. <https://china-cee.eu/2024/01/31/bulgaria-external-relations-briefing-overview-of-the-bul>

- garian-international-policy-in-2023/.
- OECD (2023a). *Bulgaria: Country Health Profile 2023*. <https://www.oecd.org/publications/bulgaria-country-health-profile-2023-8d90f882-en.htm>.
- OECD (2023b). *Phase 4 Evaluation of Bulgaria: Two-year Written follow-up Report, Summary and Conclusions of the Working Group*. [https://one.oecd.org/document/DAF/WGB\(2023\)45/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/WGB(2023)45/FINAL/en/pdf).
- Republic of Bulgaria National Statistical Institute (2023). *Open Data*. <https://www.nsi.bg/opendata/>.
- The Guardian (2023). *Six charged over Deaths of 18 Afghans who suffocated in Truck in Bulgaria*. <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/18/six-charged-over-deaths-of-18-afghans-who-suffocated-in-truck-in-bulgaria>.
- Veleva-Eftimova, M. (2023). The EU Eastern Enlargement Policy Under the Pressure of Geopolitics. The Bulgarian Case (Russia's Little Brother). *Studia Europejski-Studies in European Affairs*, 1, 63-79.
- Velinovska, A. (2023). *Europe in Crisis: The Impact on The Public Opinion in North Macedonia, Konrad Adenauer Foundation in the Republic of North Macedonia, Institute for Democracy "Societas Civilis"-Skopje*. https://ids.cs.org.mk/wp-content/uploads/2023/02/1_B5_Analiza_ENG.pdf
- Zabov, N. (2024). Ministry of Interior. *1,614 Domestic Violence Crimes Committed in 2023, 84.9% Spike Y/Y*. <https://www.bta.bg/en/news/bulgaria/681473-1-614-domestic-violence-crimes-committed-in-2023-84-9-spike-y-y>
- Zsiros, B. (2023). Bulgaria 'Hostage' to Schengen Area Debate, says Prime Minister. *Euronews*. <https://www.euronews.com/my-europe/2023/11/23/bulgaria-hostage-to-schengen-area-debate-says-prime-minister>

ERMENİSTAN 2023: İLERLEME, ZORLUKLAR VE JEOPOLİTİK MANEVRALAR

Doktora Öğrencisi Muharrem BAYRAK
YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terör Pr.
Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Ermenistan açısından 2023 yılı hem iç hem de dış politikada türbülanslı bir görünüm sergilemiştir. Bu çalışmada Ermenistan'ın, II. Dağlık Karabağ Savaşı'nın değiştirdiği siyasi konjonktürle olan mücadelesi analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde Ermenistan iç politikasındaki gelişmeler, olaylar ve aktörler üzerinden incelenerek 2023 yılının bir izlencesi sunulacaktır. Ermenistan'ın iç politikası hususunda yeni anayasa tartışmaları, Erivan Kent Konseyi seçimleri, Dağlık Karabağ'daki ayrılıkçı Ruben Vardanyan'ın görevden alınması ve Dağlık Karabağ protestoları gibi satırbaşları üzerinden değerlendirilecektir. İktidar ve muhalefet arasındaki çatışmaların yoğun olduğu iç politik gündeme rağmen ekonomi ise umut vaat edici gelişmeler sunmuştur. 2020'den beri ulusal ekonomideki en büyük problemlerden biri olarak kabul edilen enflasyon ve işsizlik oranları azalmış ve ülkeye gelen yabancı yatırım miktarını artmıştır. Sıkı para politikaları ve kamu tasarrufunun yanı sıra, konjonktürel gelişmelerin de ulusal ekonominin güçlenmesinde payı büyük olmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Ermenistan'ın Azerbaycan, Rusya, Avrupa ve Türkiye'yle olan ilişkileri incelenecektir. 2023 yılında da II. Dağlık Karabağ Savaşı ve Ukrayna'nın işgali gibi gelişmelerin etkilerinin yoğun olduğu bir bölge olarak Güney Kafkasya'da kalıcı barış düşüncesi çok iyimser bir çıkarım olarak kalmış gözükmektedir. 2022 yılında AB'nin arabuluculuğunda ilerletilen Ermenistan-Azerbaycan barış görüşmeleri, 2023 yılının hemen başında tarafların tekrar sıcak çatışmayla karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Çatışan taraflar kadar, çatışmaya kayıtsız kalan aktörler de bölgenin gidişatında etkili olmaktadır. Ermenistan'ın 2023 yılındaki ana dış politika gündemini oluşturan çatışmanın hem kazanan hem de kaybeden taraf için yeni fırsatlar yarattığı düşünülmektedir. Çatışmanın yarattığı kırılımla

KAYNAKÇA

- Agence France Presse (2023). Protesters Gather Outside Russian Embassy In Yerevan. *Barrons*. <https://www.barrons.com/news/protesters-gather-outside-russian-embassy-in-yerevan-132cd00a>.
- Ahram Online (2023). *Pashinyan Slams Calls for a 'Coup' in Armenia*. <https://english.ahram.org.eg/News/508659.aspx>.
- Aktaş, A. & Zorlu, F. (2023). Azerbaijan, Armenia Agree on Release of Detainees in Landmark Agreement Towards Peace. *Anadolu Agency*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/azerbaijan-armenia-agree-on-release-of-detainees-in-landmark-agreement-towards-peace/3076515>.
- Al Jazeera (2023b). *Armenian PM Hopes for Peace Deal With Azerbaijan 'in the coming months'*. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/26/armenian-pm-hopes-for-peace-deal-with-azerbaijan-in-the-coming-months#:~:text=Armenia's%20Prime%20Minister%20Nikol%20Pashinyan,of%20conflict%20between%20the%20neighbours>.
- Aljazeera (2023). *Azerbaijan Arrests Former Top Karabakh Minister as Exodus Tops 50,000*. <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/27/azerbaijan-arrests-former-top-karabakh-minister-as-exodus-tops-50000>.
- Amos, H. (2023). *Thousands Protest in Armenia Over Military Strike on Nagorno-Karabakh*. <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/20/thousands-protest-in-armenia-over-military-strike-on-nagorno-karabakh>.
- Anderson, R. (2023). Ruben Vardanyan, Ousted State Minister of Nagorno-Karabakh. *Bne IntelliNews*. <https://www.intellinews.com/interview-ruben-var-danyan-ousted-state-minister-of-nagorno-karabakh-273755/>.
- Arka News Agency (2023). *Central Bank of Armenia follows the path of gradual easing of monetary conditions-Galstyan*. https://arka.am/en/news/economy/central_bank_of_armenia_follows_the_path_of_gradual_easing_of_monetary_conditions_galstyan/.
- Avdaliani, E. (2024). Armenia Seeks to Distance Mother Russia. *CEPA*. <https://cepa.org/article/armenia-seeks-to-distance-mother-russia/>.
- Avetsiyan, A. (2023). Tensions Rise Between Armenia, Russia. *Eurasia Net*. <https://eurasianet.org/tensions-rise-between-armenia-russia>.
- Azatutyun (2023). *Ankara Slams Yerevan Over 'Disgraceful' Monument To Armenian Avengers*. <https://www.azatutyun.am/a/32382075.html>.
- Bagirova, N. (2023). *Armenia Backs Azerbaijan to Host COP29 Climate Conference*. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/armenia-backs-azerbaijan-host-cop29-climate-conference-2023-12-07/>.
- Barseghyan, A. (2023). Ruling party falls short of majority in Yerevan elections. *OC Media*. <https://oc-media.org/ruling-party-falls-short-of-majority-in-yerevan-elections/>.
- Bisarya, S. (2023). Transitions to Parliamentary Systems: Lessons Learned From Practice. *International Idea*. <https://www.idea.int/publications/catalogue/transitions-parliamentary-systems-lessons-learned-practice>.
- Caucasus Watch (2024). *Armenia's Economy Surges with 8.7% GDP Growth in 2023*. <https://caucasuswatch.de/en/news/armenias-economy-surges-with-87-gdp-growth-in-2023.html#:~:text=In%202023%2C%20the%20Gross%20Domestic,released%20by%20Armenia's%20Statistical%20Committee>.
- Dovich, M. (2023). Vardanyan Dismissed as Karabakh State Minister. *Civilnet*. <https://www.civilnet.am/en/news/692927/vardanyan-dismissed-as-karabakh-state-minister/>.
- EBRD (2023). *Transition Report 2023-24: Transitions Big and Small*. <https://www.ebrd.com/news/publications/transition-report/transition-report-202324.html>.
- EPDE (2023). *Armenia: Reflecting on the Mayoral and City Council Elections in Yerevan*. <https://www.epde.org/en/news/details/reflecting-on-the-mayoral-and-city-council-elections-in-yerevan-armenia.html>.
- EU Neighbours East (2023a). *EU and Armenia Explore Possibilities to Deepen*

- and Strengthen Bilateral Relations*. <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/eu-and-armenia-explore-possibilities-to-deepen-and-strengthen-bilateral-relations/>.
- EU Neighbours East (2023b). *EU and Armenia Agree to Strengthen Cooperation*. <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/eu-and-armenia-agree-to-strengthen-cooperation/>.
- Europe Watch Dog (2014). *Venice Commission*. <https://www.europewatchdog.info/en/partial-agreements/venice-commission/>.
- European Council (2023a). *Armenia: EU Establishes a Civilian Mission to Contribute to Stability in Border Areas*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/01/23/armenia-eu-sets-up-a-civilian-mission-to-ensure-security-in-conflict-affected-and-border-areas/>.
- European Council (2023b). *Armenia: EU Launches a Civilian Mission to Contribute to Stability in Border Areas*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/20/armenia-eu-launches-a-civilian-mission-to-contribute-to-stability-in-border-areas/>.
- Ghazanchyan, S. (2023). *FM Mirzoyan Meets With Armenian Rescuers in Turkey* *Radio of Armenia*. <https://en.armradio.am/2023/02/15/fm-mirzoyan-visits-meets-armenian-rescuers-in-turkey/>.
- Ghazaryan, G. (2023). *Armenian National Team Loses to Turkey, But Leaves Field to Applause*, *JAM News*. <https://jam-news.net/armenia-turkey-in-yerevan/>.
- Gozzi, L. (2023). *Armenia Protests Follow Nagorno-Karabakh Ceasefire*. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-66870061>.
- Hauer, N. (2023). *Armenia Marks New Era with French Military Purchases*, *Bne Intellinews*. <https://www.intellinews.com/armenia-marks-new-era-with-french-military-purchases-303180/>.
- Helsinki Citizens Assembly-Vanadzor (HCAV) (2023). *Statement of Independent Observer Alliance on Yerevan City Council Elections*. <https://hcav.am/en/ind-obs-18-09-2023/>.
- Hetq (2023a). *Armenia Suspends Sputnik Armenia Radio for "Mocking" Pashinyan*. <https://hetq.am/en/article/162984>.
- Hetq (2023b). *Ruben Vardanyan Urges Yerevan Voters to Oust "Traitors" in September 17 Election*. <https://hetq.am/en/article/159276>.
- IFES (2023). <https://www.ifes.org/tools-resources/election-snapshots/elections-armenia-2023-yerevan-city-council-elections>.
- IMF (2023a). *Republic of Armenia: 2023 Article IV Consultation and Second Review Under the Stand-By Arrangement and Request for Modifications of Performance Criteria and Monetary Policy Consultation Clause-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director*. <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2023/416/article-A001-en.xml>.
- IMF (2023b). *IMF Executive Board Concludes the 2023 Article IV Consultation and Completes the Second Review Under the Stand-By Arrangement with Armenia*. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/12/11/pr23435-armenia-imf-exec-board-concludes-2023-art-iv-consult-completes-2nd-rev-sba#:~:text=Armenia's%20strong%20growth%20momentum%20continued,to%205%20percent%20in%202024>.
- International Court of Justice (2023). *Order of 17 November 2023*. <https://www.icj-cij.org/node/203314#:~:text=The%20Court%20concludes%20that%2C%20with,to%20do%20so%20in%20a>.
- Isayev, H. (2023). *Nagorno-Karabakh Republic Disbands as Azerbaijan Arrests Its Ex-officials*, *Eurasianet*. <https://eurasianet.org/nagorno-karabakh-republic-disbands-as-azerbaijan-arrests-its-ex-officials>.
- JAM News (2023a). *Armenia Fulfills Aliyev's Demand? Pashinyan Proposes A New Constitution*. <https://jam-news.net/pashinyan-proposes-new-constitution/>.
- JAM News (2023b). *\$1 billion of foreign investments in Armenia: PR play or real growth?* <https://jam-news.net/foreign-investments-in-armenia/>.

- JAM News (2023c). *Armenia Has not Extradited a Russian Conscript Who Flew Because of the War in Ukraine*. <https://jam-news.net/armenia-did-not-extradite-russian-conscript/>.
- JAM News (2023d). *CSTO Technically Can not Create a Unified Air Defense System: Opinion From Yerevan*. <https://jam-news.net/csto-unified-air-defense-system-will-armenia-join/>.
- JAM News (2023e). *We Deceived Ourselves - Pashinyan on The Status of Nagorno-Karabakh*. <https://jam-news.net/pashinyan-on-peace-treaty-with-azerbaijan/>.
- Kopalyan, N. (2023). *Nations in Transit 2023: Armenia*. <https://freedomhouse.org/country/armenia/nations-transit/2023>.
- Krikorian, O. J. (2024). Pashinyan Reignites Constitutional Reform Debate Amid Declining Ratings. *Eurasia Daily Monitor*, 21(15). <https://jamestown.org/program/pashinyan-reignites-constitutional-reform-debate-amid-declining-ratings/>.
- Kucera, J. (2023). *Vardanyan's Ouster Raises as Many Questions as His Arrival*, *Eurasianet*. <https://eurasianet.org/vardanyans-ouster-raises-as-many-questions-as-his-arrival>.
- Le Monde (2023). *Armenia Parliament Ratifies ICC Founding Treaty*. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/10/03/armenia-parliament-ratifies-icc-founding-treaty_6144920_4.html.
- Le Monde (2023b). *France Announces Sale of Weapons to Armenia*. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/10/23/france-announces-sale-of-defensive-weapons-to-armenia_6197013_4.html.
- Light, F. (2023). *Armenian Protesters Demand Pashinyan Ouster, Reuters*. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/several-hundred-protesters-gather-armenian-capital-after-karabakh-surrender-2023-09-20/>.
- Lister, T. vd. (2023). *Azerbaijan Says It Has Retaken Breakaway Armenian Enclave After Separatists Surrender*. <https://edition.cnn.com/2023/09/20/asia/nagorno-karabakh-russia-ceasefire-intl/index.html>.
- Martirosyan, A. (2023). *Opinion on Armenian-Turkish Relations*, *JAM News*. <https://jam-news.net/armenian-turkish-relations-849/>.
- Mgdesyan, A. (2023). *Armenia Further Downgrades Participation in CSTO*, *Eurasia Net*. <https://eurasianet.org/armenia-further-downgrades-participation-in-csto>.
- News.am (2023). *Armenia Constitutional Reform Draft Concept in Existence*. <https://news.am/eng/news/811713.html>.
- News.am (2023a). *Central Electoral Commission Issues Preliminary Results of Yerevan Municipal Elections*. https://news.am/eng/news/781373.html#google_vignette.
- News.am (2023b). *Citizens Protest in Front of Russia's Embassy in Yerevan over Situation in Nagorno Karabakh*. https://news.am/eng/news/781800.html#google_vignette.
- News.am (2023c). *Pashinyan: Calls to Abandon The Declaration of Alma-Ata Are Calls to Abandon Armenia's Independence*. <https://news.am/eng/news/782277.html>.
- Pambukhchyan, A. (2024). *Armenia's Exports to Russia Raise Concerns Over Sanctions Circumvention*, *EURACTIV*. <https://www.euractiv.com/section/armenia/news/armenias-exports-to-russia-raise-concerns-over-sanctions-circumvention/>.
- Panaroma.am (2023). *Opposition Says Yerevan Elections Confirm 'lack of public trust' in Pashinyan's Team*. <https://www.panorama.am/en/news/2023/09/18/opposition-Yerevan-elections/2897187>.
- Poghosyan, B. (2023). *The Other Side of the Armenia-Turkey Normalization Process*, *The Armenian Weekly*. <https://armenianweekly.com/2023/05/11/the-other-side-of-the-armenia-turkey-normalization-process/>.

- Potapkins, S. (2023). *Armenia 2023-in Search of a New Security Configuration*, *Latvian Institute of International Affairs*. <https://www.liia.lv/en/opinions/armenia-2023-in-search-of-a-new-security-configuration-1119>.
- Radio Free Europe Radio Liberty (2021). <https://www.rferl.org/a/armenia-yerevan-mayor-removed/31621721.html>.
- Regional Post (2023). *Armenia Set to Normalize Relations with Turkey, Azerbaijan, Nikol Pashinyan Says*. <https://regionalpost.org/en/articles/armenia-set-to-normalize-relations-with-turkey-azerbaijan-nikol-pashinyan-says.html>.
- Rehimov, R. (2023). Karabağ'daki Sözde Rejimin Eski Yöneticisi Vardanyan Terörü Finanse Etme' Suçlamasıyla Tutuklandı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/karabagdaki-sozde-rejimin-eski-yoneticisi-var-danyan-teroru-finanse-etme-suclamasiyla-tutuklandi/3002961#>.
- Rheinische Post (2023). *Aliyev entschuldigt sich für Tod russischer Soldaten in Berg-Karabach*. https://rp-online.de/politik/ausland/berg-karabach-aliev-entschuldigt-sich-fuer-tod-russischer-soldaten_aid-98086627.
- Shahverdyan, L. (2022). *Russian-Armanian Billionaire to Take on Powerful Role in Nagorno-Karabakh*, *Eurasianet*. <https://eurasianet.org/russian-armenian-billionaire-to-take-on-powerful-role-in-nagorno-karabakh>.
- Teslova, E. (2024). *Russia-Armenia Trade Turnover Set Record in 2023: Putin*. <https://www.aa.com.tr/en/politics/russia-armenia-trade-turnover-set-record-in-2023-putin/3214103#:~:text=President%20says%20trade%20turnover%20with%20Armenia%20exceeded%20%247%20billion%20last%20year&text=Trade%20turnover%20between%20Russia%20and,President%20Vladimir%20Putin%20said%20Wednesday>.
- The Economist (2023). *Armenia is Turning Against Its Erstwhile Guardian, Russia*. <https://www.economist.com/europe/2023/12/07/armenia-is-turning-against-its-erstwhile-guardian-russia>.
- TRT Haber (2023). *Ermenistan Sınır Kapısı 35 Yıl Aradan Sonra "Asrın Felaketi" için Açıldı*. <https://www.trthaber.com/foto-galeri/ermenistan-sinir-kapisi-35-yil-aradan-sonra-asrin-felaketi-icin-acildi/53931/sayfa-1.html>.
- U.S. Department of State (2023). *2023 Investment Climate Statements: Armenia*. <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/armenia/>.
- Vasilyan, S. (2006). *Towards Constitutionalism for the Republic of Armenia*, *Centro Argentino de Estudios Internacionales*. https://www.researchgate.net/publication/5004926_Towards_Constitutionalism_for_the_Republic_of_Armenia.
- Veliyev, C. (2023). *Azerbaijan and Armenia Finished the Year 2023 on a Positive Note*. <https://www.aa.com.tr/en/analysis/opinion-azerbaijan-and-armenia-finished-the-year-2023-on-a-positive-note/3095682>.
- Vincent, F. (2023). *Armenia Ratifies ICC Founding Treaty as Relations With Russia Deteriorate*, *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/10/04/armenia-ratifies-icc-founding-treaty-as-relations-with-russia-deteriorate_6147226_4.html.

GÜRCİSTAN'IN İÇ VE DIŞ POLİTİKA DİNAMİKLERİ: 2023

Doktora Öğrencisi Meltem HASANÇEBİ

Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Gürcistan, Karadeniz kıyısında yer alan, topraklarında 2 adet ayrılıkçı bölge (Güney Osetya ve Abhazya) bulunan bir Karadeniz ülkesidir. Ayrıca, Gürcistan'ın jeopolitik konumu Güney Kafkasya bölgesinde yer alması ile de önem kazanmaktadır. Rusya ve Türkiye ile Karadeniz bölgesinde komşu olan; Güney Kafkasya'da ise Ermenistan ve Azerbaycan ile komşu olan Gürcistan, "orta" bir noktada bulunmaktadır. Ayrıca, "orta" noktada bulunan Gürcistan, Hazar-Karadeniz bağlantı noktasında bulunması ve Avrupa-Atlantik ülkeleri arasında kilit bir ülke olması ile "*truva atı*"na benzetilmiştir. Bunun yanı sıra, doğu-batı enerji transferi (Orta Asya-Hazar-Azerbaycan-Türkiye-Avrupa Birliği) hattının kilit ülkelerinden biri olması ve Rusya'nın "*arka bahçesine*" girmek isteyen Avrupa-Atlantik dünyası için önemli bir proje ülkesi olması ile de devletlerarası ilişkilerde dikkatle izlenen bir ülkedir (Tüysüzöğlü, 2013).

Coğrafi alanı 69.700 km² olan Gürcistan'ın başkenti Tiflis'tir. 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'den ayrılarak, bağımsızlığını kazanan Gürcistan, 2003 yılında meydana gelen Gül Devrimi'nden sonra 2004 yılında Gürcistan devlet bayrağını ve ulusal marşını kabul etmiştir. Bayraklar ve marşlar, ülkelerin önemli ulusal sembolleridir; bu yüzden bir ülkeyi tanımaya çalışırken, ulusal sembollerinde ele alınması gerekmektedir. Gürcistan devlet bayrağı, beş haçlı kompozisyonunu (İsa Mesih'in ve dört müjdecinin sembolik görüntüsü) içermektedir. XIV. yüzyıldan kalma Orta Çağ Gürcü Krallığı'nın bayrağından esinlenerek oluşturulan Gürcü bayrağı, taşıdığı kırmızı Bolnur-Katskhuri ya da Gürcü haçları ile Gürcü ulusuna ve ayrıca dine bağlılığı temsil etmektedir. Gürcü armasında St. George'nin yer alması da dini semboller içermesi ile "dine bağlılığı" doğrulamaktadır (Government of Georgia, 2023). Aynı zamanda, bu durumu sadece "dini bağlılık" olarak nitelendirmek sığ kalacaktır. Burada Mikheil Saakashvili döneminde Gürcü ulus kimliğinin oluşturulmaya çalışıldığına da vurgu

KAYNAKÇA

- Abesalom and Eteri (tarih yok). *By Zacharia Paliashvili First "Original" Georgian*. 02 24, 2024 tarihinde Abesalom and Eteri: <https://vashakmadze.sites.gettyburg.edu/paliashvili/> adresinden alındı.
- Agenda.ge (2023a, 12 30). *Ruling party can "fully protect" country's national identity, restore sovereignty, territorial integrity, join EU - honorary Chair Ivanishvili*. 02 26, 2024 tarihinde Agenda.ge: <https://agenda.ge/en/news/2023/5113> adresinden alındı.
- Agenda.ge (2023b, 12 30). *Honorary GD Chair Ivanishvili says despite being "sanctioned" he is "very well", returning to politics to further help Georgia*. 02 26, 2024 tarihinde Agenda.ge: <https://agenda.ge/en/news/2023/5115> adresinden alındı.
- Agenda.ge (2023c, 03 07). *Georgian PM: time of Georgian authorities serving foreign interests "over"*. 02 27, 2024 tarihinde Agenda.ge: <https://agenda.ge/en/news/2023/939#gsc.tab=0> adresinden alındı.
- Agenda.ge (2023d, 03 07). *Georgian PM: time of Georgian authorities serving foreign interests "over"*. 03 05, 2024 tarihinde Agenda.ge: <https://agenda.ge/en/news/2023/939#gsc.tab=0> adresinden alındı.
- Agenda.ge (2023e, 10 26). *Armenian PM in Tbilisi to attend 4th Silk Road Forum*. 03 08, 2024 tarihinde Agenda.ge: <https://agenda.ge/en/news/2023/4018#gsc.tab=0> adresinden alındı.
- Agenda.ge (2023f, 10 27). *Georgia interested in "lasting" regional peace as "impartial mediator" between Azerbaijan, Armenia - PM*. 03 08, 2024 tarihinde Agenda.ge: <https://agenda.ge/en/news/2023/4049#gsc.tab=0> adresinden alındı.
- Alfonsi, S. (2023, 10 29). *Denial of Georgia's EU membership bid would be „a big victory for Russia," President Zourabichvili says*. 02 27, 2024 tarihinde CBS News: <https://www.cbsnews.com/news/georgia-eu-bid-russia-tensions-60-minutes-transcript/> adresinden alındı.
- Alfonsi, S., Chasan, A., Velie, A. & Marz, J. (2023, 10 29). *Georgians fear influx of migrants from Russia after Ukraine invasion*. 02 27, 2024 tarihinde CBS News: <https://www.cbsnews.com/news/russian-migration-to-georgia-60-minutes/> adresinden alındı.
- Aljazeera (2023a, 03 10). *Georgia's parliament drops controversial 'foreign agents' bill*. 02 27, 2024 tarihinde Aljazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/10/georgias-parliament-drops-foreign-agents-bill> adresinden alındı.
- Aljazeera (2023b, 20 18). *Georgia's security service accuses Ukrainian official of plotting coup*. 02 27, 2024 tarihinde Aljazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/18/georgias-security-services-accuse-ukrainian-official-of-plotting-coup> adresinden alındı.
- Britannica (tarih yok). *NKVD*. 02 23, 2024 tarihinde Britannica: <https://www.britannica.com/topic/NKVD> adresinden alındı.
- Burrows, E. (2023, 12 15). *Moldova and Georgia celebrate as their aspirations for EU membership take crucial steps forward*. 02 24, 2024 tarihinde The Associated Press: <https://apnews.com/article/moldova-georgia-european-union-eu-russia-97e09b6b79b33936fb836828b4293b11> adresinden alındı.
- CBS News (2023, 10 13). *„Putin can't kill me": Russians fleeing call to fight in Ukraine find safety, but no welcome in Georgia*. 02 27, 2024 tarihinde CBS News: <https://www.cbsnews.com/news/russia-ukraine-war-news-putin-draft-dodgers-georgia/> adresinden alındı.
- Chapple, A. (2024, 01 12). *Georgia's Many (Other) Stalin Monuments*. 03 25, 2024 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/stalin-monuments-georgia-statues-soviet/32771888.html> adresinden alındı.
- Civil.ge (2017, 09 27). *Key Points of Newly Adopted Constitution*. 02 24, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=30474> adresinden alındı.

- Civil.ge (2023a, 05 11). *"This is Positive and Welcome"-PM on Restoration of Visa-Free Travel and Flights to Russia*. 02 27, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/542018> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023b, 05 01). *CEC Announces Preliminary Results of April 29 Midterm/Extraordinary Elections*. 03 23, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/539662> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023c, 10 02). *"Georgian Dream" Set to Win Snap Elections in Gori, Kaspi and Gurjaani*. 03 23, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/561660> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023d, 12 11). *NDI Poll: Lack of Confidence in Political Parties Ahead 2024 Elections*. 02 27, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/573751> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023e, 02 15). *People's Power Tables Draft Law on Foreign Agents*. 02 23, 2024 tarihinde Civil Georgia: <https://civil.ge/archives/525575> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023f, 09 20). *Ukraine MFA Spokesperson Refutes SSSG Allegations*. 03 05, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/559948> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023g, 05 30). *PM: NATO Enlargement "One of the Main Reasons for Ukraine War"*. 03 07, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/545397> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023h, 12 25). *NATO Secretary General's Special Representative: NATO-Georgia Relations in 'Very Good Health'*. 03 06, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/575580> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023i, 07 31). *PM Garibashvili Meets Senior Officials During Visit to China*. 03 07, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/553876> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023j, 07 31). *Georgia and China Issue Joint Statement on Strategic Partnership*. 03 07, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/553820> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023k, 02 06). *Georgia to Send Equipment, Rescuers to Quake-hit Turkey*. 03 07, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/524226> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023l, 02 10). *Georgia Allocates GEL 1 Million for Quake-hit Turkey*. 03 07, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/525018> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023m, 11 28). *Azerbaijan-Georgia-Turkey Trilateral Defense Ministerial*. 03 07, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/571623> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023n, 01 12). *Georgian, Armenian PMs Meet in Yerevan*. 03 08, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/521353> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023o, 07 13). *Visa-Free Travel Agreement Between Georgia and Armenia Enters into Force*. 03 08, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/552118> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023p, 10 09). *President of Azerbaijan Visits Georgia*. 03 08, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/562466> adresinden alındı.
- Civil.ge (2023r, 11 24). *PM Garibashvili Visits Azerbaijan*. 03 08, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/571362> adresinden alındı.
- Civil.ge (2024, 01 09). *"Honorary Chairman" to Formally Wield Power According to GD Updated Statute*. 02 26, 2024 tarihinde Civil.ge: <https://civil.ge/archives/576653> adresinden alındı.
- CNN Business (2023, 05 26). *Credit Suisse ordered to pay \$926 million to Georgia's former prime minister*. 03 24, 2024 tarihinde CNN Business: <https://edition.cnn.com/2023/05/26/investing/ivanishvili-georgia-credit-suisse/index.html> adresinden alındı.
- Eruygur, B. (2023, 12 15). *Kremlin says EU decision on Ukraine, Moldova, Georgia attempt to ,annoy Russia'*. 04 19, 2024 tarihinde Anadolu Agency: <https://>

- www.aa.com.tr/en/asia-pacific/kremlin-says-eu-decision-on-ukraine-moldova-georgia-attempt-to-annoy-russia/3083482 adresinden alındı.
- European Parliament (2022, 06 09). *Violations of media freedom and safety of journalists in Georgia*. 03 24, 2024 tarihinde Official Website of European Parliament: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0239_EN.pdf adresinden alındı.
- European Parliament (2023, 02 15). *Situation of the former President of Georgia Mikheil Saakashvili*. 03 05, 2024 tarihinde Official Website of European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0046_EN.html adresinden alındı.
- European Parliament (tarih yok). *Situation of the former President of Georgia Mikheil Saakashvili*. 03 05, 2024 tarihinde Official Website of European Parliament: <https://www.europarl.europa.eu/delegations/en/situation-of-the-former-president-of-geo/product-details/20230306DPU35681> adresinden alındı.
- European Union (2023). *2023 Communication on EU Enlargement Policy: Extract About Georgia*. 03 03, 2024 tarihinde Official Website of European Union: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eu4georgia.eu/wp-content/uploads/9-steps.pdf adresinden alındı.
- European Union (tarih yok). *EU Enlargement*. 03 03, 2024 tarihinde Official Website of European Union: <https://eu4georgia.eu/eu-enlargement/> adresinden alındı.
- Forbes (2024, 02 26). *Bidzina Ivanishvili*. 02 26, 2024 tarihinde Forbes: <https://www.forbes.com/profile/bidzina-ivanishvili/?sh=4c9020d34598> adresinden alındı.
- Freedom House (tarih yok). *Georgia*. 02 25, 2024 tarihinde Freedom House: <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2023> adresinden alındı.
- Georgia Today (2022, 10 20). *Ukraine Sanctions Famous Georgian Oligarch's Family Members*. 03 24, 2024 tarihinde Georgia Today: <https://georgiatoday.ge/ukraine-sanctions-famous-georgian-oligarchs-family-members/> adresinden alındı.
- Georgia Today (2023a, 05 04). *Daisi – Twilight of a Century*. 03 20, 2024 tarihinde Georgia Today: <https://georgiatoday.ge/daisi-twilight-of-a-century/> adresinden alındı.
- Georgia Today (2023b, 04 27). *Premiere of "Daisi" in Tbilisi Opera and Ballet State Theater*. 03 20, 2024 tarihinde Georgia Today: <https://georgiatoday.ge/premiere-of-daisi-in-tbilisi-opera-and-ballet-state-theater/> adresinden alındı.
- Georgia Today (2023c, 01 20). *Georgia President: I Don't Welcome the Restoration of Flights to Russia!* 02 27, 2024 tarihinde Georgia Today: <https://georgiatoday.ge/georgian-president-i-dont-welcome-the-restoration-of-flights-to-russia/> adresinden alındı.
- GEOSTAT (2023, 01 22). *External Merchandise Trade of Georgia in 2023*. 02 2028, 2024 tarihinde GEOSTAT: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.geostat.ge/media/59492/Yearbook_2023.pdf adresinden alındı.
- GEOSTAT (2024a, 03 20). *Gross Domestic Product of Georgia in 2023 (Preliminary)*. 03 24, 2024 tarihinde National Statistics Office of Georgia: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.geostat.ge/media/61245/Gross-Domestic-Product-of-Georgia-in-2023.pdf adresinden alındı.
- GEOSTAT. (2024b, 03 11). *Foreign Direct Investments 2023 and Q4 2023*. 03 24, 2024 tarihinde National Statistics Office of Georgia: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.geostat.ge/media/60983/Foreign-Direct-Investments---2023-and-Q4-2023.pdf adresinden alındı.

- GEOSTAT (tarih yok). *Employment and Unemployment*. 02 28, 2024 tarihinde GEOSTAT: <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/683/Employment-Unemployment> adresinden alındı.
- GEOSTAT (tarih yok). *Foreign Direct Investments*. 03 03, 2024 tarihinde GEOSTAT: <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/191/foreign-direct-investments> adresinden alındı.
- GEOSTAT (tarih yok). *Population and Demography*. National Statistics Office of Georgia: <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/316/population-and-demography> adresinden alındı
- Government of Georgia (tarih yok). *State Symbols*. 03 09, 2024 tarihinde Official Website of Government of Georgia: https://www.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=54 adresinden alındı.
- Hartog, E. (2023, 12 12). *Georgians say they want to join Europe, but not like this*. 02 27, 2024 tarihinde Politico: <https://www.politico.eu/article/georgia-european-union-russia-candidate-status-bidzina-ivanishvili-mikhail-saakashvili/> adresinden alındı.
- Human Rights Watch (2023, 03 07). *Georgia: 'Foreign Agents' Bill Tramples on Rights*. 02 23, 2023 tarihinde Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/news/2023/03/07/georgia-foreign-agents-bill-tramples-rights> adresinden alındı.
- Hülsemann, L (2024, 01 24). *Georgia follows Putin's lead, new report says*. 02 27, 2024 tarihinde POLITICO: <https://www.politico.eu/article/georgia-authoritarian-russia-putin-eu-democracy/> adresinden alındı.
- International IDEA (2023, 5). *Transitions to Parliamentary Systems: Lessons Learned from Practice*. 02 19, 2024 tarihinde International Institute for Democracy and Electoral Assistance: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.idea.int/sites/default/files/2023-11/transitions-to-parliamentary-systems-lessons-learned-from-practice.pdf](https://www.idea.int/sites/default/files/2023-11/transitions-to-parliamentary-systems-lessons-learned-from-practice.pdf) adresinden alındı.
- Kandelaki, G (2023, 08 31). *Russia is losing in Ukraine but winning in Georgia*. 03 10, 2024 tarihinde Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-is-losing-in-ukraine-but-winning-in-georgia/> adresinden alındı.
- Kirby, P. (2023, 03 09). *Georgia drops 'foreign agents' law after protests*. 02 26, 2024 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-europe-64899041> adresinden alındı.
- Law, T. (2023, 02 02). *Zelensky Says Georgia's Former President is Being 'Slowly Killed.' Here's What to Know*. 02 27, 2024 tarihinde TIME: <https://time.com/6252483/mikheil-saakashvili-georgia-president-zelensky/> adresinden alındı.
- Legislative Herald of Georgia (tarih yok). *Constitution of Georgia*. 02 18, 2024 tarihinde Official Website of Legislative Herald of Georgia: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/30346?publication=36> adresinden alındı.
- Light, F. (2023, 10 18). *Georgia's pro-EU president avoids impeachment after break with government*. 02 28, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/georgias-pro-eu-president-avoids-impeachment-after-break-with-government-2023-10-18/> adresinden alındı.
- Light, F. (2024, 01 11). *Defacing of Stalin icon exposes deep divisions in his home country Georgia*. 03 25, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/defacing-stalin-icon-exposes-deep-divisions-his-home-country-georgia-2024-01-10/> adresinden alındı.
- Lomsadze, G. (2023a, 05 10). *Russia rewards Georgia with lifting of visa requirement, renewal of direct flights*. 02 26, 2024 tarihinde Eurasianet: <https://eurasianet.org/russia-rewards-georgia-with-lifting-of-visa-requirement-renewal-of-direct-flights> adresinden alındı.
- Lomsadze, G. (2023b, 09 20). *Georgian government defends ex-prosecutor from U.S. sanctions*. 03 24, 2024 tarihinde eurasianet: <https://eurasianet.org/geo->

- rgan-government-defends-ex-prosecutor-from-us-sanctions adresinden alındı.
- Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia (2023a). *Economic Outlook of Georgia*. 03 02, 2024 tarihinde Official Website of Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.economy.ge/uploads/files/2017/ek_politika/2023/economic_outlook/economic_outlook_of_georgia_31_10_23.pdf adresinden alındı.
- Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia (2023b). *Georgia in International Ratings*. 03 02, 2024 tarihinde Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.economy.ge/uploads/files/2017/reitingebi/2024/ratings_2023_eng_14_02_2024.pdf adresinden alındı.
- National Bank of Georgia (tarih yok). *Foreign Trade*. 03 03, 2024 tarihinde Official Website of National Bank of Georgia: https://nbg.gov.ge/en/statistics/interactive adresinden alındı
- NATO (2023a, 10 17). *Relations with Georgia*. 03 06, 2024 tarihinde Official Website of NATO: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm adresinden alındı.
- NATO (2023b, 07 11). *Vilnius Summit Communiqué*. 03 06, 2024 tarihinde Official Website of NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm?fbclid=IwAR200j47CWqK2QLOVfeUICWck5hxtcneLKdf_cC0xVE7qIDd9t2jcmukj_o adresinden alındı
- Nechepurenko, I. (2023a, 05 19). *Tensions Flare in Georgia as Direct Flights Resume With Russia*. 02 26, 2024 tarihinde The New York Times: https://www.nytimes.com/2023/05/19/world/europe/georgia-direct-flights-russia.html adresinden alındı.
- Nechepurenko, I. (2023b, 05 10). *Russia eases travel restrictions on Georgian nationals, in the latest sign of thawing ties*. 02 27, 2024 tarihinde The New York Times: https://www.nytimes.com/2023/05/10/world/europe/russia-eases-travel-restrictions-on-georgian-nationals-in-the-latest-sign-of-thawing-ties.html adresinden alındı.
- OC Media (2022, 05 11). *Georgian Dream leaders jump to Ivanishvili's defence over new Credit Suisse dispute*. 03 24, 2024 tarihinde OC Media: https://oc-media.org/georgian-dream-leaders-jump-to-ivanishvilis-defence-over-new-credit-suisse-dispute/ adresinden alındı.
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2021, 01 11). *Billionaire Ivanishvili Steps Down As Leader Of Georgia's Ruling Party*. 02 26, 2024 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: https://www.rferl.org/a/georgian-billionaire-ivanishvili-steps-down-as-leader-of-georgia-s-ruling-party/31041590.html adresinden alındı.
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2023, 09 20). *Former Georgian President Mikheil Saakashvili's Trial Resumes In Tbilisi*. 02 28, 2024 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-trial-tbilisi-health/32601246.html adresinden alındı.
- Reporters Without Borders (2023, 03 09). *Georgia's parliament urged to reject "foreign agents" bill*. 02 23, 2024 tarihinde Reporters Without Borders: https://rsf.org/en/georgia-s-parliament-urged-reject-foreign-agents-bill adresinden alındı.
- The Associated Press (2023, 05 19). *Russia-Georgia flights resume despite protests, strained ties*. 02 27, 2024 tarihinde The Associated Press: https://apnews.com/article/russia-georgia-flights-tbilisi-protest-airport-e4f4fd250f420a768558a8eaa891d74f adresinden alındı.
- The World Factbook (tarih yok). *Georgia*. 02 26, 2024 tarihinde Official Website of The World Factbook: https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/georgia/ adresinden alındı.

- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (tarih yok). *Gürcistan Ülke Künyesi*. 02 17, 2024 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi: <https://www.mfa.gov.tr/gurcistan-kunyesi.tr.mfa> adresinden alındı.
- Tüysüzöğlü, G. (2013, 10 30). *Gürcistan'da Saakashvili Dönemi Resmen Sona Erdi*. 02 18, 2024 tarihinde TUIÇ AKADEMİ: <https://www.tuicakademi.org/gurcistanda-saakashvili-donemi-resmen-sona-erdi/> adresinden alındı.
- U.S. Department of State (2023, 03 02). *Department Press Briefing – March 2, 2023*. 03 08, 2024 tarihinde Official Website of U.S. Department of State: <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-march-2-2023/> adresinden alındı.
- UNDP (tarih yok). *Consolidating Parliamentary Democracy in Georgia*. 02 19, 2024 tarihinde Official Website of UNDP: <https://www.undp.org/georgia/projects/parliament> adresinden alındı.
- Venice Commission (2017, 06 19). *Georgia: Opinion on the Draft Revised Constitution*. 02 19, 2024 tarihinde Official Website of Council of Europe: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)013-e](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)013-e) adresinden alındı.
- VOA (2023, 02 06). *Georgian Court Rejects Appeal to Release Saakashvili on Health Grounds*. 02 28, 2024 tarihinde VOA: <https://www.voanews.com/a/georgian-court-rejects-appeal-to-release-saakashvili-on-health-grounds-/6950512.html> adresinden alındı.
- Zedelashvili, D. (2023, 03 01). *Georgia's Bill on Foreign Agents and the Limits of the EU's Soft Power*. 02 23, 2024 tarihinde Verfassungsblog: <https://verfassungsblog.de/georgias-bill-on-foreign-agents-and-the-limits-of-the-eus-soft-power/> adresinden alındı.

DOĞU İLE BATI ARASINDA MOLDOVA: 2023

Doktora Öğrencisi Dilek KARADENİZ TOPAL

YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terör Pr.

Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Moldova, karasal bakımdan Romanya ile Ukrayna; siyasal bakımdan ise Doğu ile Batı arasında sıkışmış küçük bir Doğu Avrupa ülkesidir. Moldova, sınır komşusu olan Ukrayna'da başlayan savaş neticesinde soyut bakımdan da Doğu-Batı arasında sıkışmış ve bu ikili mücadelenin bir tarafı olmak zorunda kalmıştır. Moldova, Ukrayna'da yaşananların kendi ülkesine sıçraması endişesi ile tercihini Batılı devletlerden yana kullanmıştır. Moldova'nın benimsediği Batı yanlısı dış politika yaklaşımı, 2023 yılında iç ve dış politikalarını şekillendiren temel yapı taşı olmuştur.

Moldova'da 2023 yılında ortaya çıkan gelişmeler iç ve dış politika arasında var olan sınırın belirsizleşmesine neden olmuştur. Dış politikada benimsenen Batı yanlısı tutum Rusya tarafından engellenmeye çalışılmış ve bu durum iç politikada meydana gelen olayların ağırlıklı olarak Rusya içerikli olmasına yol açmıştır. Moldova, Rusya ile ilişkilerde oluşan durumu ve yaşanan gelişmeleri işgal öncesi Ukrayna-Rusya ilişkilerine benzetmiş ve bu güvenlik endişesi nedeniyle Rusya'ya karşı daha açık, kararlı ve sert bir politika yaklaşımı benimsemiştir. Rusya'nın da benimsediği sert politika yaklaşımı ile ikili ilişkilerin olumsuz bir noktaya evrilmesine neden olmuştur. Moldova 2023 yılında ülkesinde meydana gelen (hükümet değişimi, darbe ihtimali, hava sahası ihlali, protesto gösterileri, çeşitli provokasyonlar, casusluk girişimleri vb.) birçok olayın sorumlusu olarak Rusya'yı suçlamış ve Rusya'ya yönelik sert yaptırımlarda bulunmuştur. Rusya ise Moldova'dan yapılan tüm suçlamaları reddetmiş ve zaman zaman Moldova tarafından uygulanan yaptırımlara benzer karşılıklar vermiştir. Moldova'nın Rusya ile mücadeleye ettiği bu dönemde Avrupa Birliği (AB) ise Moldova'ya maddi ve manevi destek sağlamış ve bu destekler aracılığı ile Moldova'nın Batı yanlısı tutumunu korumayı amaçlamıştır. Bu kapsamda AB, Rusya'nın enerji kaynaklarına bağımlılığı devam eden Moldova'nın enerji ihtiyacını

KAYNAKÇA

- AP (2023a, 12 12). *A Moldovan Court Annuls a Ban on an Alleged Pro-Russia Party that Removed it from Local Elections*. 12 15, 2023 tarihinde AP: <https://apnews.com/article/moldova-party-banned-russia-elections-cafe0b86d41d96977c548a8bbc562e68> adresinden alındı.
- AP (2023b,05 31). *EU Aspirant Moldova Prepares to Host Major International Summit*. 01 17, 2023 tarihinde AP News: <https://apnews.com/article/moldova-european-summit-bulboaca-af8c00a1b860b77453732cbf092369b7> adresinden alındı.
- Busch, C. (2023). *The Current Situation of Ukrainian Refugees in Moldova*. 01 16, 2023 tarihinde German Economic Team: <https://www.german-economic-team.com/en/newsletter/the-current-situation-of-ukrainian-refugees-in-moldova/> adresinden alındı.
- Calus, K. (2023, 11 07). *Local Elections in Moldova: Success of the 'Pro-European' Opposition*. 12 10, 2023 tarihinde OSW: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-11-07/local-elections-moldova-success-pro-european-opposition> adresine alındı.
- Crisp, J. (2023, 02 10). *Moldoven Government Resigns as Leader Natalia Gavrilita Says She has 'Lost Trust of the People'*. 12 10, 2023 tarihinde The Telegraphy: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2023/02/10/moldovan-government-resigns-leader-natalia-gavrilita-says-has/> adresinden alındı.
- DARYO (2023, 03 26). *The Moldovan language no longer exists. Why did Moldova change its language to Romanian?* 2023, 01 16 tarihinde DARYO: <https://daryo.uz/en/2023/03/26/the-moldovan-language-no-longer-exists-why-did-moldova-change-its-language-to-romanian> adresinden alındı.
- ENEMO (2023, 11 20). *ENEMO's International Election Observation Mission for the 2023 Local Elections in Moldova Presented the Statement of Preliminary Findings and Conclusions for the Second Round*. 13 01, 2024 tarihinde ENEMO: <https://enemo.org/post/enemos-international-election-observation-mission-for-the-2023-local-elections-in-moldova-presented-the-statement-of-preliminary-findings-and-conclusions-for-the-second-round-508> adresinden alındı.
- EURACTIV (2023, 10 31). *Moldova Block Access to Russia's Main News Agencies*. 01 13, 2024 tarihinde EURACTIV: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/moldova-blocks-access-to-russias-main-news-agencies/> adresinden alındı.
- EUROPA (2023). *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. 01 17, 2024 tarihinde EUROPA: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/moldova_en adresinden alındı.
- Freedom House (2023). *Freedom in the World-Moldova*. 01 20, 2023 tarihinde Freedom House: <https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2023> adresinden alındı
- GSOD (2023). *Gagauzia Elections Delivers Controversy*. 01 16, 2024 tarihinden Global State of Democracy Initiative: <https://www.idea.int/democracytracker/report/republic-moldova/may-2023> adresinden alındı.
- Heritage (2023). *2023 Index of Economic Freedom-Moldova*. 01 19, 2024 tarihinde Heritage:https://www.heritage.org/index/pdf/2023/countries/2023_IndexofEconomicFreedom-Moldova.pdf adresinden alındı.
- Howie, M. (2023, 02 09). *Zelensky: Ukraine intercepted Russian plans to destroy Moldova*. 12 14, 2023 tarihinde The Standard: <https://www.standard.co.uk/news/world/zelensk-ukraine-intercepted-russian-plans-to-destroy-moldova-b1059241.html> adresinden alındı.
- Human Right Report (2022). *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Moldova*. <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/moldova/>
- IPN Press Agency (2023, 10 17). *Moldova Support Platform will become a Perma-*

- ment Partnership Platform*. 01 19, 2024 tarihinde IPN Press Agency: https://www.ipn.md/en/moldova-support-platform-will-become-a-permanent-partnership-platform-annalena-7965_1100135.html adresinden alındı.
- Jozwiak, R. (2023, 10 16). *Sandu Says Diversification Means Russian can't Blackmail Moldova over Gas*. 15 01, 2023 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/moldova-sandu-gas-russia-blackmail-interview/32639572.html> adresinden alındı.
- Kurmanev, A. & Pronczuk, M. (2023, 02.14). *Moldova briefly closed its airspace, raising tensions in a country shaken by the war*. 12 14, 2023 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2023/02/14/world/europe/moldova-airspace-russia.html> adresinden alındı.
- Litra, L. (2023, 11 01). *The Final Frontier: Ending Moldova's Dependency on Russian Gas*. 10 01, 2024 tarihinde European Council on Russian Gas: <https://ecfr.eu/article/the-final-frontier-ending-moldovas-dependency-on-russian-gas/> adresinden alındı.
- MJP Rule of Law Index (2023). *Moldova Ranks 68th out of 142 in Rule of Law Index*. 13 01, 2024 tarihinde MJP: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/Moldova_1.pdf adresinden alındı.
- Moldpress (2023, 10 17). *United Kingdom Announces Contribution of Nine Million Pounds within Moldova Support Platform*. 01 19, 2024 tarihinde Moldpress: <https://www.moldpres.md/en/news/2023/10/17/23008123> adresinden alındı.
- Moldova1 (2023, 10 17). *Moldova Support Platform/Three Memoranda were Signed in Energy Field*. 01 19, 2024 tarihinde Moldova1: <https://moldova1.md/p/17755/moldova-support-platform--three-memoranda-were-signed-in-energy-field-victor-parlicov-the-urgent-priority-is-energy-efficiency> adresinden alındı.
- Moldovalive (2023, 12 07). *Russian Embargo on Moldovan Produce A Response to Political Alliances, Iulian Groza Claims*. 01 15, 2024 tarihinde Moldovalive: <https://moldovalive.md/russian-embargo-on-moldovan-produce-a-response-to-political-alliances-iulian-groza-claims/> adresinden alındı.
- Necsutu, M. (2023a, 12 19). *Venice Commission Critiques Moldovan Ban on Oligarch's Party as 'Disproportionate'*. 14 12, 2023 tarihinde BalkanInsight: <https://balkaninsight.com/2023/12/19/venice-commission-critiques-moldovan-ban-on-oligarchs-party-as-disproportionate/> adresinden alındı.
- Necsutu, M. (2023b, 06 26). *Court Ban on Shor Party Laves Some in Moldova Feeling Uneasy*. 13 12, 2023 tarihinde BalkanInsight: <https://balkaninsight.com/2023/06/26/court-ban-on-shor-party-laves-some-in-moldova-feeling-uneasy/> adresinden alındı.
- Necsutu, M. (2023c, 10 31). *Moldova Secret Service Blocks Pro-Russian Media Ahead of Local Elections*. 14 12, 2023 tarihinde BalkanInsight: <https://balkaninsight.com/2023/10/31/moldova-secret-service-blocks-pro-russian-media-ahead-of-local-elections/> adresinden alındı.
- Necsutu, M. (2023d, 07 26). *Moldova Slashes Russian Diplomatic Staff, Citing Moscow's 'Hostile Actions'*. 15 12, 2023 tarihinde BalkanInsight: <https://balkaninsight.com/2023/07/26/moldova-slashes-russian-diplomatic-staff-citing-moscows-hostile-actions/> adresinden alındı.
- Necsutu, M. (2023e, 11 28). *Nicu Popescu: Moldova is Moving Fast Towards EU, Countering Russia's 'Hybrid War'*. 15 01, 2024 tarihinde BalkanInsight: <https://balkaninsight.com/2023/11/28/nicu-popescu-moldova-is-moving-fast-towards-eu-countering-russias-hybrid-war/> adresinden alındı.
- Newsyou (2023, 12 23). *Moldova will Leave the CIS by the end of 2024*. 10 01.2024 tarihinde Newsyou: https://newsyou.info/en/2023/12/moldova-vijde-iz-snd-do-kincy-a-2024-roku#google_vignette adresinden alındı.
- Norwegian Refugee Council (2023). *Socio-economic Impact on the Moldovan*

- Economy since the War in Ukraine*. 01 16, 2024 tarihinde Norwegian Refugee Council: <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/socio-economic-impact-on-the-moldovan-economy/desk-review.pdf> adresinden alındı.
- OSCE (2023a). *International Election Observation Mission Republic of Moldova-Local Elections*. 12 25, 2023 tarihinde OSCE: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/2/557406.pdf> adresinden alındı.
- OSCE (2023b, 11 06). *Moldova's Elections Peaceful and Efficient, but Marred by Sweeping Restrictive Measures amid National Security Concerns: International Observers*. 01 14, 2024 tarihinde OSCE: <https://www.osce.org/odihr/557427> adresinden alındı.
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2023a, 10 14). *Russia Denies It's Seeking To Destabilize Moldova As Chisinau Calls For 'Maximum Vigilance'*. 12 09, 2023 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/moldova-russia-plan-destabilize/32269120.html> adresinden alındı.
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2023b, 10 06). *Russia Bans Entry to Moldovan Officials as Tensions Rise*. 01 11, 2024 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/russia-moldova-officials-banned/32692638.html> adresinden alındı.
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2023c, 11 23). *Moldovan President Accuses Wagner Mercenary Group Of Plotting Coup In Chisinau Earlier This Year*. 12 11, 2023 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/moldova-wagner-coup-chisinau-russia/32626619.html> adresinden alındı.
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2023d, 03 17). *Moldovan Parliament Approves Final Reading Of Romanian Language Bill*. 01 15, 2023 tarihinde Radio Free Europe/Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/moldova-parliament-approves-final-reading-romanian-language-bill/32321571.html> adresinden alındı.
- Picheta, R. (2023, 02 26). *Why Moldova Fears it could be next for Putin*. 15 01, 2023 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/02/26/europe/moldova-transnistria-russia-tensions-explainer-intl/index.html> adresinden alındı.
- TASS (2023, 11 30). *Moldova 'Next Victim' in West's Hybrid War against Russia-Lavrov*. 01 18, 2023 tarihinde TASS: https://tass.com/politics/1714305?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com adresinden alındı.
- The Guardian (2023, 02 10). *Moldovan PM Resigns Blaming 'Crises Caused by Russian Aggression'*. 12 10, 2023 tarihinde The Guardian: www.theguardian.com/world/2023/feb/10/moldovan-pm-natalia-gavrilita-resigns-blaming-crises-caused-by-russian-aggression#:~:text=The%20prime%20minister%2C%20Natalia%20Gavrilita,crises%20caused%20by%20Russian%20aggressio adresinden alındı.
- The NRI Nation (2023, 12, 22). *Chisinau Airport Switches to 'RMO', Signifying a New Republic Era*. 01 17, 2024 tarihinde The NRI Nation: <https://www.mynrination.com/moldova/2023/12/21/chisinau-airport-switches-to-rmo-signifying-a-new-republic-era> adresinden alındı.
- UNHCR (2023a, 12 31). *Ukraine Refugee Situation/Republic of Moldova*. 01 16, 2024 tarihinde UNHCR: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location/10784> adresinden alındı.
- UNHCR (2023b). *The UN Refugee Agency: Regional Protection Profiling and Monitoring*. 01 16, 2023 tarihinde UNCHR: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/250?sv=54&geo=10784> adresinden alındı.
- WJP Rule of Law Index (2023). *The World Justice Project Rule of Law Index*. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIndex2023.pdf> adresinden alındı.
- Volintiru, C. & Pleşca, L. (2023, 11 23). *What We Learned from Moldova's Local Elections*. 01 14, 2024 tarihinde LSE: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2023/11/23/what-we-learned-from-moldovas-local-elections/> adresinden alındı.

AKTİF BİR DIŞ POLİTİKA ARAYIŞINDA ROMANYA VE 2023 YILI

Doktora Öğrencisi Nükhet GÜNTAY

*YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terör Pr.
Karadeniz Teknik Üniversitesi*

GİRİŞ

2023 yılında Romanya iç ve dış politikada aktif bir tutum sergilemiştir. Özellikle Asya'ya ilişkin önemli analizler, Romanya Devlet Başkanı'nın Avrupa dışındaki ülkelere yapılan bir dizi önemli resmi ziyarette aktif rol almasıyla karakterize edilmiştir. Asya, Latin Amerika ve Afrika'yı kapsayan bu turlar, daha çok küresel meselelere odaklanan bir dış politika gündemine bilinçli bir geçişin göstergesi olarak yorumlanabilir. Romanya, diplomatik statüsünü artırmak, ekonomik iş birliğini geliştirmek ve küresel meselelere bölgesel ve bölgelerarası yaklaşımları savunmak amacıyla bu diplomatik faaliyetlerini yıl boyunca sürdürmüştür. Romanya'nın proaktif diplomasiye ve küresel ortaklıkların oluşumuna olan bağlılığı, modern dünyanın karşılıklı bağımlılığının ve küresel sorunların ortak çabalarla ele alınmasının gerekliliğinin kabul edildiğinin altını çizmiştir. Romanya, iç politikada ve ekonomik göstergelerde, özellikle teknolojiye bağlı yatırımlarda ise önemli adımlar atmıştır. Bu bölümde, Romanya'nın 2023 yılındaki genel görünümü hakkında değerlendirmeler yapılmış; ülkenin iç politika ve dış politika alanlarındaki gelişmeler, kurumsal raporlardaki verilerle desteklenerek aktarılmaya çalışılmıştır.

2023 YILINA GENEL BAKIŞ

Ocak 2023 verilerine göre Romanya yaklaşık olarak 19 milyon nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. 2022-2023 yılları arasında nüfusunda yaklaşık olarak 800 bin artış gözlemlenmiştir (Datareportal, 2023). Yarı başkanlık sistemine sahip ülkede Klaus Iohannis Cumhurbaşkanlığı ve Marcel Ciolacu ise Başbakanlık görevleriyle 2023 yılındaki iç sorunlara yön vermeye çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- Allianz (2024). *Romania, Macroeconomic Imbalances remain a Concern*. https://www.allianz.com/en/economic_research/country-and-sector-risk/country-risk/romania.html#strengths.
- Australian Government (2023). *Romania Country Brief*. <https://www.dfat.gov.au/geo/romania/romania-country-brief>.
- Datareportal (2023). *Digital 2023: Romania*. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-romania>.
- EDRI (2024). *New Romanian Cybersecurity Law in Force despite Heavy Criticism*. <https://edri.org/our-work/new-romanian-cybersecurity-law-in-force-despite-heavy-criticism/>.
- ETIAS (2023). *Romania Pushes for Schengen Area Accession Amid New EU Migration Agreement*. <https://etias.com/articles/romania-schengen-accession-eu-migration>.
- Euronews (2023). *Romania is The First Country in Europe to get This New Nuclear Energy Technology*. <https://www.euronews.com/green/2023/09/11/romania-is-the-first-country-in-europe-to-get-this-new-nuclear-energy-technology>.
- European Commission (2024). *Economic Forecast for Romania*. https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/romania/economic-forecast-romania_en.
- European Defence Agency (2023). *The 2023 European Capability Development Priorities*. <https://eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/qu-03-23-421-en-n-web.pdf>.
- Fondation Robert Schuman (2024). *Country Sheet: Romania*. <https://www.robert-schuman.eu/en/our-information-files/romania>.
- Foreign, Commonwealth & Development Office (2023). *Joint Statement on the Romanian-British Strategic Partnership, March 2023*. <https://www.gov.uk/government/publications/romanian-british-strategic-partnership-joint-statement-2023/joint-statement-on-the-romanian-british-strategic-partnership-march-2023>.
- FRAGOMEN (2024). *European Union/Schengen Area: Schengen Allowance Rules Expected to Apply to Bulgaria, Romania After Schengen Area*. <https://www.fragomen.com/insights/european-unionschengen-area-schengen-allowance-rules-expected-to-apply-to-bulgaria-romania-after-schengen-area-entry.html#:~:text=As%20of%20March%2031%2C%202024%2C%20days%20spent%20in%20Romania%20will,be%20confirmed%20by%20Bulgarian%20authorities>.
- Freedom House (2023). *Romania*, <https://freedomhouse.org/country/romania/freedom-world/2023>.
- Global Innovation Index (2023). *Romania ranking in The Global Innovation Index 2023*. <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/ro.pdf>.
- Government of the Netherlands (2023). *Bucharest Declaration on Foreign and Security cooperation between Romania, the French Republic and the Netherlands*. <https://www.government.nl/documents/diplomatic-statements/2023/01/27/bucharest-declaration-on-foreign-and-security-cooperation-between-romania-the-french-republic-and-the-netherlands>.
- Lupitu, R. (2023). *EU Council Codename "ASAP": EU Institutions reached an Agreement on accelerating and increasing The Production of Ammunition and Missiles in The European Union*. <https://www.caleaeuropeana.ro/nume-de-cod-asap-institutiile-ue-au-ajuns-la-un-acord-privind-accelerarea-si-cresterea-productiei-de-munitii-si-rachete-in-uniunea-europeana/>.
- International Trade Administration (2023). *Romania-Country Commercial Guide*. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/romania-information-communications-technology-ict>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2023). *Japan-Romania Summit Meeting*. https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ro/page3e_001325.html.

- Ministry of Foreign Affairs of Romania (2023). <https://www.mae.ro/node/61626>.
- Purice, M. (2024). Romanian Government adopted The Strengthening of Romania's Cyber Security and Defense Legislation, initiated by MCID. *Outsourcing Today*. <https://outsourcing-today.ro/?p=10296>.
- Radu, R. (2023). *Romania, Reuters Institute-University of Oxford*. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/romania>.
- Sava, R. (2023). 'Beyond Europe': Main Asian highlights of Romanian Foreign Policy in 2023. *China-CEE Institute*. 68(4). https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2024/02/2023er12_Romania.pdf.
- The Economic Research Portal (2023). *Romania: Fiscal Consolidation is The Priority*. <https://economic-research.bnpparibas.com/html/en-US/Romania-Fiscal-consolidation-priority-7/11/2023,48782>.
- The Vienna Institute for International Economic Studies (2023). *Romania*. <https://wiiw.ac.at/romania-overview-ce-9.html>.
- The World Bank (2023a). *Romania could Substantially Improve Living Standards while Decarbonizing its Economy by 2050: World Bank Group Report*. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/10/24/romania-could-substantially-improve-living-standards-while-decarbonizing-its-economy-by-2050-world-bank-group-report>.
- The World Bank (2023b). *Strong Private Sector Key to Drive Romania's Economic Growth*. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/12/07/strong-private-sector-key-to-drive-romania-s-economic-growth-says-new-ifc-world-bank-report>.
- US Department of State (2023). *2023 Investment Climate Statements: Romania, U.S. Department of State*. <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/romania/>.
- World Bank (2024). *Macro Poverty Outlook*. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/77351105a334213c64122e44c2efe523-0500072021/related/mpo-sm24.pdf>.

RUSYA-2023: SAVAŞ DEVAM EDERKEN

Öğr.Gör.Dr. Yunus Emre AYDIN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

2023 yılı Rusya Federasyonu için büyük oranda, tarihsel kökenleri daha eskiye dayanan ancak görünen nedenleri 2013 yılı sonunda ortaya çıktıktan sonra 24 Şubat 2022’de çatışmaya dönüşen Ukrayna krizi ve bu krizin getirdikleri sorunlar çerçevesinde geçmiştir. Rus basınında “özel operasyon” olarak anılan bu olaylar Rusya ve Rusları hem iç hem de dış politikada zor günlerle karşı karşıya bırakmıştır. Savaşın başladığı günlerde özellikle gençler arasında savaş karşıtlığı yaygınken, Sovyet dönemini görmüş orta yaş ve üzeri kimselerin büyük çoğunluğu Ukrayna karşısında girişilen bu harekâtı desteklemekteydi. Onlar bu olaylara Rus milliyetçiliği gözünden bakarken, Sovyetler Birliği döneminde kendilerine ait olan bu topraklardaki Rus nüfusunun Ukraynalı “Neonazilere” karşı korunması gerektiğini savunmaktalardı. Bu Kremlin’in de NATO ve Batı yayılmacılığıyla birlikte öne sürdüğü ve operasyonun nedeni olarak açıkladığı görüştü. Gençler ise, genel olarak NATO ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) karşıtı olmalarına rağmen, savaşa, elit Rus tabakasının daha da zenginleştirilmesi için girişildiği düşüncesiyle karşı çıkmışlardı. Özellikle başkent Moskova ve St. Peterburg gibi büyük şehirlerde gençlerin yoğun katılımının olduğu geniş çaplı eylemler yapılsa da Rus güvenlik güçlerinin sert müdahaleleri karşısında bu protestolar uzun ömürlü olamamıştır. Rus Hükümeti, giriştikleri bu operasyonu haklı göstermek için kamuoyu çalışması yaparak, şehir meydanlarında hazırladıkları billboardlarda çatışmanın gerekçelerine dair görseller paylaşmıştır. Bunda da daha çok milliyetçilik vurgusunu ön plana çıkararak, Ukrayna Rusya sınırında yaşayan Rus halkının Ukraynalı “Neonaziler” tarafından katledildiklerini vurgulamıştır.

Rusya’nın 2023 yılındaki iç ve dış politika dinamikleri özellikle Ukrayna ile yaşadığı bu olaylar neticesinde şekillenmiştir. Ruslar, Ukrayna savaşı devam ederken dünya gündemini ilgilendiren birtakım adımlar da atmıştır. Özellikle Soğuk Savaştan beri devam eden ABD ve

KAYNAKÇA

- Al Jazeera (2023). *Putin Confirms run for Russian Presidency in 2024 election*. 08.12.2023. <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/8/putin-announces-run-for-russian-presidency-in-2024-election>.
- Aras, F. Ç. (2023). *Uluslararası Hukuk Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Hindistan'ın Yaklaşımı*. Stepler, Dinyeper ve Barut: Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Uluslararası Hukuk Veçhesi, Adem Özer & Fatma Taşdemir (Ed.). Adalet Yayınevi, 763-784.
- Atlas News (2023). *Russia's Medvedev Signals that Russia Will Not Support Armenia Against Azerbaijan Offensive*. 19.09.2023, <https://theatlasnews.co/conflict/2023/09/19/russias-medvedev-signals-that-russia-will-not-support-armenia-against-azerbaijan-offensive/>.
- Baczynska, G. (2015). Ultra-Nationalist Ukrainian Battalion Gears up for more Fighting. *Reuters*. 15.03.2015, <https://www.reuters.com/article/2015/03/25/us-ukraine-crisis-azov-idUSKBN0ML0XJ20150325/>.
- BBC (2023). *Взрывы на Крымском мосту: что известно и что сказал Путин. (Kırım Köprüsü'nde Patlama: Neler Biliniyor ve Putin ne söyledi)*. 17.07.2023, <https://www.bbc.com/russian/articles/c3g1mqlnlymo>.
- Bloomberg (2023) *Putin Says US-Russia Ties in Deep Crisis*. 05.04.2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-04-05/putin-says-us-russia-ties-in-deep-crisis-blames-washington>.
- Braw, E. (2016). Sweden Urged to Boost Alliances but Avoid NATO. *Politico*. 10.05.2016, <https://www.politico.eu/article/sweden-urged-to-boost-alliances-but-avoid-nato-russia/>.
- Bursak, A. (2022). Novii Şelkoviy Put (Yeni İpek Yolu), *Eastern Economic Forum*, 28-33.
- DW (2021). *Евросоюз ввел санкции против ЧВК Вагнера. (Avrupa Birliği, Wagner grubuna yaptırım uyguladı)*. 13.12.2021, <https://amp.dw.com/ru/evrosojuz-vvel-sankcii-protiv-chvk-vagnera/a-60106503>.
- Dulneva, M. (2022). Угрозы не создает, Путин оценил вступление Финляндии и Швеции в НАТО. (Putin Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya katılmasını değerlendirdi: Bir Tehdit Oluşturmuyor). *Forbes*. 16.05.2022, <https://www.forbes.ru/society/465663-ugrozy-ne-sozdaet-putin-ocenil-vstuplenie-finlandii-i-svecii-v-nato>.
- Euromews (2023). Россия: Вступление Финляндии в НАТО создает риски. (Rusya: Finlandiya'nın NATO'ya katılması bizim için risk oluşturuyor). 04.04.2023, <https://ru.euromews.com/2023/04/04/russia-nato-reax>.
- Faulconbridge, G. (2023). Don't lecture us on nuclear deployments, Russia tells US. *Reuters*. 27.05.2023, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-tells-united-states-dont-lecture-moscow-nuclear-deployments-2023-05-27/>.
- Golubeva, A. (2023). Почему Москва так заинтересована в Израильско-Палестинском конфликте? (Moskova İsrail-Filistin Çatışmasıyla Neden bu kadar İlginleniyor?). *BBC News*. 19.10.2023, <https://www.bbc.com/russian/articles/cq5897k50y7o>.
- Gorbaç, D. & Oles, P. (2016) Восхождение Азова. (Azak'ın Yükselişi). 12.02.2016, <https://www.opendemocracy.net/ru/voskhozhdenie-azova/>.
- Hill, A. (2023). Why Russians still support Vladimir Putin and the War in Ukraine. *The Conversation*. 08.12.2023, <https://theconversation.com/why-russians-still-support-vladimir-putin-and-the-war-in-ukraine-219484>.
- Iofee, J. (2011). *Net Impact: One man's cyber-crusade against Russian Corruption*. 04.04.2011, https://webcitation.org/6AHqIH3UW?url=http://www.newyorker.com/reporting/2011/04/04/110404fa_fact_ioffe.
- İzvestiya (2023a). *В Госдуме заявили о нахождении отношений России и США в низшей точке. (Devlet Duma'sı, Rusya-ABD ilişkilerinin en düşük noktada olduğunu açıkladı)*. 16.11.2023, <https://iz.ru/1606155/2023-11-16/v-gosdume-zaiavili-o-nakhozhenii-otnoshenii-rossii-i-ssha-v-nizshei-tochke>.

- İzvestiya (2023b). *В Госдуме рассказали о попытках России сохранить дружеские отношения с НАТО. (Devlet Duma'sı, Rusya'nın NATO ile dostane ilişkileri sürdürme girişimlerinden bahsetti)*. 28.02.2023, <https://iz.ru/1476647/2023-02-28/v-gosdume-rasskazali-o-popytkakh-rossii-sokhranit-druzheskie-otnosheniia-s-nato>.
- İzvestiya (2023c). *Я не Думаю, что Отношения Росси и НАТО восстановятся. (Rusya ile NATO arasındaki ilişkilerin yeniden kurulacağını sanmıyorum)*. 29.11.2023, <https://iz.ru/1612456/semey-boikov/ia-ne-dumaiu-chto-otnosheniia-rossii-i-nato-vosstanoviatsia>.
- Kalfaoğlu, R. (2023). Ukrayna Savaşı'nın Rusya'nın Arktik Politikasına Etkisi. Stepler, Dinyeper ve Barut: Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Uluslararası Hukuk Veçhesi. Adem Özer & Fatma Taşdemir (Ed.). Adalet Yayınevi, 809-833.
- Kogalov, Y. (2023). Россия вышла из ДОВСЕ. Что это за договор и почему его пришлось денонсировать, Российская Газета, 07.11.2023, <https://rg.ru/2023/11/07/rossiia-vyshla-iz-dovse-chto-eto-za-dogovor-i-pochemu-ego-prishlos-denonsirovat.html>.
- Kremlin (2022). Подписание Договоров о принятии ДНР, ЛНР, Запорожской и Херсонской областей в состав России. (DHC, LHC, Zarogjani ve Herson bölgelerinin Rusya'ya kabulüne ilişkin anlaşmalarının imzalanması). 30.09.2022, <http://kremlin.ru/events/president/news/69465>.
- Kremlin (2023). Статия Владимира Путина "Россия и Африка: объединяя усилия для мира, прогресса и успешного будущего». (Vladimir Putin'in Makalesi: Rusya-Afrika: Barış, İlerleme ve Başarılı bir gelecek için Güçlerin Birleştirilmesi). 24.07.2023, <http://kremlin.ru/events/president/news/71719>.
- Kommersant (2023a). Путин: ЧВК "Вагнер" полностью финансировалась государством-86 млрд руб. за год. (Putin: Wagner PMC tamamen devlet tarafından finanse edildi-bir yılda 86 milyar ruble). 27.06.2023, <https://www.kommersant.ru/doc/6069287>.
- Kommersant (2023b). *Небензя, у Израиля нет Права на Самооборону в Конфликте с Хамасом. (Nebenzya: İsrail'in Hamas ile Çatışmada meşru müdafaa hakkı yoktur)*. 02.11.2023, <https://www.kommersant.ru/doc/6312639>.
- Kommersant (2023c). *Не говорят, но Показывают. (Konuşuyorlar ama Gösteriyorlar)*. 05.01.2023, https://www.kommersant.ru/doc/5748696?utm_source=uxnews&utm_medium=desktop.
- Lakstigal, İ. (2023). Владимир Путин раскритиковал Запад и позвал в гости Представителей Африки. (Vladimir Putin Batı'yu eleştirdi, Afrika temsilcilerini ülkesine davet etti). *Vedomosti*. 05.04.2023, <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2023/04/05/969674-vladimir-putin-raskritikoval-zapad>.
- Lenta.ru (2023). *В Кремле прокомментировали отношения России и Казахстана. (Kremlin, Rusya ile Kazakistan arasındaki ilişkiler hakkında yorum yaptı)*. 07.11.2023, <https://lenta.ru/news/2023/11/07/v-kremle-prokommentirovali-otnosheniya-rossii-i-kazahstana/>.
- Navalni, A. (2023). *15 пунктов гражданина России, желающего блага своей стране (Ülkesinin iyiliği isteyen Ruslar için 15 madde)*. 20.02.2023, <https://navalny.com/p/6634/>.
- Pravitelstvo Rassii (2023a). *Правительство направит свыше 1 млрд рублей на социальные выплаты безработным гражданам в новых регионах. (Hükümet, yeni bölgelerdeki işsiz vatandaşlara sosyal ödemelere 1 milyar rubleden fazla gönderecek)*. 26.01.2023, <http://government.ru/docs/47637/>.
- Pravitelstvo, R. (2023b). *Марат Хуснуллин: Почти 9 тыс. Частных домов планируют восстановить в Луганской и Донецкой народных республиках до конца 2023 года. (Marat Husnullin: Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetlerinde 2023 yılının sonuna kadar yaklaşık 9 bin evin restore edilmesi planlanıyor)*. 08.02.2023, <http://government.ru/news/47731/>.
- Pravitelstvo, R. (2023c). *Правительство выделило почти 1,5 млрд рублей на проведение профилактического медосмотра детей в ДНР, ЛНР, а*

- также в Херсонской и Запорожской областях”, (Hükümet, DHC, LHC’nin yanı sıra Zaporojni ve Herson bölgelerindeki çocukların önleyici sağlık taramalarını yapmak için yaklaşık 1,5 milyar ruble ayırdı), 22.03.2023, <http://government.ru/news/47843/>.
- Pravitelstvo, R. (2023d). *Марат Хуснуллин: Крымский мост полностью открыт для автомобильного движения по всем полосам на 39 дней раньше срока.* (Marat Husnullin: Kırım Köprüsü, programdan 39 gün önce tüm şeritlerde karayolu trafiğine tamamen açıldı). 23.02.2023, <http://government.ru/news/47860/>.
- Pravitelstvo, R. (2023e). Правительство одобрило бюджетные инвестиции в строительство двух атомных ледоколов и судна технического обслуживания. (Hükümet, iki nükleer enerjili buzkıran gemisi ve bir bakım gemisinin inşasına yönelik bütçe yatırımını onayladı). 03.01.2023, <http://government.ru/docs/47487/>.
- Pravitelstvo, R. (2023f). *Правительство профинансирует инфраструктурные проекты, необходимые для развития Северного морского пути.* (Hükümet, Kuzey Denizi Rotası’nın geliştirilmesi için gerekli altyapı projelerini finanse edecek). 16.01.2023, <http://government.ru/docs/47546/>.
- Pravitelstvo, R. (2023g). *Правительство расширило границы территории опережающего развития на Дальнем Востоке.* (Hükümet, Uzak Doğu’daki kalkınma öncesi bölgelerin sınırlarını genişletti). 24.01.2023, <http://government.ru/docs/47602/>.
- Pravitelstvo, R. (2023h). *Александр Новак провёл рабочую встречу с Президентом Республики Абхазия Асланом Бжания.* (Aleksandr Novak, Abhazy Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Aslan Brzhaniya ile bir iş birliği toplantısı düzenledi). 24.02.2023, <http://government.ru/news/47863/>.
- Permyakov, A. (2023). *Путин впервые высказался о Войне в Израиле и назвал независимость Палестину путем к миру.* (Putin ilk kez İsrail’deki Savaşın Bahsetti ve Filistin’in Bağımsızlığını Barışa Giden Yol olarak Nitelendirdi). 10.10.2023, Gazeta.ru, <https://www.gazeta.ru/politics/2023/10/10/17712883.shtml>.
- Radio, S. (2023). *Госдума Отзовем Ратификацию Договора о Запрете Ядерных Испытаний* (Devlet Duması Nükleer Denemeleri Yasaklayan Antlaşmadan Geri Çekilecek). 06.10.2023, <https://www.svoboda.org/a/gosduma-otzov-yot-ratifikatsiyu-dogovora-o-zaprete-yadernyh-isytyaniy/32625687.html>.
- Rassiskaya, G. (2023a). *Захарова заявила, что Противостояние России и НАТО идет на нарастающей.* (Zaharova, Rusya ile NATO arasındaki çatışmanın giderek arttığını söyledi). 27.01.2023, <https://rg.ru/2023/01/27/zaharova-zaiavila-chto-protivostoianie-rossii-i-nato-idet-po-narastaiushchej.html>.
- Rassiskaya, G. (2023b). *НАТО впервые со времен Холодной Войны подготовит планы обороны на случай конфликта с Россией.* (NATO, Soğuk Savaşın bu yana ilk kez Rusya ile çatışma durumunda Savunma Planları Hazırlıyor). 18.05.2023, <https://rg.ru/2023/05/18/nato-vpervye-so-vremen-holodnoj-vojny-j-vojnny-gotovit-planu-oborony-na-sluchaj-konflikta-s-rossiej.html>.
- Rassiskaya, G. (2023c). *МИД РФ: Итоги саммита НАТО демонстрируют, что Альянс вернулся к схемам Холодной Войны.* (Rusya Dışişleri Bakanlığı: NATO Zirvesinin sonuçları İttifakın Soğuk Savaş planlarını geri döndüğünü gösteriyor). 13.07.2023, <https://rg.ru/2023/07/13/mid-rf-itogi-sammita-nato-demonstriruiut-chto-alians-vernuksia-k-shemam-holodnoj-vojny.html>.
- Rassiskaya, G. (2023d). *МИД РФ, Обстрелы Керченского Пролива были бы Невозможны без помощи Запада.* (Rusya Dışişleri Bakanlığı: Batı’nın yardımı olmadan Kerç Boğazına Saldırı Yapılması Mümkün Değil). 10.07.2023, <https://rg.ru/2023/07/10/mid-rf-obstrely-kerchenskogo-proлива-byly-by-nevozmozhny-bez-pomoshchi-zapada.html>.
- РВС (2023а). *Медведев призвал к “негуманным методам” после взрыва на Крымском мосту.* (Medvedev, Kırım Köprüsü’ndeki patlamadan sonra

- "insanlık dışı yöntemler" çağrısında bulundu). 17.07.2023, <https://www.rbc.ru/politics/17/07/2023/64b507529a7947e161b78736>.
- RBC (2023b). Путин заявил, что с Финляндией будут проблемы из-за вступления в НАТО. (Putin açıkladı, NATO'ya katıldıkları için Finlandiya aramızda problem çıkaracaktır). 17.12.2023, <https://www.rbc.ru/rbcfree-news/657eaae79a794769f754f4ea>.
- RBC (2023c). Медведев Ответил на Выдачу Ордера на арест Путина по-английский. (Medvedev, Putin için tutuklama kararı çıkarılmasına İngilizce cevap verdi). 17.03.2023, <https://www.rbc.ru/politics/17/03/2023/641499e-a9a79479d1ca9ffcf>.
- Reuters (2023). Erdogan says Turkey positive on Finland's NATO bid, Not Sweden's. 01.02.2023 <https://www.reuters.com/world/europe/turkey-looks-positively-finlands-nato-bid-not-swedens-erdogan-2023-02-01/>.
- RIA Novosti (2023a). Госдума Приняла Законопроект об отзыве Ратификации ДВЯЗИ в первом чтении. (Devlet Duması Nükleer Denemeleri Yasaklayan Antlaşmadan çekilme tasarısını ilk oturumda kabul etti). 17.10.2023, <https://ria.ru/20231017/dvzyai-1903294972.html>.
- RIA Novosti (2023b). Признание Независимости Абхазии и Южной Осетии. (Abhazya ve Güney Osetya'nın Bağımsızlıklarının Tanınması). 26.08.2023, <https://ria.ru/20230826/nezavisimost-1891917556.html>.
- RIA Novosti (2023c). Путин сообщил о планах выдвигаться на новый президентский срок. (Putin yeni bir cumhurbaşkanlığı dönemine aday olacağını açıkladı). 08.12.2023, <https://ria.ru/20231208/putin-1914607026.html?in=1>.
- RIA Novosti (2023d). Володин обвинил страны Запада в Палестина-Израильском Конфликте. (Volodin, Filistin-İsrail çatışmasından Batılı Ülkeleri Sorumlu Tuttu). 10.10.2023, <https://ria.ru/20231010/palestina-1901768706.html>.
- RIA Novosti (2023e). НАТО вступила в прямую конфронтацию с Россией, заявил Пушилин. (Puşilin, NATO'nun zaten Rusya ile doğrudan çatışmaya girdiğini söyledi). 31.01.2023, <https://ria.ru/20230131/pushilin-1848563141.html>.
- RTVI (2023). Как в России и Мире Отреагировали на Решение Суда в Гааге Выдать Ордер на Арест Путина. Rusya'da ve dünyada Lahay'deki mahkemenin Putin için tutuklama emri vermesine nasıl tepki verildi). 17.03.2023, <https://rtvi.com/news/kak-v-rossii-i-mire-otreagirovali-na-reshenie-suda-v-gaage-vydat-order-na-arrest-putina/>.
- TASS (2022). Путин: Россия признала ДНР и ЛНР а тех границах, которые обозначены в их конституциях. (Putin: Rusya DHC ve LHC'ini anayasalarında belirlenen sınırlarıyla tanıdı). 22.02.2022, <https://tass.ru/politika/13811295>.
- TASS (2023a). Международный Уголовный Суд выдал ордера на арест Путина и Львовой-Беловой. (Uluslararası Ceza Mahkemesi Putin ve Lvovo-Belova'nın tutuklanması yönünde karar çıkardı). 17.03.2023, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/17300309>.
- TASS (2023b). Путин Заявил о Необходимости Создания Независимой Палестины. (Putin Bağımsız bir Filistin'in Kurulması Gerektiğini Söyledi). 13.10.2023, <https://tass.ru/politika/19002071>.
- TASS (2023c). Россия и Белоруссия договорились о размещении российского тактического ядерного оружия. (Rusya ve Belarus, Rus taktik nükleer silahlarının konuşlandırılması konusunda anlaştılar). 25.03.2023, <https://tass.ru/armiya-i-opk/17369429>.
- Trenin, D. (2023). Какой будет Внешняя Политика России в 2023 году. (2023 yılında Rusya'nın Dış Politikası Nasıl Olacak). 16.01.2023, RSMD, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/kakoy-budet-vnesnnyaya-politika-rossii-v-2023-godu/>.
- Ünalmiş, A. N. & Şafak, O. (2019). 2008 Rusya-Gürcistan Savaşının Vekalet Savaşı Teorisi Açısından İncelenmesi. *Karadeniz Araştırmaları*, XVI/61, 31-41.
- Vajnie, İ. (2023). Шансы Пригожина тают». Чем может закончиться конфликт

- владельца ЧВК Вагнера с Минобороны. (Prigojin'in şansı eriyor Wagner sahibinin Savunma Bakanlığı ile çatışması nasıl sona erebilir). 22.02.2023, <https://stories.media/news/2023/02/22/shansi-prigozhina-tayut-c-hem-mozhet-zakonchitsya-konflikt-vdeltsa-chvk-vagnera-s-minoboroni/>.
- Vasilyeva, N. (2021). Alexei Navalny vows to fight on after Kremlin bans Russian opposition. *The Telegraph*. 10.06.2021, <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2021/06/10/alexei-navalny-vows-fight-kremlin-bans-russian-opposition/>.
- Vedomosti (2023). Песков: Отношения России и США находятся на Нуле (Peskov: Rusya ABD ilişkii düzeyi sıfır). 05.11.2023, <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2023/11/05/1004351-peskov-otnosheniya-rossii>.
- Wierzbowska-Miazga, A., Tadeusz İ. & Piotr, Z. (2014). The Farce of the Referendum in the Donbass. *Centre for Eastern Studies*. 14.05.2014, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-05-14/farce-referendum-donbas>.

UKRAYNA'DA DERİNLEŞEN KRİZ: 2023

Doktora Öğrencisi Hakan KÜÇÜK

Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

21 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti'ni tanıması, 22 Şubat'ta Rus Parlamentosu tarafından Rus ordusuna yurt dışında operasyon yapma izninin verilmesi ve 23 Şubat günü Ukrayna'da ülke genelinde olağanüstü hâl ilan edilmesi beklenen savaşın başlamak üzere olduğunu göstermiş ve bir gün sonra yani 24 Şubat 2022 günü Rus ordusunun saldırısı ile Ukrayna-Rusya Savaşı başlamıştır (Özdemir & Eminoğlu, 2023, s. 564). 2022 yılını Rusya'nın işgal girişimi ile karşılayan Ukrayna, yıl boyunca ülkenin çeşitli yerlerinde çatışmalar, istikrarsızlıklar ve yolsuzluklar ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Batı dünyasının desteği ile işgale direnmeye çalışan Ukrayna, gün geçtikçe savaşta yıpranmış ve Batının yardımlarına daha da muhtaç bir hale gelmiştir. Savaşın kısa sürede bitmeyeceği anlaşıldıktan sonra arabuluculuk faaliyetleri öne çıkmış ancak bu faaliyetlerden de kayda değer sonuçlar alınamamıştır. Ukrayna vatandaşları savaştan ötürü ülkesini terk edip batı komşuları olan Polonya üzerinden diğer Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde sığınmacı haline gelmiştir. Bu ve benzeri daha pek çok realiteden ötürü Ukrayna için savaş her ne kadar kaybedilmese de çıkmaza girmiş ve ne zaman biteceğine dair bir öngöründe bulunmak imkânsızlaşmıştır.

2023 yılı ile birlikte ise Ukrayna için savaşın geleceği daha da belirsizleşmiştir. Rusya'nın bir şekilde Ukrayna topraklarının doğusunda da olsa tutunması endişe verici bir durum haline gelmiştir. Ek olarak ülke içinde yaşanan yolsuzluklar da Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski'yi zor durumda bırakmış ve savaş devam ederken yolsuzlukla mücadele için de yoğun mesai harcamak durumunda kalmıştır. Ancak Ukrayna adına savaşın gidişatı açısından en tehlikeli sorun ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğinde Ukrayna'ya yönelik düzenli olarak gelen yardımların zaman zaman aksaması, AB üzerinden gelecek yardımların bir kısmının Macaristan tarafından veto edilmesi ve bazı Batılı devletlerin daha ne kadar Ukrayna'ya yardım edeceklerini sorgulaması

KAYNAKÇA

- AA (2022, Aralık 26). *Rusya-Ukrayna savaşı 2022'de dünya siyasetini derinden etkiledi*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukrayna-savasi-2022-de-dunya-siyasetini-derinden-etkiledi/2772874#> adresinden alındı.
- Aktaş, T. (2023, Haziran 19). *Afrikalı liderlerin „tarihi girişimi“nde Rusya ve Ukrayna'ya 10 maddelik öneri paketi sunuldu*. Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrikali-liderlerin-tarihi-girisiminde-rusya-ve-ukraynaya-10-maddelik-oneri-paketi-sunuldu/2925909> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2022, Aralık 28). *2022 review: Visualising how the Russia-Ukraine war unfolded*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2022/12/28/2022-review-visualising-how-the-russia-ukraine-war-unfolded> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023a, Haziran 7). *Ukraine says Nova Kakhovka dam blast will not stop military plans*. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/7/ukraines-zelensky-says-dam-blast-will-not-stop-military-plans> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023b, Ocak 8). *Ukraine denies Russian claim it killed hundreds of soldiers*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/8/russia-claims-deadly-hit-but-ukraine-denies-casualties> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023c, Mart 9). *Russia fires barrage of missiles on Ukraine cities*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/9/russia-fires-barrage-of-missiles-on-ukraine-cities-officials-say> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023d, Mayıs 8). *Four killed in Russian air attacks ahead of Victory Day: Ukraine*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/8/four-killed-in-russian-air-attacks-ahead-of-victory-day-ukraine> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023e, Eylül 21). *Russian air attacks hit Ukraine cities from east to west, more than 20 hurt*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/21/russian-air-attacks-hit-ukraine-cities-from-east-to-west-at-least-14-hurt> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023f, Kasım 25). *More than 70 Russian drones hit Kyiv, wounding five: Ukrainian officials*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/11/25/more-than-70-russian-drones-hit-kyiv-wounding-five-ukrainian-officials> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023g, Aralık 13). *Dozens hurt, children's hospital damaged, in Russian missile attack on Kyiv*. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/13/dozens-hurt-childrens-hospital-damaged-in-russian-missile-attack-on-kyiv> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023h, Aralık 30). *Russia says 21 people killed in Ukrainian attack on Belgorod*. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/30/russia-says-two-children-killed-in-ukrainian-strike-on-belgorod> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023i, Şubat 24). *China calls for Russia-Ukraine ceasefire, proposes path to peace*. Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/24/china-calls-for-russia-ukraine-cease-fire-proposes-peace-talks> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023j, Ocak 14). *UK to send heavy battle tanks to Ukraine*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/14/united-kingdom-pledges-to-provide-heavy-tanks-to-ukraine> adresinden alındı.
- Al Jazeera (2023k, Haziran 26). *Australia announces new \$74m assistance package to Ukraine*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/26/australia-announces-new-74m-assistance-package-to-ukraine> adresinden alındı.

- Al Jazeera (2023, Şubat 24). *Western leaders slam Russia on first anniversary of Ukraine war*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/24/west-voices-support-for-ukraine-a-year-into-russias-invasion> adresinden alındı.
- Arhirova, H. (2023, Kasım 6). *Ukraine says 19 troops killed by missile at an awards ceremony. Zelenskyy calls it avoidable tragedy*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. Independent: <https://www.independent.co.uk/news/ukraine-ap-kyiv-zaporizhzhia-vladimir-putin-b2442341.html> adresinden alındı.
- Aytekin, E. (2023, Nisan 26). *Çin Devlet Başkanı Şi, Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy ile görüştü*. Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-devlet-baskani-si-ukrayna-devlet-baskani-zelenskiy-ile-gorus-tu/2882013> adresinden alındı.
- Bağ, M. (2023, Ağustos 17). *Ukrayna: Rus güçlerine karşı güneydoğu cephesinde kazanımlar elde ettik*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. Euronews Türkçe: <https://tr.euronews.com/2023/08/17/ukrayna-rus-guclerine-karsi-guneydogu-cep-hesinde-kazanimlar-elde-ettik> adresinden alındı.
- Baniya, S. (2023, Mayıs 24). *Hungary's Viktor Orban claims 'poor Ukrainians' won't win war against Russia*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. Euronews: <https://www.euronews.com/2023/05/24/hungarys-viktor-orban-claims-poor-ukrainians-wont-win-war-against-russia> adresinden alındı.
- BBC (2023a, Ocak 18). *Ukraine's interior ministry leadership killed in helicopter crash*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/news/world-europe-64315594> adresinden alındı.
- BBC (2023b, Mayıs 22). *Ukraine war: Wagner chief vows to hand Bakmut to Russian army by June*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/news/world-europe-65670534> adresinden alındı.
- BBC (2023c, Haziran 5). *Ukraine war: Russia says it thwarted major Ukrainian offensive*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/news/world-europe-65806152> adresinden alındı.
- BBC (2023d, Eylül 6). *Ukraine: At least 17 dead in missile attack on market*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-66733788> adresinden alındı.
- BBC Türkçe (2023a, Temmuz 9). *Rusya'dan Türkiye'ye 'komutan' tepkisi: Anlaşma ihlal edildi*. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/turkce/articles/czv119zrwg0o> adresinden alındı.
- BBC Türkçe (2023b, Eylül 4). *Ukrayna Savunma Bakanı Oleksii Reznikov niçin görevden alındı?* Erişim Tarihi: 16 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyrjp2eme6yo> adresinden alındı.
- BBC Türkçe (2023c, Şubat 24). *Ukrayna savaşının birinci yılı: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Rusya'nın işgalini kınadı*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cp9078k8l18o> adresinden alındı.
- BBC Türkçe (2023d, Şubat 25). *Çin'in barış planı: Zelenski, Şi Jinping ile bir araya gelmek istediğini söyledi*. Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cj5ydelry2no> adresinden alındı.
- Çam, Ö. T. (2023, Kasım 8). *AB Komisyonu, Ukrayna ve Moldova ile üyelik müzakerelerinin başlamasını tavsiye etti*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-komisyonu-ukrayna-ve-moldova-ile-uyelik-muzakerelerinin-baslamasini-tavsiye-etti-/3047493> adresinden alındı.
- Çam, Ö. T., & Özer, S. (2023, Ekim 11). *Ukrayna Savunma Temas Grubu, NATO'da toplandı*. Erişim Tarihi: 14 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-savunma-temas-grubu-natoda-toplandi/3015430> adresinden alındı.
- Çetin, Ş. (2023, Eylül 20). *Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy, BM'de veto yetkisinin reform edilmesi çağrısı yaptı*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-devlet-baskani-zelenskiy-bmde-veto-yetkisinin-reform-edilmesi-cagrisi-yapti/2997179> adresinden alındı.
- Çopur, H. (2023, Aralık 28). *ABD'den Ukrayna'ya 250 milyon dolarlık yeni askeri*

- yardım. Erişim Tarihi: 14 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdden-ukraynaya-250-milyon-dolarlik-yeni-askeri-yardim/3094165> adresinden alındı.
- Deveci, M. & Chirciu, D. (2023, Ağustos 25). *Bakan Fidan: Karadeniz Tahil Girişimi'nin yeniden canlandırılması Türkiye için öncelik*. Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bakan-fidan-karadeniz-tahil-girisiminin-yeniden-canlandirilmasi-turkiye-icin-oncelik/2976401> adresinden alındı.
- Eruygur, B. (2023, Ocak 11). *Ukraine moves to revoke citizenship of 4 lawmakers*. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. AA English: <https://www.aa.com.tr/en/europe/ukraine-moves-to-revoke-citizenship-of-4-lawmakers/2784893> adresinden alındı.
- Euronews (2023a, Ocak 24). *Top Ukrainian officials resign amid crackdown on corruption*. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. <https://www.euronews.com/2023/01/24/top-ukrainian-officials-resign-amid-crackdown-on-corruption> adresinden alındı.
- Euronews (2023b, Ocak 7). *Fresh attacks on Ukraine as defending troops activate anti-aircraft missiles*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.euronews.com/2023/01/02/fresh-attacks-on-ukraine-as-defending-troops-activate-anti-aircraft-missiles> adresinden alındı.
- Euronews (2023c, Haziran 6). *Zelenskyy slams 'Russian terrorists' for blowing up Nova Kakhovka dam in Kherson region*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.euronews.com/2023/06/06/ukraine-says-russia-has-blown-up-nova-kakhovka-dam-in-kherson-region> adresinden alındı.
- Euronews Türkçe (2023a, Şubat 3). *AB liderleri Ukrayna'ya 'tam destek' için Kiev'de: Görüşme öncesi saldırı sirenleri çaldı*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/2023/02/03/ab-liderleri-ukraynaya-tam-destek-icin-kievde-gorusme-oncesi-saldiri-sirenleri-caldi> adresinden alındı.
- Euronews Türkçe (2023b, Temmuz 11). *Ukrayna lideri Zelenskiy'den ülkesine üyelik tarihi vermeyen NATO'ya tepki: Saçma*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/2023/07/11/ukrayna-lideri-zelenskiyden-ulkesine-uyelik-tarihi-vermeyen-natoya-tepki-sacma> adresinden alındı.
- Euronews Türkçe (2023c, Aralık 14). *AB, Macaristan'ın itirazına rağmen Ukrayna ile katılım müzakerelerini başlatma kararı aldı*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/my-europe/2023/12/14/ab-macaristanin-itirazina-ragmen-ukrayna-ile-katilim-muzakerelerini-baslatma-karari-aldi> adresinden alındı.
- Euronews Türkçe (2023d, Ocak 10). *Batılı ülkeler Ukrayna'ya ne kadar askeri destekte bulundu? Hangi silahlar gönderildi?* Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/business/2023/01/10/batili-ulkeler-ukraynaya-ne-kadar-askeri-destekte-bulundu-hangi-silahlar-gonderildi> adresinden alındı.
- Euronews Türkçe (2023e, Temmuz 7). *ABD Ukrayna'ya msket bombası gönderiyor*. Erişim Tarihi: 14 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/2023/07/07/abd-ukraynaya-msket-bombasi-gonderiyor#:~:text=ad%C4%B1m%C4%B1%20ataca%C4%9F%C4%B1%20belirtildi.,Kullan%C4%B1m%C4%B1%20yasak%20olan%20bombalar%2C%20ABD'nin%20Ukrayna'ya%20yapmay%C4%B1,y%C3%B6n%C3%BCnde%20yapt%C4%B1%C4%> adresinden alındı.
- Euronews Türkçe (2023f, Şubat 24). *Rusya, Çin'in Ukrayna için çözüm önerilerini memnuniyetle karşıladı*. Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/2023/02/24/rusya-cinin-ukrayna-icin-cozum-onerilerini-memnuniyetle-karsiladi> adresinden alındı.
- Euronews Türkçe (2023g, Mayıs 16). *Güney Afrika'dan barış planı: Ukrayna ve Rusya, Afrikalı liderler heyetini kabul edecek*. Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/2023/05/16/guney-afrikadan-baris-plan-ukrayna-ve-rusya-afrikali-liderler-heyetini-kabul-edecek> adresinden alındı.

- Euronews Türkçe (2023h, Mart 19). *Rusya Dışişleri Bakanlığı: Karadeniz Tahil Anlaşması 60 gün uzatıldı*. Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024. <https://tr.euronews.com/2023/03/19/ukrayna-tahil-koridoru-anlasmasinin-suresi-120-gun-da-ha-uzatildi> adresinden alındı.
- Fitzgerald, J. (2023, Haziran 13). *Eleven dead after Russia strikes Zelensky's home city*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2024. BBC: <https://www.bbc.com/news/live/world-europe-65885857> adresinden alındı.
- France 24 (2023, Mayıs 9). *US announces \$1.2 bn in new military aid for Ukraine*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. <https://www.france24.com/en/live-news/20230509-us-announces-1-2-bn-in-new-military-aid-for-ukraine> adresinden alındı.
- Gadzo, M. & Mohamed, E. (2023, Mayıs 11). *Ukraine latest updates: UK sends Kyiv long-range cruise missiles*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2023/5/11/russia-ukraine-live-more-time-needed-for-counteroffensive-kyiv> adresinden alındı.
- Gadzo, M., Mohamed, E. & Uras, U. (2023, Haziran 2). *Latest Russia-Ukraine updates: Two killed in Belgorod shelling*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2023/6/2/russia-ukraine-live-over-30-russia-missiles-drones-shot-kyiv> adresinden alındı.
- Ibrahim, A., Mohamed, E. & Child, D. (2023, Şubat 3). *Russia-Ukraine updates: US announces \$2.2bn arms package for Kyiv*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2023/2/3/russia-ukraine-live-air-raid-sirens-as-eu-summit-begins> adresinden alındı.
- IMF (2023, Mart 21). *IMF and Ukrainian Authorities Reach Staff Level Agreement on a US\$15.6 Billion Extended Fund Facility (EFF) Arrangement*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. [https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/03/21/pr2388-ukraine-imf-and-authorities-reach-staff-level-agreement-eff-arrangement#:~:text=Facility%20\(EFF\).-,577%20percent%20of%20Ukraine's%20quota.](https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/03/21/pr2388-ukraine-imf-and-authorities-reach-staff-level-agreement-eff-arrangement#:~:text=Facility%20(EFF).-,577%20percent%20of%20Ukraine's%20quota.) adresinden alındı.
- Karadağ, C. (2023, Ocak 5). *Almanya, Ukrayna'ya „Patriot“ hava savunma sistemi verecek*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanya-ukraynaya-patriot-hava-savunma-sistemi-verecek/2780860> adresinden alındı.
- Kesaieva, Y., Stambaugh, A., Tarasova, D. & Gigova, R. (2023, Kasım 26). *Russia destroys Ukrainian drones including over Moscow, defense ministry says*. Erişim: 11 Şubat 2024. CNN: <https://edition.cnn.com/2023/11/26/europe/russia-destroys-ukrainian-drones-moscow-intl/index.html> adresinden alındı.
- Kirby, P. (2023a, Şubat 1). *Ukraine billionaire Ihor Kolomoisky targeted in new anti-corruption swoop*. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-europe-64482072> adresinden alındı.
- Kirby, P. (2023b, Temmuz 19). *Ukraine war: Russia strikes Ukraine grain after ending sea deal*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66242446> adresinden alındı.
- Kirby, P. (2023c, Kasım 1). *Ukraine war: Russia hits most settlements in one day, says Kyiv*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-europe-672833> adresinden alındı.
- Kottasova, I. (2023, Nisan 25). *Russia's Lavrov hosts UN meeting on 'international peace,' gets slammed by Western diplomats*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. CNN: <https://edition.cnn.com/2023/04/24/europe/russia-lavrov-un-meeting-intl/index.html> adresinden alındı.
- Küçük, E. & Hatipoğlu, M. (2022, Kasım 17). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: Karadeniz Tahil Koridoru Anlaşması 120 gün süreyle uzatıldı*. Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaşkanı-erdogan-karadeniz-tahil-koridoru-anlasmasi-120-gun-sureyle-uzatildi/2740790> adresinden alındı.
- Melikoğlu, M. Y., Küçük, E., Demir, İ. & Bozdoğan, K. (2023, Temmuz 8). *Cumhur-*

- başkanı Erdoğan: Şüphesiz Ukrayna NATO'ya üyeliği hak ediyor.* Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-suphesiz-ukrayna-natoya-uyeligi-hak-ediyor/2939749> adresinden alındı.
- Mendonca, D., Nechyporenko, K., Pleitgen, F., Halasz, S. & Tanno, S. (2023, Mayıs 13). *Germany to supply Ukraine with largest aid package yet, worth nearly \$3 billion.* Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. CNN: <https://edition.cnn.com/2023/05/13/europe/germany-aid-package-ukraine-intl-ukr/index.html> adresinden alındı.
- Mirovalev, M. (2023, Ocak 18). *Will Ukraine interior minister's death cut reforms short?* Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/18/will-ukraine-interior-ministers-death-cut-reforms> adresinden alındı.
- Mohamed, E. & Adil, H. (2023, Haziran 12). *Ukraine updates: Russia says Ukraine attacks repelled.* Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2023/6/12/live-ukraine-says-fourth-village-retaken-from-russian-forces> adresinden alındı.
- Murphy, M. (2023, Nisan 21). *Ukraine in Nato: Orban casts doubt on long-term membership plan.* Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-europe-65350589> adresinden alındı.
- Nimoni, F. (2023, Kasım 11). *Ukraine war: Kyiv hit by first air attack in 52 days, say authorities.* Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-europe-67389342> adresinden alındı.
- NTV Haber (2023a, Ağustos 12). *Zelenski, askere alım seflerinin hepsini görevden aldı: Rüşvet vatana ihanettir.* Erişim Tarihi: 16 Şubat 2024. <https://www.ntv.com.tr/dunya/zelenski-askere-alim-seflerinin-hepsini-gorevden-aldi-rusvet-vatana-ihanettir;a7X47zNV0Uu5ueazte0-jQ#> adresinden alındı.
- NTV Haber (2023b, Ağustos 29). *ABD'den Ukrayna'ya 250 milyon dolarlık ilave askeri yardım.* Erişim Tarihi: 14 Şubat 2024. https://www.ntv.com.tr/dunya/abdden-ukraynaya-250-milyon-dolarlik-ilave-askeri-yardim,L7UAKM-9gEOK-BeKqIP_V6Q adresinden alındı.
- Öğüt, S. (2023). Uluslararası Hukukta Barışçıl Çözüm Yolları Açısından Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Arasındaki Arabuluculuğu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (75), 475-493.
- Özdemir, Ş. & Eminoğlu, A. (2023). Understanding the New War in the Modern Age: An Assessment on the Russia – Ukraine War. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 20(79), 560-584.
- President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy Official Website (2023, Nisan 20). *We consider Jens Stoltenberg's visit to Kyiv a sign that NATO is ready to start a new chapter in relations with Ukraine - Volodymyr Zelenskyy following the negotiations in the capital.* Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. <https://www.president.gov.ua/en/news/vizit-yensa-stoltenberga-do-kiyeva-mi-traktuyemo-yak-znak-sh-82369> adresinden alındı.
- Psaropoulos, J. (2023a, Aralık 9). *Should Ukraine's Zelenskyy hold elections amid Russia war? No, say voters.* Erişim Tarihi: 16 Şubat 2024. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/features/2023/12/9/should-ukraines-zelenskyy-hold-elections-amid-russia-war-no-say-voters> adresinden alındı.
- Psaropoulos, J. (2023b, Ocak 5). *Ukraine starts new year with major attack on Russian troops.* Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/5/ukraine-attacks-russian-barracks-deflects-iranian-drones> adresinden alındı.
- Radford, A. (2023, Ekim 5). *Russian airstrike kills 51 at a funeral in Ukraine.* Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-europe-67022615> adresinden alındı.
- Roth, A. & Sauer, P. (2023, Mayıs 30). *Large-scale drone attack hits Moscow for first time in Ukraine war.* Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2023/may/30/moscow-drone-attack-mayor-reports-minor-damage-to-buildings> adresinden alındı.

- Ryan, M., O'Grady, S. & Rauhala, E. (2023, Ekim 20). *As Ukraine fears U.S. will cut off aid, White House sends reassurances*. Erişim Tarihi: 14 Şubat 2024. Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/11/20/ukraine-aid-washington-anxiety-austin/> adresinden alındı.
- Sullivan, E. (2023, Mart 13). *Biden Extends Stay for Thousands of Ukrainians*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. NY Times: <https://www.nytimes.com/2023/03/13/us/politics/ukraine-war-refugees.html> adresinden alındı.
- Szucs, A. (2023, Mart 20). *EU agrees to send 1M round of artillery ammunition to Ukraine*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. AA: <https://www.aa.com.tr/en/europe/eu-agrees-to-send-1m-round-of-artillery-ammunition-to-ukraine/2851093> adresinden alındı.
- T. C. Cumhurbaşkanlığı (2023, Mayıs 17). *Karadeniz Tahil Koridoru Anlaşması'nın iki ay daha uzatılmasına karar verildi*. Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/147201/-karadeniz-tahil-koridoru-anlasmasi-nin-iki-ay-daha-uzatilmasina-karar-verildi-> adresinden alındı.
- The Guardian (2023a, Ocak 6). *US announces new \$3.75bn aid package for Ukraine and its neighbors*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/06/us-ukraine-aid-package> adresinden alındı.
- The Guardian (2023b, Temmuz 15). *South Korean president pledges \$150m aid to Ukraine after talks with Zelenskyy*. Erişim Tarihi: 14 Şubat 2024. <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/15/south-korean-president-makes-surprise-visit-to-ukraine-in-show-of-support> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023a, Temmuz 31). *Ukrayna'daki ikonik anıtın ismi değiştiriliyor*. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ukraynadaki-ikonik-anitin-ismi-degistiriliyor-785120.html> adresinden alındı.
- TRT Haber (2023b, Eylül 11). *ABD'nin Ukrayna'ya sağladığı askeri yardımlar 45 milyar dolara yaklaştı*. Erişim Tarihi: 14 Şubat 2024. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-nin-ukraynaya-sagladigi-askeri-yardimlar-45-milyar-dolara-yaklasti-794750.html> adresinden alındı.
- US News (2023, Temmuz 5). *Russia's Kursk, Belgorod Regions Come Under Fire From Ukraine -Governors*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.usnews.com/news/world/articles/2023-07-05/russias-kursk-belgorod-regions-come-under-fire-from-ukraine-governors> adresinden alındı.
- Vergun, D. (2023, Ocak 25). *Biden Announces Abrams Tanks to be Delivered to Ukraine*. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2024. U.S. Department of Defence: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/article/3277910/biden-announces-abrams-tanks-to-be-delivered-to-ukraine/> adresinden alındı.
- Viser, M. (2023, Mart 3). *Biden and Scholz meet amid debates over Ukraine aid*. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024. <https://www.washingtonpost.com/politics/2023/03/03/biden-scholz-germany-ukraine-aid/> adresinden alındı.
- VOA (2023, Nisan 30). *Ukrainians Bury Children Killed in Russian Missile Attack*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2024. <https://www.voanews.com/a/ukrainians-bury-children-killed-in-russian-missile-attack/7072682.html> adresinden alındı.
- Vogt, A., Sangal, A., Meyer, M. & Powell, T. B. (2023, Aralık 29). *December 29, 2023 - Russia launches largest air attack on Ukraine since full-scale invasion*. Erişim Tarihi: 12 Şubat 2024. CNN: <https://edition.cnn.com/world/live-news/russia-ukraine-war-12-29-23/index.html> adresinden alındı.

2023 YILINDA YUNANİSTAN: İÇ VE DIŞ POLİTİKADA GELİŞMELER VE EKONOMİK TOPARLANMA

Doktora Öğrencisi Oğuzhan BAL
Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Bu çalışma, 2023 yılında Yunanistan'ın iç ve dış politikasında yaşanan önemli gelişmeleri ve bu gelişmelerin ülkenin siyasi yapısı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, 2023 yılında gerçekleşen seçimler, aşırı sağın yükselişi, ana muhalefet partisi Radikal Sol Koalisyonun (SYRIZA) yaşadığı değişim ve ülkede meydana gelen kritik olaylar üzerinde durmaktadır. Ayrıca, Yunanistan'ın komşu ülkelerle ilişkilerindeki değişimler, uluslararası örgütlerdeki tutumu, bölgesel krizlere yaklaşımı ve ekonomik gelişmeler gibi faktörler de göz önünde bulundurulmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü, Mayıs ve Haziran 2023'te gerçekleşen genel seçimleri ve sonuçlarını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Yeni Demokrasi Partisi'nin (ND) zaferi, seçim sistemi değişiklikleri ve diğer partilerin performansları incelenmektedir. Bu bağlamda, aşırı sağın yükselişi ve özellikle Spartalılar (SP) partisinin parlamentoya girişi analiz edilmektedir. Bununla birlikte, ana muhalefet partisi SYRIZA'nın yaşadığı liderlik değişimi ve oy kaybı süreci değerlendirilmektedir. Ayrıca, Tempi tren kazası ve orman yangınları gibi ülkede yaşanan önemli olayların siyasi yansımaları ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, Yunanistan'ın dış politikası, özellikle Türkiye ile olan ilişkileri mercek altına alınmaktadır. İki ülke arasındaki tarihi sorunların yanı sıra, 2023 yılında yaşanan deprem felaketi sonrasında ilişkilerde gözlemlenen yumuşama ve diplomatik temaslar incelenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis arasındaki görüşmeler, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Zirvesi'ndeki buluşma ve Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi'nin yeniden başlatılması gibi önemli gelişmeler değerlendirilmektedir. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz bölgesindeki politikaları, özellikle İsrail-Filistin çatışması bağlamında ele alınmaktadır. Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı sonrasında Yunanis-

KAYNAKÇA

- Agouridis, Y. (2023, 11 10). *ELSTAT: Enflasyon Ekim 2023'te %3,4*. 06 24, 2024 tarihinde OT: <https://www.ot.gr/2023/11/10/oikonomia/elstat-sto-34-o-plithorismos-ton-oktovrio-tou-2023/> adresinden alındı.
- Avrupa Komisyonu (2023a). *Yunanistan için Ekonomik Tahmin*. 06 24, 2024 tarihinde Avrupa Komisyonu: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/greece/economic-forecast-greece_en adresinden alındı.
- Avrupa Komisyonu (2023b). *Avrupalı Liderler Ukrayna ve Moldova ile katılım müzakerelerini tarihi bir zirveyle başlatmaya karar verdi*. 06 23, 2024 tarihinde Avrupa Komisyonu: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ac_23_6711 adresinden alındı.
- Avrupa Merkez Bankası (2023, 10 25). *Atina'daki dış Yönetim Konseyi para politikası toplantısı vesilesiyle Yunanistan Merkez Bankası'nda yapılan açıklamalar*. 06 24, 2024 tarihinde Avrupa Merkez Bankası: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp231025-edcc5ca1db.en.html> adresinden alındı.
- Bal, G. (2023, 09 06). *Yunanistan'ın Batı Balkanlar'da Lider Olma Girişimi*. 06 23, 2024 tarihinde ANKASAM: <https://www.ankasam.org/yunanistanin-bati-balkanlarda-lider-olma-girisimi/> adresinden alındı.
- Bayrak, M. & Kırbaoğlu, F. (2023). Çin'in Balkanlardaki Yükselen Yapısal Gücü: Politikalar, Etkiler ve Bölgesel Denge Arayışları. Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi, 3(2), 91-100. <https://doi.org/10.5152/JIRS.2023.23021>.
- Berberakis, S. (2023, 05 22). *Yunanistan'da Başbakan Miçotakis'in partisi seçimi kazandı, parlamentoda çoğunluğu sağlayamadı*. 06 06, 2024 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c51peke7n09o> adresinden alındı.
- Capital (2023, 12 18). *Economist Yunanistan'ı birinci sıraya koydu*. 06 24, 2024 tarihinde Capital: <https://www.capital.gr/english/3756516/economist-ranks-greece-in-top-place/> adresinden alındı.
- eKathimerini (2023a). *Dışişleri Bakanı Gerapetritis, Ramallah'ta Filistinli yetkililerle yaptığı görüşmeleri tamamladı*. 06 22, 2024 tarihinde eKathimerini: <https://www.ekathimerini.com/news/1225045/fm-gerapetritis-concludes-meetings-with-palestinian-officials-in-ramallah/> adresinden alındı.
- eKathimerini (2023b). *Miçotakis ve Netanyahu Kudüs'te buluştu*. 06 22, 2024 tarihinde eKathimerini: <https://www.ekathimerini.com/news/1223182/mitsotakis-netanyahu-meet-in-jerusalem/> adresinden alındı.
- eKathimerini (2023c). *Eurostat'ın haberine göre, Yunanistan AB'de en yüksek ikinci işsizlik oranına sahip*. 06 24, 2024 tarihinde eKathimerini: <https://www.ekathimerini.com/news/1221447/greece-has-second-highest-unemployment-rate-in-the-eu-reports-eurostat/> adresinden alındı.
- Ellis, T. (2023, 11 23). *PASOK'un yükselişi mi, SYRIZA'nın düşüşü mü?* 06 24, 2024 tarihinde eKathimerini: <https://www.ekathimerini.com/opinion/1225469/pasoks-rise-or-syrizas-fall/> adresinden alındı.
- Euronews (2023, 05 11). *Yunanistan 21 Mayıs'ta yeni seçim sistemi ile sandığa gidiyor: 'Bonus vekillik' ilk turda yok*. 06 04, 2024 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2023/05/11/yunanistan-21-mayista-yeni-secim-sistemi-ile-sandiga-gidiyor-bonus-vekillik-ilk-turda-yok> adresinden alındı.
- Eurostat (2024, 04). *İşsizlik istatistikleri*. 06 24, 2024 tarihinde Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics#Unemployment_in_the_EU_and_the_euro_area adresinden alındı.
- Financial Times (2023, 12 05). *Avrupa'da aşırı sağın gelecek yıl yapılacak AB seçimlerine yönelik yarışı artırıyor*. 06 06, 2024 tarihinde Financial Times: <https://www.ft.com/content/5f40ed06-9051-4b3d-a6fb-740f932a6ea1> adresinden alındı.
- Fotaki, A. (2023, 07 16). *NATO: Vilnius'tan 3+1 mesajları*. 06 22, 2024 tarihinde. Tovima: <https://www.tovima.gr/print/megethynseis/ta-31-crminymata-lf-apo-to-cr-vilnius/>

- adresinden alındı.
- Iddon, P. (2023, 01 16). *Güç Dengesi: Biden Yönetimi Neden Türkiye F-16'larını ve Yunanistan F-35'lerini Satmak İstiyor?* 06 24, 2024 tarihinde Forbes: <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2023/01/16/balance-of-power-why-the-biden-administration-wants-to-sell-turkey-f-16s-and-greece-f-35s/?sh=22f4e3ff6c89> adresinden alındı.
- Karakatsani, E. (2023, 12). *Yunanistan dış ilişkiler brifingi: 2023'e genel bakış.* 06 17, 2024 tarihinde China-CEE Institute: https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2024/02/2023er12_Greece.pdf adresinden alındı.
- Kourtali, E. (2023, 10 23). *Yatırım Yapılabilir Notun Birçok Faydası.* 06 24, 2024 tarihinde eKathimerini: <https://www.ekathimerini.com/economy/1223222/multiple-benefits-of-investment-grade/> adresinden alındı.
- MCelvoy, A. & Chiappa C. (2023, 11 09). *Yunanistan Başbakanı, İsrail'in dostlarının Gazze saldırısıyla ilgili 'acı gerçekleri' söylemesi gerektiğini söyledi.* 06 22, 2024 tarihinde Politico: <https://www.politico.eu/article/kyriakos-mitsotakis-greece-israel-allies-hamas-gaza-europe/> adresinden alındı.
- MFA (2023, 09 05). *Dışişleri Bakanı Sayın George Gerapetritis'in Türk mevkidaşı Sayın Hakan Fidan ile görüşmesi sonrasında yaptığı açıklama.* 06 22, 2024 tarihinde MFA: <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/top-story/minister-of-foreign-affairs-mr-george-gerapetritis-statement-following-the-meeting-with-his-turkish-counterpart-mr-hakan-fidan-ankara-05092023.html> adresinden alındı.
- Naftemporiki (2023, 12 07). *Miçotakis-Erdoğan: Yunanistan ve Türkiye barış içinde yaşamalı.* 06 22, 2024 tarihinde Naftemporiki: <https://www.naftemporiki.gr/english/1544833/mitsotakis-erdogan-greece-and-turkey-must-live-in-peace/> adresinden alındı.
- Nedos, V. (2023, 11 11). *Yunanistan Arnavutluk'a ilk bariyeri kurdu.* 06 20, 2024 tarihinde eKathimerini: <https://www.ekathimerini.com/news/1224563/greece-sets-up-first-barrier-to-albania/> adresinden alındı.
- OECD (2024, 05 02). *Yunanistan Ekonomisine Bakış.* 06 24, 2024 tarihinde OECD: <https://www.oecd.org/economy/greece-economic-snapshot/> adresinden alındı.
- Olerenshaw, A., Ali, F., Scruton, P. & Croker, N. (2023, 09 01). *Yunanistan ölümcül orman yangınlarına ilişkin görsel bir rehber.* 06 13, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/01/greek-wildfires-a-visual-guide> adresinden alındı.
- Paternoster, T. (2024, 02 29). *Yunanlılar 57 kişinin öldüğü en ölümcül tren kazasını anmak için protesto ve grev yaptı.* 06 15, 2024 tarihinde Euronews: <https://www.euronews.com/2024/02/29/greeks-protest-and-strike-in-remembrance-of-deadliest-train-crash-killed-57> adresinden alındı.
- Peregil, F. & Aza H. A. (2023, 12 04). *Syriza serbest düşüşte: Yunan solunun büyük partisi çöktü.* 06 10, 2024 tarihinde Elpais: <https://english.elpais.com/international/2023-12-04/syriza-in-free-fall-the-great-party-of-the-greek-left-collapses.html> adresinden alındı.
- Prime Minister (2023a). *Başbakan Kyriakos Miçotakis'in New York'ta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmesinin ardından yaptığı açıklama.* 06 22, 2024 tarihinde Prime Minister: <https://www.primeminister.gr/en/2023/09/20/32571> adresinden alındı.
- Prime Minister (2023b). *Başbakan Kyriakos Mitsotakis'in, Yunanistan ile Türkiye arasındaki 5. Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi çerçevesinde Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Maximos Köşkü'nde yaptığı görüşme sonrasında açıklamalarda bulundu.* 06 22, 2024 tarihinde Prime Minister: <https://www.primeminister.gr/en/2023/12/07/33204> adresinden alındı.
- Prime Minister (2023c). *Başbakan Kyriakos Mitsotakis'in Çin'e resmi ziyareti ve Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Xi Jinping ile görüşmesi.* 06 20, 2024 tarihinde Prime Minister: <https://www.primeminister.gr/en/2023/11/03/32942> adresinden alındı.

- Sade, G. (2023, 06 25). *Yunanistan'da ilk sonuçlara göre genel seçimleri Miçotakis'in partisi kazandı*. 06 06, 2024 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2023/06/25/yunanistanda-sandik-cikis-anketlerine-gore-micotakis-in-partisi-onde> adresinden alındı.
- Souliotis, Y. (2023, 06 26). *Seçim 2023-Spartalılar: Parlatentonun Truva Atı*. 06 24, 2024 tarihinde Kathimerini: <https://www.kathimerini.gr/politics/562489831/ekloges-2023-spartiates-o-doyreios-ippos-tis-voylis/> adresinden alındı.
- Tsarouhas, D. (2024, 05 23). *Yunanistan-Türkiye arasındaki sorunları çözmeye girişimi olumlu olmakla birlikte neden yetersiz kalıyor?* 06 21, 2024 tarihinde Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/why-the-latest-attempt-at-a-greece-turkey-reset-while-positive-falls-short/> adresinden alındı.
- Tzogopoulos, N. G. (2023, 12 26). *Yunanistan ve İsrail-Hamas Savaşı*. 06 22, 2024 tarihinde Besa Center: <https://besacenter.org/greece-and-the-israel-hamas-war/> adresinden alındı.
- UN News (2023, 10 26). *BM Genel Kurulu, acil ve sürekli 'insani ateşkes' çağrısında bulunan Gazze kararını kabul etti*. 06 22, 2024 tarihinde UN News: <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142847> adresinden alındı.
- Yunanistan Bankası (2023, 06 30). *Yunanistan Bankası Para Politikası Raporu 2022-2023*. ? 06 24, 2024 tarihinde Yunanistan Bankası: <https://www.bankofgreece.gr/en/news-and-media/press-office/news-list/news?announcement=c08891c8-6f4f-4bf7-99fb-c599b96bd328> adresinden alındı.
- Yunanistan Ekonomi ve Maliye Bakanlığı (2023, 11). *Taslak Bütçe Planı 2024*. 06 24, 2024 tarihinde Yunanistan Ekonomi ve Maliye Bakanlığı: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-10/2024_dbp_el_en.pdf adresinden alındı.
- Οικονομικός Ταχυδρόμος. (2023, 02 21). *Anthony Blinken: Yunanistan ve Türkiye ziyaretlerinin arka planı*. 06 24, 2024 tarihinde OT: <https://www.ot.gr/2023/02/21/english-edition/anthony-blinken-the-background-to-his-visits-to-greece-and-turkey/> adresinden alındı.

2. BÖLÜM
GENİŞ KARADENİZ HAVZASINDA SINIRAŞAN SORUNLAR

RUSYA'NIN UKRAYNA'YI İŞGALİNİN İKİNCİ YILINDA YAŞANANLAR

Dr. Sertaç Canalp KORKMAZ

Bağımsız Araştırmacı

GİRİŞ

24 Şubat 2022 tarihinde özel operasyon adı altında Ukrayna topraklarının önce işgal, sonra ilhak edilmesi amacıyla başlayan savaşta iki yıl geride kalmıştır. Geçen süreçte taraflar açısından kayda değer bir ilerleme en azından askerî açıdan sağlanabilmiş değilken, her iki ülkede de politik figürler mevcut konumlarını korumaya devam etmiştir. Sahadaki askeri başarı ve başarısızlıklara bağlı olarak ordu içerisinde görevden alma ve yeni atamalara her iki tarafta da rastlanmıştır. Öte yandan, neredeyse tamamen Batılı ülkelerden gelen yardımlara bağlı olarak varlığını sürdürmeye çalışan Ukrayna için de belirsizlik devam etmiştir. Belli bölgelerde Rus ordusuna karşı Ukrayna'nın başarıları söz konusu olsa da savaşın ikinci yılı içerisinde hedeflenen karşı taarruz söz konusu olmamıştır.

Kremlin, Rus ordusunun “özel operasyon” düzenlediğini iddia etse de süreç geniş bir hatta konvansiyonel ve asimetrik güçlerin beraber kullanıldığı bir savaş olarak sürmektedir. Nihai amacı Ukrayna'daki yönetimin değişmesi ve Rusya yanlısı bir yönetimin iktidara gelmesi olan Rusya, geniş bir cephede mevzilenmiş durumdayken, Ukrayna ordusu ise özellikle Rus işgali altındaki bölgeleri kurtarmaya odaklanmaya devam etmiştir.

24 Şubat 2024 tarihinde iki yılı geride bırakan savaş, her açıdan değerlendirilmeyi gerektirmektedir. Yapılan bu çalışma ise savaşın ikinci yılını önce taraflar açısından ele alırken, ardından devam etmekte olan savaşın bölgesel ve küresel düzeydeki etkilerini değerlendirmektedir.

SAVAŞIN ARKA PLANI

Rusya'nın Ukrayna topraklarına yönelik 24 Şubat 2022 tarihinde gerçekleştirdiği işgalin üzerinden 24 Şubat 2024 tarihi itibarıyla tam iki yıl geçmiştir. Geçen süreçte Rus ordusu “özel operasyon” düzenlediğini

KAYNAKÇA

- Aljazeera (2022). *No, Russia will not invade Ukraine*. <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/2/9/no-russia-will-not-invade-ukraine> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı (2024). *Number of civilian casualties in Ukraine significantly increased in past 2 months; UN*. <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/number-of-civilian-casualties-in-ukraine-significantly-increased-in-past-2-months-un/3129888> adresinden alındı.
- BBC Türkçe (2024). *Ukrayna-Rusya savaşının üçüncü yılı: İki ülke şimdiye kadar kaç asker kaybetti?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/crg9y098dpzo> adresinden alındı.
- Belgium.eu (2024). *Ukraine: 2 years of Russian invasion*. <https://belgian-presidency.consilium.europa.eu/en/news/ukraine-2-years-of-russian-invasion/> adresinden alındı.
- Business Insider (2023). *Russia's electronic warriors are intercepting Ukrainian troops' communications and jamming their GPS-guided bombs, experts say*. <https://www.businessinsider.com/russian-electronic-warfare-interfering-with-ukrainian-radios-bombs-2023-7> adresinden alındı.
- CNN (2023). *Glut of cheap Ukrainian grain sparks farmers' protests*. <https://edition.cnn.com/2023/04/08/europe/ukraine-grain-protests-eastern-europe-intl/index.html> adresinden alındı.
- Defence Express (2023). *Russians Started Actively Use Thermal Camouflage Against Thermal Cameras: How the Suit Works and How Significant the Threat Is*. https://en.defence-ua.com/weapon_and_tech/russians_started_actively_use_thermal_camouflage_against_thermal_cameras_how_the_suit_works_and_how_significant_the_threat_is-6502.html adresinden alındı.
- EU Commission (2023) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/ukraine-international-centre-prosecution-russias-crime-aggression-against-ukraine-starts-operations-2023-07-03_en adresinden alındı.
- Gov UK (2023). *NTE 2023/24: Further sanctions against Russia, introduced in December 2023*. <https://www.gov.uk/government/publications/notice-to-exporters-202324-further-sanctions-against-russia-introduced-in-december-2023/nte-202324-further-sanctions-against-russia-introduced-in-december-2023#:~:text=Further%20to%20notice%20to%20exporters,legislation%20originally%20introduced%20in%202014> adresinden alındı.
- Hürriyet (2023). *Rusya tahıl koridorunu şimdilik kapattı: Şartlarımız karşılırsa geri döneriz*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rusya-tahil-koridorunu-simdilik-kapatti-sartlarimiz-karsilanirsa-geri-doneriz-42300386> adresinden alındı.
- Independent, T. K. (2023, Mayıs 6). *Anakonda-23 NATO military exercises begin in Poland*. Kyiv Independent: <https://kyivindependent.com/nato-anakonda-23-military-drill-unrolls-in-poland/> adresinden alındı.
- Kiel Institute (2024). *Ukraine Support Tracker*. <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> adresinden alındı.
- McChrystal, S. & Roy, A. (2023). *What AI Can Tell Us About Putin's Next Steps in Ukraine, Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2023/06/19/ai-artificial-intelligence-national-security-foreign-policy-threats-prediction/> adresinden alındı.
- Military Balance (2024). *Chapter Three: Europe*. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/04597222.2024.2298591?needAccess=true> adresinden alındı.
- National Security Strategy (2023). *Integrated Security for Germany: Robust, Resilient, Sustainable*. <https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/en.html> adresinden alındı.
- Politico (2023). *North Korea sends Putin tons of ammo. Europe can't do the same for Ukraine*. <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-kim-jong-un-rus>

sia-pyongyang-beats-brussels-to-a-million-ammunition-rounds/ adresinden alındı.

Reuters (2024). *Kremlin says goals of Russia's 'special military operation' in Ukraine remain unchanged*. <https://www.reuters.com/world/europe/kremlin-says-goals-russias-special-military-operation-ukraine-remain-unchanged-2024-02-07/> adresinden alındı.

Watling, J. & Reynolds, N. (2023). *Stormbreak: Fighting Through Russian Defences in Ukraine's 2023 Offensive*. RUSI Special Report.

KÜRESEL ŞİRKETLER VE BATILI ÜLKELERİN EKONOMİK YAPTIRIMLARINA DİRENÇ VE UYUM: RUSYA ÖRNEĞİ

Arş. Gör. Muhammet NEGİZ
Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

22 Şubat 2022 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından yapılan tarihi konuşma ve sonrasında ülkesinin Ukrayna'ya karşı başlattığı “özel operasyon”, Karadeniz'in kuzeyinde birçok yeni gelişmeye kapı aralamıştır. Rusya'nın bölgedeki anlaşmazlıkları askeri yöntemlerle çözme girişimi, birçok ülkenin sert tepkisine neden olmuştur. Moskova'nın bölgeye müdahalesini “işgal” olarak değerlendiren Batılı ülkeler ve müttefikleri, Rusya'yı durdurmak için birçok alanda ekonomik yaptırım ilan etmiş ve bu yaptırımları peş peşe yürürlüğe koymuştur. Ekonomik yaptırımlara küresel şirketlerin de destek vermesi, Rusya'yı radikal kararlar almaya yöneltmiştir. Dolayısıyla Rus yönetimi, uluslararası ticaret açısından yalnızlaştırma çabalarının üstesinden gelmek ve yaptırımlar nedeniyle yoksun kaldığı mal ve hizmetlere ulaşımında alternatifler üretmek için yeni arayışlara girmiştir.

2014 yılında Kırım'ın ilhakından dolayı Batılı ülkelerin ekonomik yaptırımlarına maruz kalan Rusya, bu tür müeyyidelerden en az zayıfla çıkabilmek için başlattığı uğraşlarına yenilerini eklemek zorunda kalmıştır (Negiz & Kalkan, 2022). Bu uğraşların neticesinde yeni ticari rotalar, ekonomik iş birlikleri, ulusal ödeme sisteminin yaygınlaştırılması, kripto paraların ticarete kullanımı, yeni finansal iletişim hizmeti sağlama sisteminin geliştirilmesi, Yabancı Ajanlar Yasası ile ülke çıkarlarına karşıt davrandığı düşünülen kişi ya da kurumların devre dışı bırakılması, bilimsel yayınlara kısıtlama, ülkeye ekonomik yaptırım uygulayan küresel şirketlerin devletleştirilmesi (kamulaştırılması), Rusya Kalesi metaforu kapsamında yerli ve milli işletmelerin sayı ve kapsam olarak artırılması, üretimde mahkumların istihdam edilmesi, paralel ithalatın önünün açılması, altın vize uygulaması, transit hub formülü, Rus vatandaşlarının çevre ülkelerden vatandaşlık alarak şirket kurması, kart turizmi ile bankacılık yaptırımlarını bypass etme, sinema sektöründe “kinoproduct” denemesi, petrol ticaretinde gölge tanker

KAYNAKÇA

- Abay, E. G. (2022, March 5). Rusya'da Vatandaşlar ve Çalışanlar Kapanan Mağazalar Nedeniyle Üzgün. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyada-vatandaslar-ve-calisanlar-kapanan-magazalar-nedeniyle-uzgun/2525189>.
- Acar, İ. (2022, September 23). Rus Turistler ABD'yi İlgilendirmez. *Yeni Şafak*. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/rus-turistler-abdyi-iligilendirmez-3860063>.
- Akimova, A. (2023). *Shto Takoe Tenevoy Flot i Kak Tankery-Prizraki Pomogajut Uvilivat Ot Sankcij*. <https://secretmag.ru/enciklopediya/chto-takoe-tenevoy-flot.htm>.
- Akman, Ş. (2018, September 12). Rusya, Kendi "Süveyş Kanalı"nı Açtı. *Enerji Portalı*. <https://www.enerjiportali.com/rusya-kendi-suveys-kanalini-acti/>.
- Amin, E. (2023). *BRICS Plus ve yeni dünya düzeninin temelleri*. <https://www.indyurk.com/node/656646/d%C3%BCnyadan-sesler/brics-plus-ve-yeni-d%C3%BCnya-d%C3%BCzeninin-temelleri>.
- Anufriev, V. (2023). *Sanktsii Osvobodili Mesto Dlya Rossiyskogo Kino*. <https://topcor.ru/41236-sankcii-osvobodili-mesto-dlja-rossijskogo-kino.html>.
- Aybashov, K. (2023). *Reeksportniye Operatsii: Kak Antirossiyskie Sanktsii Skazalis Na Vneşney Torgovle Kyrgyzstana*. <https://rus.azattyk.org/a/32270428.html>.
- Batirov, T. (2022, August 29). *Svjazannye s Turoperatorami Aviakompanii Poterjali 40% Aviaparka Iz-za Sankcij*. *Forbes*. <https://www.forbes.ru/biznes/475559-svazannye-s-turoperatorami-aviakompanii-poterjali-40-aviaparka-iz-za-sankcij>.
- Batirov, T. (2022, December 21). *Novye Avtomobili "Moskvich» Budut Stoit ot 2 Milyon Rubley*. *Forbes Russia*. <https://www.forbes.ru/biznes/482840-novye-avtomobili-moskvic-budut-stoit-ot-2-mln-rublej>.
- Batirov, T. (2024). *Moody's Usomnilos v Polze Kriptoalut Dla Obhoda Antirossijskih Sanktsii*. <https://www.forbes.ru/finansy/464887-moody-s-usomnilos-v-pol-ze-kriptoalut-dla-obhoda-antirossijskih-sankcij/>.
- BBC (2022a, March 6). *Visa and Mastercard suspend Russian operations*. <https://www.bbc.com/news/business-60637429>.
- BBC (2022b, August 1). *V Rossii Pridumali "Kinoproduct" s Gollivudskimi Filmmi, No Uzhe Uspeli Otkazatsja Ot Nego*. *BBC News Russian*. <https://www.bbc.com/russian/news-62380397>.
- Biryukov, M. (2022, December 3). *FT Soobshila o Sobiraemom Rossiej "Tenevom Flote» Dlya Obhoda Neftnyah Sanktsiy*. *Forbes Russia*. <https://www.forbes.ru/biznes/482007-ft-soobsila-o-sobiraemom-rossiej-tenevom-flote-dla-obhoda-neftnyah-sankcij>.
- Borogan, İ. & Soldatov, A. (2022, April 26). *The Good Engineer Zima*. *Center for European Policy Analysis (CEPA)*. <https://cepa.org/the-good-engineer-zima/>.
- Büyüktas, O. & Kuzlukoğlu, Ç. (2022, February 28). *Rusya'ya yaptırımların 70 yıllık tarihçesi*. *Bloomberg HT*. <https://www.bloomberght.com/rusyaya-yaptirimlarin-70-yillik-oykusu-2300129>.
- Castellum.ai (2024). *Russia Sanctions Dashboard*. <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard>.
- Chesnokova, T. Y. (2017). *Shto Ostavit Nam Putin? 4 Stsenariya Dlya Rossii*. Algoritm Yayıncılık.
- cros.ru. (n.d.). *Karta Rossii*. Retrieved September 23, 2022, from <https://www.cros.ru/ru/kb/case/KARTA-ROSSII/>.
- Daniszewski, J. (2022). *Putin Waves Nuclear Sword in Confrontation With The West*. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-vladimir-putin-europe-poland-nuclear-weapons-2503c0d7696a57db4f437c90d3894b18>.
- Dulneva, M. (2021). *Chislo Uyezzyayushih iz Rossii Uchenyh Uvelichilos v Pyat Raz s 2012 Goda*. <https://www.forbes.ru/newsroom/obshchestvo/427071-chislo-uezhhayushchih-iz-rossii-uchenyh-uvlichilos-v-pyat-raz-s-2012>.
- DW Türkçe (2022, July 27). *Moskova harekete geçti*. *Twitter*. <https://twitter>.

- com/dw_turkce/status/1552218958287310849.
- Ebel, F. & Dixon, R. (2024). *Putin threatens nuclear response to NATO troops if they go to Ukraine*. <https://washingtonpost.com/world/2024/02/29/putin-russia-state-union-speech-military/>.
- Ekonomim (2024). *Reeksport*. <https://www.ekonomim.com/sozluk/reekSPORT>.
- Erlich, M. (2023). *Igra v Cherniy jashchik, Novaya Gazeta Evropa*. <https://novayagazeta.eu/articles/2023/09/20/igra-v-chernyi-iashchik>.
- ET Now News (2022, July 14). *International North-South Transport Corridor: Russia's 1st rail transit cargo to India reaches Iran*. ET Now News. <https://www.timesnownews.com/business-economy/industry/international-north-south-transport-corridor-russias-1st-rail-transit-cargo-to-india-reaches-iran-article-92868371>.
- Eurotopics (2022, March 14). *Batılı şirketlerin Rusya'dan çıkışının sonuçları ne olacak?* | [eurotopics.net](https://www.eurotopics.net/tr/278100/batili-sirketlerin-rusya-dan-cikisinin-sonuclari-ne-olacak). <https://www.eurotopics.net/tr/278100/batili-sirketlerin-rusya-dan-cikisinin-sonuclari-ne-olacak>.
- Financial Tribune (2022, December 24). *Iran, Russia Building Trade Route That Defies Sanctions*. <https://financialtribune.com/articles/domestic-economy/116544/iran-russia-building-trade-route-that-defies-sanctions>.
- Fontanka (2022, September 2). *Finskaya Huhtamaki Prodala Rossijskij Biznes Vadelt-sam "Vkusno — i Tochka"*. <https://www.fontanka.ru/2022/09/02/71624297/>.
- Forbes (2022a, August 1). *Krupneyshaya v Strane Kinoset Nachnet Pokazyvat Filmy Gollivuda Vmeste s Rossiyskimi*. *Forbes Russia*. <https://www.forbes.ru/biznes/473163-krupneysaa-v-strane-kinoset-nacnet-pokazyvat-fil-my-gollivuda-vmeste-s-rossiyskimi>.
- Forbes (2022b, August 20). *Minekonomrazvitija Ocenilo Vozmozhnye Investicii Ot Inostrancev s "Zolotymi Pasportami"*. *Forbes*. <https://www.forbes.ru/investicii/472039-minekonomrazvitija-ocenilo-vozmozhnye-investicii-ot-inostrancev-s-zolotymi-pasportami>.
- Gogov.ru. (2024). *Reestr Inostrannyh Agentov v Rossii*. <https://gogov.ru/articles/inagency-21apr22>.
- Haber Global (2022). *Rusya'yi İflasa Sürükleyecek Yaptırım Açıklandı!* YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=EnCgLG4mP0E>.
- Haberrus (2024). *Ruslar Türkiye'de ne kadar şirket kurdu?* <https://haberrus.ru/economics/2024/02/22/ruslar-turkiyede-ne-kadar-sirket-kurdu.html>.
- Has, K. (2022a, August 26). *Coca Cola yerine Cool Cola*. Twitter. https://twitter.com/Kerim_HAS/status/1563188515340374016.
- Has, K. (2022b, October 13). *Putin-Erdoğan "Aylık Olağan Zirvesi"* YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=gBD2D21310c&ab_channel=Kerim%26Kremlin.
- Hennigan, W.J. (2024). *Nuclear War: The Rising Risk, and How We Stop It*. <https://www.nytimes.com/interactive/2024/03/04/opinion/nuclear-war-prevention.html>.
- İnterfax (2023). *Vice-Prezident RAN Soobshil O Potere Stranoy 50 Tysyach Nauchnyh Sotrudnikov Za Pjat Let*. <https://www.interfax.ru/russia/902007>.
- İstiklal (2022, February 23). *Putin'in yaptırımlara karşı planı! 8 yıldır hazırlık yapıyordu*. <https://www.istiklal.com.tr/haber/putinin-yaptirimlara-karsi-plani-8-yildir-hazirlik-yapiyordu/674523>.
- Kanter, C. & Jetschgo-Morcillo, M. (2023). *BRICS Expansion: Geopolitical Power Shift or Transactional Alliance?* https://www.kas.de/en/brics-plus#How_the_world_views_BRICS+.
- Korochnikova, A. & Korjova, D. (2024). *Minyust Priznal İnoagentami Pisatelnitsu Ulıckuyu i Rejissera Hrganovskogo*. <https://www.forbes.ru/society/507290-minust-priznal-inoagentami-pisatel-nicu-ulickuu-i-rezissera-hrganovskogo/>.
- Kuczyński, G. (2022, November 30). *The Pugacheva effect. Will the singer make the Russians think?* TVP World. <https://tvpworld.com/64832986/the-pugacheva-effect-will-the-singer-make-the-russians-think>.
- Lamb, K. (2022, June 27). *Inside National Payment Systems*. <https://www>.

- investopedia.com/articles/economics/08/nps.asp.
- Lapin, K. (2022, July 31). *Skachok Ljagushki i Duhi İnnovacij: Kak Vesti Biznes v Afrike*. *Forbes*. <https://www.forbes.ru/mneniya/472911-skacok-laguski-i-duhi-innovacij-kak-vesti-biznes-v-afrike>.
- Lawson, A. (2022, December 6). *Oil tankers queue up off Turkey as price cap on Russian crude begins*. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/business/2022/dec/06/oil-tanker-jam-turkey-price-cap-russian-crude>.
- Lenta.ru. (2023). *SSHA Nanesli Udor po "Tenevomu Flotu» Rossii*. <https://lenta.ru/news/2023/04/23/tenflot/>.
- Leyba, G. (2022, November 10). *Tuda i Obratno. Kakie İnostrannye Brendy Vernulis v Rossiyu*. <https://www.e1.ru/text/business/2022/11/10/71803271/>.
- Linderman, J. & Mendoza, M. (2022, August 25). *Six months into war, Russian goods still flowing to US* - *The Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/business/six-months-into-war-russian-goods-still-flowing-to-us/2022/08/25/b1691a2e-242a-11ed-a72f-1e7149072f-bc_story.html.
- Lişçenko, Y. (2023). *Kak Oplachivat Pokupki za Granitsey*. <https://www.banki.ru/news/daytheme/?id=10979411>.
- Lobaev, N., Parhomchuk, M. A., & Budnikova, A. S. (2022). *Krepost Rossiya (Kpenocmь Poccya) – Uglublenniy Analiz Rossiyskoi Ekonomiki v Usloviyah Sanktsiy*. 230–238. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48402195>.
- Mamikonyan, O. (2022, August 4). *Minpromtorg Razreshil Parallelnyj Import Parfyumerii i Kosmetiki v Rossiju*. *Forbes*. <https://www.forbes.ru/forbeslife/473565-minpromtorg-razresil-parallelnyj-import-parfyumerii-i-kosmetiki-v-rossiu>.
- Martov, A. (2023). *Rossiya Teryaet Uchenyh s Katastroficheskoy Skorostyu*. <https://l24.im/pRYb2q>.
- Medya Günlüğü. (2022a, August 3). *Mühendislikle siyaset karışınca...* <https://medyagunlugu.com/haber/muhendislikle-siyaset-karisinca-52042?s=03>.
- Medya Günlüğü. (2022b, September 23). *Rusların Gözü Türkiye’de*. <https://medyagunlugu.com/haber/ruslarin-gozu-turkiyede-52396>.
- Mingazov, S. (2022, August 25). *“Vedomosti» Rasskazali o Vozmozhnom Vyhode İrlandskoj Bookmate iz Proektov v Rossii*. *Forbes*. <https://www.forbes.ru/tekhnologii/475241-vedomosti-rasskazali-o-vozmozhnom-vyhode-irlandskoj-bookmate-iz-proektov-v-rossii>.
- Minkin, A. (2024). *Putin Poblagodaryl Ushedshie iz Rossii Kompanii za Sozdanie Kultury Proizvodstva*. <https://360tv.ru/news/vlast/putin-poblagodaryl-ushedshie-iz-rossii-kompanii-za-sozdanie-kultury-proizvodstva/>.
- mironline.ru. (n.d.). *Istoriya i Razvitie Platezhnoy Sistemy “Mir»*. Retrieved September 23, 2022, from <https://mironline.ru/payment-system/about/>.
- Mirovalev, M. (2024). *After Macron Touted Troops to Ukraine, Putin Warns West Of Nuclear War Risk*. <https://www.aljazeera.com/news/2024/3/1/how-real-is-putins-threat-to-nuke-the-west>.
- Nastoyashee Vremya. (2022a, July 6). *Sud v Moskve oştrafoval “Novuju gazetü” na 300 tysjaç rublej iz-za video Dmitrija Muratova o vojne v Ukraine*. <https://www.currenttime.tv/a/shtraf-novoy-gazete/31931940.html?s=03>.
- Nastoyashee Vremya. (2022b, July 7). *Putin podpisal zakon ob “inoagentah”: imi smogut ob “javit’ vseh, kto poluçaet podderżku iz-za rubeža ili “nahoditsja pod inostrannym vlijaniem*. <https://www.currenttime.tv/a/inoagency/31943304.html>.
- Nastoyashee Vremya. (2022c, August 5). *Putin Zapretil Kompanijam “İz Nedruzhestvennyh Stran” Prodavat’ Prinadlezhashie Im Akcii Rossijskih Bankov i Neftegazovogo Biznesa*. <https://www.currenttime.tv/a/putin-sdelki-nedruzhestvennye-strany/31975341.html>.
- Nastoyashee Vremya. (2022d, September 2). *Minjust Rossii Priznal “Inoagentami” Andreja Makarevicha, Katerinu Gordeevu, Dmitrija Gordona i Eşe*

- Devjat' Chelovek*. <https://www.currenttime.tv/a/inoagency/32016285.html>.
- Negiz, M. (2023). Putin Rusya'ya Ne Brakacak?: Rusya İçin Dört Senaryo. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(2), 222-229.
- Negiz, M. (2024). Kart Turizmi. *Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi* İçinde, Kozak, N. (Ed.). <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/kart-turizmi> (Erişim tarihi: 16.01.2024).
- Negiz, M. & Kalkan, N. (2022). Küresel Şirketlerin Yaptırımları Karşısında Rusya'nın Geliştirdiği Baş Etme Stratejileri. 2. *Uluslararası Hitit Güvenlik Çalışmaları Kongresi*, 9-11 Aralık.
- Negiz, M. & Kalkan, N. (2023). *Rusya Federasyonu'ndaki Kısmi Seferberlik Kararı: İş Dünyası ve İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir Değerlendirme. Karadeniz (516-566)*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları. https://ktu.edu.tr/dosyalar/sam_a8f7f.pdf.
- Nilsen, T. (2022, December 1). Russia Passes Law Limiting Freedom of Northern Sea Route Navigation. *Eye on the Arctic*. <https://www.rcinet.ca/eye-on-the-arctic/2022/12/01/russia-passes-law-limiting-freedom-of-northern-sea-route-navigation/>.
- O'Boli, D. (2022, March 10). *Kato McDonald's, Ama Za Pelmeni i Sandvichi s Margarini i Shpek*. <https://webcafe.bg/onaya-deto-ne-go-triyat/kato-mcdonald-s-ama-za-pelmeni-i-sandvichi-s-margarini-i-shpek.html>.
- Okur, M. A. (2022, July 30). Savaşı Devletler Yapar, Devletleri de Savaş... *Twitter*. <https://twitter.com/MehmetAkifOkur/status/1553448433071038466?t=Cile99XPZAq-iE2Rmk1Qtg&s=03>.
- Özgenç, Ö. (2022a, September 21). Her yönüyle Mir sistemi. *Medyascope*. <https://medyascope.tv/2022/09/21/her-yonuyle-mir-odeme-sistemi/>.
- Özgenç, Ö. (2022b, September 22). Erdoğan'ın "Mir'e Alternatif" Deddiği Yöntemler Ne Olabilir? *Medyascope*. <https://medyascope.tv/2022/09/22/erdoganin-mire-alternatif-dedigi-yontemler-ne-olabilir/>.
- Pichugina, T. (2023). *Nauka Vyhodit İz-Pod Vlijanija Zapada: Sankcii Ne Srabotali*. <https://ria.ru/20230705/publikatsii-1882152998.html>.
- Pravo.gov.ru (2022, July 14). *Federalnyj Zakon ot 14.07.2022 № 255-FZ O Kontrole Za Dejatelnostyu Lits, Nahodyashihsya Pod Inostrannym Vliyaniem*. <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202207140018>.
- Rashid, Y. (2022, August). *Rusya, İnan ve Hindistan Üçgeni: INSTC*. İRAM Yayınları. https://iramcenter.org//d_hbanaliz/Rusya_Yran_ve_Hindistan_Ucgeni_INSTC-BASKIWEB_v2.pdf.
- RBK (2022, July 26). *Vo FSIN Sochli Vozmojnym Zamenit IKEA Produktsiey ot Zaključennyh*. <https://www.rbc.ru/society/26/07/2022/62e024439a-7947791d554cd8>.
- RBK (2022, September 6). *Evgeniya Albac Soobshila ob Otezde v SSHA*. <https://www.rbc.ru/politics/06/09/2022/631702539a7947a009eae56>.
- Reuters (2022a, August 3). *Exclusive: Russian soft drinks maker targets 50% of market to fill gap left by Coke, Pepsi*. <https://www.reuters.com/business/retail-consumer/exclusive-russian-soft-drinks-maker-targets-50-market-fill-gap-left-by-coke-2022-08-03/>.
- Reuters (2022b, September 23). *Uzbekistan halts use of Russia's Mir payment cards*. <https://www.reuters.com/business/finance/uzbekistan-halts-use-russias-mir-payment-cards-2022-09-23>.
- Ria (2024). ATOR: *Rossiyanne Stali Rezhe Ezdit v "Kartochniye" Tury Za Rubezh*. <https://ria.ru/20240125/karty-1923465505.html>.
- Rozhanski, T. (2022, September 12). *"Kartochnyj Turizm": Kak Rossiyanne Edut Za Rubezh, Chtoby Oformit' Bankovskie Karty Dlya Obhoda Zapadnyh Sanktsiy. Nastoyashee Vremya*. <https://www.currenttime.tv/a/kartochnyy-turizm-kak-rossiyane-edut-za-rubezh-htoby-oformit-bankovskie-karty-dlya-obhoda-zapadnyh-sanktsiy-/32015623.html>.
- Rus Tur Operatörleri Birliği (2022, March 24). *"Kartochnyj Turizm»: Kakie Tury*

- Za Kartami Visa i Mastercard Predlagayut Turoperatory i Kuda. Accoçuaçua Typonepamopos.* <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/59277.html>.
- Russkiy Pioner (2022, July 20). "AvtoVAZ» Vypustit Avtomobili İz Skopivshihsj Na Skladah Zapchastej. <https://ruspioner.ru/sobranie/m/single/9822?s=03>.
- Russia Briefing (2022, August 16). *Russia Offers The Shanghai Cooperation Organisation Countries Connection To Russia's Version Of SWIFT-Russia Briefing News.* <https://www.russia-briefing.com/news/russia-offers-the-shanghai-cooperation-organisation-countries-connection-to-russia-s-version-of-swift.html/>.
- Russkiy Pioner (2022a, July 1). *V Rossii Pojavilis Pervye Vakansii Specialistov Po Parallelnomu İmportu.* <https://ruspioner.ru/sobranie/m/single/9753>.
- Russkiy Pioner (2022b, July 3). *Opros: Bol'she Vsego Moskvichi Toskujut Po Ushedshey Kompanii IKEA.* <https://ruspioner.ru/sobranie/m/single/9761>.
- Russkiy Pioner (2022c, July 12). *V Rossii Vyrosli Prodazhi Otechestvennogo Parfyuma.* <https://ruspioner.ru/sobranie/m/single/9794?s=03>.
- Russkiy Pioner (2022d, July 27). *V Rossii Hotyat Zamenit' Ushedschie Brendy Produkciej, Proizvedennoj v Tjurmah.* <https://ruspioner.ru/sobranie/m/single/9838>.
- Rusya Federasyonu Hükümeti (2022, March 29). *Rusya Federasyonu Paralel İthalat Kararı. 506 Nolu Kararname.* <http://static.government.ru/media/files/wiACCKhLqBBRhLDOoPaC0xgnA4Y2mIAT.pdf>.
- Sak, G. (2022, August 2). *Rusya'ya Dokunan Yaniyor. TEPAV Blog.* https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/7087/Rusya__ya+dokunan+yaniyor.
- Shastitko, A. E. & Meleshkina, A. I. (2022). *Nacionalizirovat Nelzya Ostavit. Voprosy Ekonomiki, 0(4), 133-145.* <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2022-4-133-145>.
- SM News (2022, November 30). *Alla Pugacheva Navsegda Proshaetsya s Rossiyey: Teper Uzhe Tochno.* <https://sm.news/alla-pugacheva-likvidiruet-imennuyu-firmu-v-rossii-abp-71573-u3t5/>.
- Sohtaoğlu, M. (2019, July 6). *Geleceğin Ortadoğu'su: Arktik. Mucerret.* <http://www.mucerret.com/yazarlar/gelecegin-ortadogusu-arktik/>.
- Sözcü (2022, July 30). *Yaptırım Altındaki Rus Ekonomisini Böyle Toparladi: Maxim Oreshkin Kimdir?* <https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/yaptirim-altindaki-rusyada-ekonomiyi-boyle-toparladi-maxim-orehshkin-kimdir-7279119/>.
- Surganova, L. (2022, July 29). *Russian film industry: From heady success to isolation.* *Russia Post.* <https://www.russiapost.info/culture/russianfilmindustry>.
- Şarkul Avsat. (2022). *Rusya'dan Çekilen Yabancı Şirketler Kamulaştırma Tehdidyle Karşı Karşıya, Şarkul Avsat Türkçe.* <https://turkish.aawsat.com/home/article/3528546/rusyadan-%C3%A7ekilen-yabanc%C4%B1-%C5%9Firketler-kamula%C5%9Ft%C4%B1rma-tehdidiyle-kar%C5%9F%C4%B1-kar%C5%9F%C4%B1ya>.
- Tairov, R. & Ganzhur, E. (2022, November 28). *Byvshie McDonald's v Aeroportah i Na Vokzalah Voz'mut Brend "Vkusno-i Tochka».* *Forbes Russia.* <https://www.forbes.ru/biznes/481698-byvsie-mcdonald-s-v-aeroportah-i-na-vokzalah-voz-mut-brend-vkusno-i-tocka>.
- TASS (2022a, June 12). *McDonald's reopens in Russia under new name-Vkusno & tochka.* <https://tass.com/economy/1463999>.
- TASS (2022b, July 30). *V Rossijskih Shkolah Pojavitsja Novyj Format Klassnyh Chasov.* <https://tass.ru/obschestvo/15349333?utm>.
- TASS (2022c, November 30). *SF Obyazal Inostrannnye Voennye Suda Za 90 Dney Uvedomlyat Rossiyu o Prohode Po Sevmorputi.* <https://tass.ru/ekonomika/16462331>.
- TASS (2023). *Inostrannnye Agenty v Rossijskom Zakonodatel'stve. Istoriya Statusa i Ego Primenenie.* <https://tass.ru/info/18731205>.
- tggumruk.com (n.d.). *Transit ticaret nedir, transit ticaret nasıl yapılır.* Retrieved September 5, 2022. <http://www.tggumruk.com/tr/urun/825/transit-tran>

- sit-ticaret-transit-ticaret-nedir-transit-ticaret-nasil-yapilir-
The Moscow Times (2023). *Rossiya Lishilas Pochti Treti Molodyh Uchenyh Za 10 Let* <https://moscow0x1times.global.ssl.fastly.net/2023/04/19/rossiya-lishilas-25-molodih-uchenih-za-10-let-a40522>.
- Tirone, J. & Motevalli, G. (2022, December 21). Russia, Iran Defy Western Sanctions By Building New Trade Route. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/graphics/2022-russia-iran-trade-corridor/?leadSource=uverify%20wall>.
- tochka.com (2022, August 5). *Kak Rabotaet Parallelniy Import*. <https://allo.tochka.com/parallel-import>.
- Turizm Ajansı (2023). *Rus Kartları Türkiye'de Yeniden Çalışıyor Ama Yüksek Komisyonla!* <https://www.turizmajansi.com/haber/rus-kartlari-turkiye-de-yeniden-calisiyor-ama-yuksekkomisyonla-h61405>.
- TÜİK (2024). *Ülke Uyruklarına Göre Yabancılara Yapılan Konut Satış Sayıları*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Sat%C4%B1%C5%9F-%C4%B0statistikleri-Haziran-2023-49521&dil=1>.
- Üstünel, E. M. (2021, March 24). *Kuzey Deniz Rotası ve Akdeniz'e Etkileri. Kalkınma Güncesi*. <https://kalkinmaguncesi.izka.org.tr/index.php/2021/03/24/kuzey-deniz-rotasi-ve-akdenize-etkileri/>.
- Vasileva, M. & Bajnazarov, E. (2022, July 14). Popolnit' Rady: Egipet, Saudovskaja Aravija i Turcija Mogut Vstupit' v BRIKS. *Izvestia*. <https://iz.ru/1364353/mariia-vasileva-elmar-bainazarov/popolnit-rady-egipet-saudovskaia-aravija-i-turtciia-mogut-vstupit-v-briks>.
- Vereykina, E. (2024). Bolee 2,500 Uchenyh Uje Pokinuli Rossiyu Posle Nachala Voyny: "Eto Katastrofa", *Govoryat Eksperty*. <https://thebarentsobserver.com/ru/2024/01/bole-2500-uchenyh-uzhe-pokinuli-rossiyu-eto-katastrofa-govoryat-eksperty>.
- Wight, J. (2022, July 20). Ot Uprekov SSHA v Adres Kitaya Po Povodu Ego Otnoshenij s Rossiej Veet Imperskim Vysokomeriem. *Inosmi*. <https://inosmi.ru/20220720/kitay-255098933.html>.
- Yakovleva, E. Y. (2016). *Problema Reeksporta Sanktsionnyh Tovarov iz Stran-Uchastnits Evraziyskogo Ekonomicheskogo Soyuz, Molodoy Ucheniy*. <https://moluch.ru/archive/114/29426/>.
- Yücel, A. (2022). *Türkiye, Rusya'nın ticaret kapısı oldu. Dünya Gazetesi*. <https://www.dunya.com/ekonomi/turkiye-rusyanin-ticaret-kapisi-oldu-haberi-665434>.
- Zlobin, A. (2022). *Evrosoyuz Smyagchil Sanktsii Protiv Rossiyskoy Aviatsii*. <https://www.forbes.ru/biznes/472251-evrosouz-smagcil-sankcii-protiv-rossijskoj-aviacii>.

RUSYA UKRAYNA SAVAŞI'NIN KARADENİZ'E KIYISI BULUNAN ÜLKELERE ETKİLERİ: ENERJİ GÜVENLİĞİ

Dr. Zehra AKSU

Kadir Has Üniversitesi

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren dünyada siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda büyük değişimler yaşanmaya başlamıştır. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılması küresel değişiklikleri tetikleyen tektonik bir siyasi olay olmuştur.

Soğuk Savaş dönemi iki süper güç olan ABD ve SSCB arasında doğrudan bir sıcak çatışma yaşanmadan sona erse de aynı zamanda ulus-devletler veya komşu devletlerin sınırları içinde hapsolmuş çatışmaların yükselmesine yol açmıştır (Skelsbaek & Smith, 2001, s. 3). Soğuk Savaş sonrası dönemde, iç ve dış çatışmaların yaşandığı yerlerden biri de Avrasya bölgesi olmuştur. SSCB dağıldıktan sonra ortaya çıkan yeni ulus-devletlerin siyaseti, bölge üzerindeki irredentist iddialar, kimlik çatışmaları ve kaynaklar üzerindeki çatışmalar ile yayılcı emeller doğrultusunda çeşitli şekillerde etkilenmiştir (Mahapatra, 2013, s. 2-7).

Post Sovyet ülkeleri üzerinden yürütülen jeostratejik politikalar, kimi zamanlarda savaş ya da çatışmalara neden olurken bu durum hem çatışmalara ev sahipliği yapan ülkelere yıkıcı tahribatlar ya da ciddi kayıplar yaşanmasına hem de bu ülkelere sınırı bulunan ya da menfaati bulunan ülkelere güvenlik kaygılarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Rusya-Ukrayna arasında yaşanan sıcak çatışmalar, bu hususta önemli bir vaka analizi sunmaktadır. İki ülke arasında yaşanan savaş, bu ülkelerin yanı sıra geniş çaplı etki yaratarak bölgeden çıkarları bulunan Batılı devletler ile sınırı bulunan diğer ülkeleri de çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bölgesel ve küresel düzeyde etkiler yaratan krizin bir enerji bölgesi üzerinde yaşanıyor olması yalnız Avrupa ve sınırdaş ülkeleri değil aynı zamanda Orta Asya'dan Orta Doğu'ya geniş bir alanı etkilemektedir. Ancak Rusya ve Ukrayna'nın kıyıdaş olduğu Karadeniz yaşanan çatışmalardan daha fazla etkilenen bölge; kıyıdaş ülkeler de daha fazla etkilenen ülkelerdir.

KAYNAKÇA

- Ağır, O. (2019). *Yeni Demir Yumruk: Putin'in Yükselişi*. Orion Kitabevi.
- Amadeo, K. (2018). *Ukraine Crises, Summary and Explanation*. <https://foreignpolicy.org.tr/russia-ukraine-crisis-summary/>.
- Anadolu Ajansı (2023a). *Rusya-Ukrayna Savaşı*. <https://www.aa.com.tr/tr/search/?s=rusya+ukrayna+sava%C5%9F%C4%B1#>
- Anadolu Ajansı (2023b). *Rusya-Ukrayna Savaşının İlk Yılında Türkiye'nin Orta Koridor'daki Önemi Güçlendi*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/rusya-ukrayna-savasinin-ilk-yilinda-turkiyenin-orta-koridordaki-konu-mu-guclendi/2828749>.
- Apakan, E. (2023). *Türkiye's Approach to the Black Sea Region and to the Organization of the Black Sea Economic Cooperation*. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_s-approach-to-the-black-sea-region-and-to-the-organization-of-the-black-sea-economic-cooperation-_bsec_.tr.mfa.
- Arabidze, I. (2022). *China in Georgia- A Developing Relationship*. <https://chinaobserver.eu/china-in-georgia-a-developing-relationship/>.
- Asmus, R.D. ve Jackson, B.P. (2004). *The Black Sea and the Frontiers of Freedom*. <https://www.hoover.org/research/black-sea-and-frontiers-freedom>.
- Atalay, V. (2006). *Karadeniz'e Sahildar Ülkelerin Deniz Güvenliğine Yönelik Politikaları*. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
- Avdaliani, E. (2023). *Playing With Fire: Georgia's Cautious Rapprochement With Russia*. <https://carnegieendowment.org/politika/90246>.
- Aydın, M. (2004). *Europe's Next Shore: the Black Sea Region After EU Enlargement*. ISS Occasional Paper. www.iss-eu.org/occasion/occ053.pdf.
- BBC News (2015). *EU Warning over Russia "Land Grab" in South Ossetia Border Row*. <https://www.bbc.com/>.
- BOTAŞ (2022). *Türkiye-Azerbaycan II. Enerji Forumu Gerçekleştirildi*. <https://www.botas.gov.tr/Icerik/turkiyeazerbaycan-ii-enerji/644#:~:text=TA-NAP%20boru%20hatt%C4%B1%20kapasitesini%20iki,32%20milyar%20metrek%C3%Bcpe%20%C3%A7%4%B1karm%C4%B1%C5%9F%20olaca%C4%9F%C4%B1z>.
- Braudel, F. (2017). *Bellek ve Akdeniz; Tarihöncesi ve Antikçağ*. Ali Berktaş (Çev.), Metis Yayınları.
- Britannica (2024). *Bulgaria*. <https://www.britannica.com/place/Bulgaria/The-early-communist-era>.
- Britannica (2024). *Romania*. <https://www.britannica.com/place/Romania>.
- CEPA (2023). *Romania Worries About Fallout from Ukraine War*. <https://cepa.org/article/romania-worries-about-fallout-from-ukraine-war/>.
- CIA (2024). *Bulgaria*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/bulgaria/>.
- Duran, F. S. (2001). *Büyük Atlas*. Kanaat Yayınları.
- EIA (2014). *Romania*. <https://www.eia.gov/international/analysis/country/ROU>.
- EIA (2022). *Frequently Asked Questions on Energy Security*. <https://www.iea.org/articles/frequently-asked-questions-on-energy-security>.
- EIA (2023). *Romania*. <https://www.eia.gov/international/analysis/country/ROU>.
- Eslen, N. (2006). Yeni Soğuk Savaş Dönemi mi? *Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi*, 9.
- Gavin, G. (2023). *NATO Aspirant Country Blames NATO for Russia's War on Ukraine*. <https://www.politico.eu/article/georgia-blame-nato-russia-war-ukraine/>.
- Kahveci, H. (2012). *Enerji Politikaları ve Uluslararası Rekabet*. İçinde M. Aydın (Ed.). Kafkaslar Değişim Dönüşüm Avrasya Üçlemesi III. Nobel Yayınları.
- Kandelaki, G. (2023). *Russia is Losing in Ukraine but Winning in Georgia*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-is-losing-in-ukraine-but-winning-in-georgia/>.
- Kandilarov, E. (2022). *Bulgaria Economy Briefing: The Impact of the War in Ukraine on the Bulgarian Economy*. 49(2). Chine CEE-INSTITUE. https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2022/07/2022e03_Bulgaria.pdf.

- King, C. (2004). *Is The Black Sea A Region: Cooperation and Security Building*. The Black Sea Region, İçinde O. Pavliuk & I. Klympush-Tsintsadze (Ed.), London East-West Institute.
- Kurumahmut, A. (2006). *Montrö Sözleşmesi'nin Karadeniz Deniz Güvenliğine Etkileri*. SAREM.
- Lefebvre, S. (1995). *Bulgaria's Foreign Relations in the Post-Communist Era: A General Overview and Assessment*. East European Quarterly, 28.
- Mahapatra, D. A. (2013). *Contextualising Eurasian Conflicts and Prospects of Peace*. Conflict and Peace in Eurasia. New York.
- Marcus, J. (2018). *Ukraine-Russiachlas: NATO's Dilemma in the Black Sea*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-46425777>.
- Moroney, J.D.P. (2006). *Romania's Role in the Black Sea Region*. DISAM.
- NKREKP Faaliyet Raporu (2018). NKREKP Annual Report for 2017. <https://www.iea.org/reports/ukraine-energy-profile/energy-security>.
- Onay, Y. (2018). *Vladimir Putin. Baştan Sona Bir Hayat*. İstanbul İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Pop-Calinescu, C. (2022). *War in Ukraine: A View from Romania*. <https://www.conference-board.org/topics/geopolitics/war-in-ukraine-view-from-romania>.
- Skelsbaek, I. & Smith, D. (2001). *Gender, Peace and Conflict*. New Delhi.
- Sputnik (2023). *Romanya*. https://sputniknews.com.tr/geo_Romanya+geo_Ukrayna/.
- Sputnik (2023). *Rus Uzman Fransız Super Pumalar Sorunlu Olmalarına Rağmen Ukrayna'ya Verildi*. <https://sputniknews.com.tr/20230119/rus-uzman-fransiz-super-pumalar-sorunlu-olmalarina-ragmen-ukraynaya-verildi-1065935584.html>.
- Sputnik (2023). *Ukrayna*. https://sputniknews.com.tr/geo_Ukrayna/.
- Sputnik (2023). *Bulgaristan*. https://sputniknews.com.tr/geo_Bulgaristan+geo_Ukrayna/.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024). *Türkiye'nin Çok Taraflı Ulaştırma Politikası*. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-tarafli-ulasirma-politikasi.tr.mfa.
- T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği ve T.C. Filibe Başkonsolosluğu (2017). *Bulgaristan Enerji Sektörü*. <https://ticaret.gov.tr/data/656094bf13b8762630b82fa0/2017%20Bulgaristan%20Enerji%20Raporu.pdf>.
- World Atlas (2023). *Black Sea*. <https://www.worldatlas.com/seas/black-sea.html>.

NATO VE GENİŞ KARADENİZ HAVZASI: 2023

Dr. Sertaç Canalp KORKMAZ

Bağımsız Araştırmacı

GİRİŞ

Geniş Karadeniz Havzası, stratejik ve güvenlik çalışmaları açısından ele alındığında, Karadeniz'e kıyısı olan Türkiye, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkeleri içeren ve bu devletlerin ulusal sınırlarına dâhil kara ve deniz alanlarını kapsayan büyük bir coğrafi bölge olarak ön plana çıkar. Bölge Dinyeper, Dinyester, Tuna ve Don gibi büyük nehir sistemlerinin Karadeniz'e döküldüğü, bu nehirlerin taşıdığı sularla beslendiği bir hidro-stratejik alandır (Atland, 2021, s. 305-308). Bölgenin stratejik önemi, özellikle enerji güzergâhları, deniz güvenliği ve bölgesel güç dengeleri açısından dikkate değerdir (Dumitrescu, 2021, s. 2-5). Bölge, aynı zamanda uluslararası su yolları ve enerji nakil hatları için önemli bir geçiş noktasıdır. Bu durum, Karadeniz Havzası'nı hem bölgesel hem de küresel güvenlik politikaları açısından merkezi bir öneme sahip kılar (Novac & Rusu, 2022, s. 83-85). Bu hususiyetleri nedeniyle Karadeniz, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Rusya arasında askeri ve güvenlik meselelerinde kritik bir alan olarak kabul edilmektedir.

Bölgeye ilişkin son 100 yılda öne çıkan en önemli rekabet NATO ve Rusya arasında gerçekleşmektedir. Bu kapsamda, NATO-Rusya Daimî Ortaklık Konseyi (Permanent Joint Council), 1997'de kurulmuş ve son toplantısını 2002'de Reykjavik'te gerçekleştirmiştir. Bu tarihten sonra, NATO-Rusya Konseyi (NRC) adı altında yeni bir yapı oluşturulmuştur. Ancak, 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi üzerine NATO, Rusya ile tüm pratik iş birliğini askıya almıştır. Çek Cumhuriyeti'nde 2014 yılında meydana gelen ölümcül patlamalar ve 2018'de İngiltere'de Sergei Skripal ve kızının zehirlenmesi olayıyla bağlantılı Rus ajanlarının faaliyetleriyle ilgili bilgilerin 2021'de ortaya çıkmasının ardından NATO'nun sekiz Rus yetkilisini ittifakın Brüksel merkezinden sınır dışı edilmesi, diplomatik gerilimlere yol açmıştır. Yaşanan olay sonucunda 2021'de Rusya tepki olarak, NATO nezdindeki misyonunu askıya alarak Moskova'daki NATO ofisini kapatmıştır. 2022'deki

KAYNAKÇA

- Arbatova, N., Perkovich, G. & van Hooft, P. (2024). *The Future of Nuclear Arms Control and the Impact of the Russia-Ukraine War*. Cambridge: American Academy of Arts & Sciences.
- Asmus, R. D. (2002). *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*. New York: Columbia University Press.
- Cornell, S. E. & Starr, S. F. (2015). *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*. M.E. Sharpe.: New York.
- Defence, R.-M. o. (2023, Şubat 07). *DVDay at Exercise "EAGLE ROYAL 23"*, in *Capu Midia Firing Range*. Romania-Ministry of National Defence: https://english.mapn.ro/cpresa/5874_DVDay-at-Exercise-EAGLE-ROYAL-23,-in-Capu-Midia-Firing-Range adresinden alındı.
- Flanagan, S. J. ve diğerleri. (2020). *Russia, NATO, and the Black Sea Security*. RAND.
- Giles, K. & Mathieu, B. (2019). Russia's ,A2/AD' Capabilities: Real and Imagined. *Parameters*, s. 22-36.
- Gressel, G. (2019). *After Crimea: Does NATO have the means to defend Europe?* https://ecfr.eu/article/commentary_after_crimea_does_nato_have_the_means_to_defend_europe/ adresinden alındı.
- Horrell, S. (2016). *A NATO Strategy for Security in the Black Sea Region*. Atlantic Council.
- Independent, T. K. (2023, Mayıs 6). *Anakonda-23 NATO military exercises begin in Poland*. Kyiv Independent: <https://kyivindependent.com/nato-anakonda-23-military-drill-unrolls-in-poland/> adresinden alındı.
- Jazeera, A. (2022, Haziran 30). *Russia-Ukraine war: The struggle for Snake Island*. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2022/6/30/russia-ukraine-war-the-struggle-for-snake-island> adresinden alındı.
- Jones, J. L. ve diğerleri. (2023, Aralık). A Security Strategy For the Black Sea. *Atlantic Council - Scowcroft Center for Strategy and Security*, 8-20.
- Kramer, F. D. (2023). *NATO deterrence and defense: Military priorities for the Vilnius Summit*. Atlantic Council.
- Masters, J. (2018, Ekim 23). *NATO's Trident Juncture Exercises: What to Know*. CFR: <https://www.cfr.org/in-brief/natos-trident-juncture-exercises-what-know> adresinden alındı.
- NATO. (2023, Mayıs 11). *Director Shape Partnerships Visits Exercise Aurora 23 in Sweden*. NATO: <https://shape.nato.int/partnerships/latest-news/2023/director-shape-partnerships-visits-exercise-aurora-23-in-sweden-> adresinden alındı.
- Navy, A. (2021). *Breeze 2021 Kicks off In the Black Sea*. <https://www.navy.mil/DesktopModules/ArticleCS/Print.aspx?PortalId=1&ModuleId=523&Article=2690650> adresinden alındı.
- Press, I. (2023, Aralık 16). *Ukrainian Strikes have changed Russian Naval Operations in the Black Sea*. Institute for the Study of War: <https://www.understandingwar.org/background/ukrainian-strikes-have-changed-russian-naval-operations-black-sea> adresinden alındı.
- Press, T. A. (2023, Mart 30). *NATO, US forces join Romania-led Black Sea military drills*. Military Times: <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2023/03/30/nato-us-forces-join-romania-led-black-sea-military-drills/> adresinden alındı.
- Ramsey, A. (2019, Mart). *Trident Juncture 2018: Lessons for the North Atlantic*. U.S. Naval Institute: <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2019/march/trident-juncture-2018-lessons-north-atlantic> adresinden alındı.
- Sakwa, R. (2015). *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. Londra: I.B. Tauris.
- Schroeder, W. (2017). *NATO at seventy: Filling NATO's critical defense-capability gaps*. Atlantic Council. https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/04/NATO_at_Seventy-Filling_NATOs_Critical_Defense-Capability_Gaps.pdf adresinden alındı.

- South caucasus and a 'New Great Game': the communication of competition in securitised international relations. (2020). *Journal of Contemporary European Studies*, 282-294.
- Tarociński, J. (2023, 12 28). Military exercises on NATO's north-eastern flank. Moving towards intensification and synchronisation. *OSW Commentary*, s. 1-7. https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/OSW_Commentary_563.pdf adresinden alındı.
- Toucas, B. (2017, Mart 6). *NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?* Center for Strategic & International Studies: <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation> adresinden alındı.
- Trenin, D. (2014). *The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry*. Moskova: Carnegie Moscow Center.
- (2023). *Troubled Waters - How Russia's War in Ukraine Changes Black Sea Security*. NATO-PA. <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-10/020%20DSCFC%2023%20E%20rev.1%20fin%20-%20BLACK%20SEA%20-%20LANCASTER%20REPORT.pdf> adresinden alındı.
- U.S. Army Europe and Africa*. (tarih yok). Europe Africa: <https://www.europeafrica.army.mil/DefenderEurope/> adresinden alındı.
- Ullman, H. (tarih yok). *NATO must seize the current strategic opportunity in the Black Sea*. Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukraine-alert/nato-must-seize-the-current-strategic-opportunity-in-the-black-sea/> adresinden alındı.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DOĞU POLİTİKASI: 2023

Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi Tuğba BEKTAŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB), kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği genişleme politikalarıyla hem coğrafi sınırlarını genişletmiş hem de ekonomik ve siyasi gücünü artırmıştır. AB, Avrupa değerlerini yaygınlaştırmayı ve bölgesel istikrarı sağlamayı hedefleyen genişleme politikalarını, 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısıyla birlikte yeni bir döneme taşımıştır. Bu saldırı, AB'nin genişleme politikalarını hızlandırmasına ve revize etmesine yol açmış; Ukrayna, Moldova ve Gürcistan'ın AB'ye katılım süreçlerini ön plana çıkarmıştır.

Bu bağlamda, çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: Rusya-Ukrayna Savaşı'nın AB'nin genişleme politikalarına, Ukrayna'ya yönelik yardımlarına, Belarus ile ilişkilerine ve Doğu Ortaklığı (DO) ülkelerindeki reform süreçlerine etkileri nelerdir?

Bu araştırma sorusu çerçevesinde, çalışmada öncelikle AB'nin genişleme politikalarının güncel durumu, özellikle Ukrayna, Moldova ve Gürcistan'ın AB'ye katılım süreçleri ele alınmıştır. Ardından, AB'nin Ukrayna'ya sağladığı çeşitli yardım paketleri incelenmiştir. Ayrıca, AB ile Belarus arasındaki ilişkilerde yaşanan gerginliğin nedenleri ve bu gerginliğin AB'nin DO^[1] politikasına olan etkisi de değerlendirilmiştir. Çalışma, DO Sivil Toplum Forumu tarafından hazırlanan 2023 DO Endeksi'ni kullanarak, bölge ülkelerinde gerçekleştirilen reformların ilerlemelerini ve bu reformların karşılaştığı zorlukları da analiz etmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, AB'nin genişleme politikalarının güncel duru-

[1] 2007 yılında Polonya ve İsveç Dışişleri Bakanlarının önerisiyle hayata geçirilen Doğu Ortaklığı (Eastern Partnership/EaP), Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Ukrayna ve Belarus'un AB standartlarına uyumlu reformlar gerçekleştirmesine destek olmayı amaçlamaktadır. Program, siyasi diyalog, ekonomik entegrasyon, enerji iş birlikleri ve vize serbestisi gibi somut araçlar sayesinde bu ülkelerin Avrupa değerlerine daha fazla yaklaşmasını ve demokratikleşme, iyi yönetim, hukukun üstünlüğü ile insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesini hedeflemektedir (Kırbaşoğlu & Hasançebi, 2023: 425; Özçelik & Zandaradze, 2020: 168).

KAYNAKÇA

- Aday, N. (2015). 4046 Sayılı “Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanunu” nun 20 A Maddesinin Türk Ticaret Kanunu’nun İlgili Hükümleri Karşısında “Özel Kural” Sayılıp Sayılmayacağı Sorunu. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (6), 1-12.
- Anadolu Ajansı (2024a). *Avrupa Birliği ülkeleri Ukrayna’ya savaş için 143,2 milyar avro aktardı*. 05 04 2024 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-birligi-ulkeleri-ukrayna-ya-savas-icin-143-2-milyar-avro-aktardi/3170284> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı (2024b). *AB, bütçesinden Ukrayna’ya ek 50 milyar avroluk destek paketi üzerinde uzlaştı*. 05 04 2024 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ab-butcesinden-ukraynaya-ek-50-milyar-avroluk-des-tek-paketi-uzerinde-uzlasti/3124885> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı (2024c). *AB, Ukrayna için oluşturduğu yeni fondan 4,5 milyar avroluk ilk ödemeyi yaptığını duyurdu*. 20 03 2024 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-ukrayna-icin-olusturdugu-yeni-fon-dan-4-5-milyar-avroluk-ilk-odemeyi-yaptigini-duyurdu/3169645> adresinden alındı.
- BBC News. (2021). *Belarus plane: What we know and what we don't*. 05 04 2024 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-europe-57239521> adresinden alındı.
- Eastern Partnership Civil Society Forum. (2023). *EaP CSF Steering Committee Statement Calls on the European Council to Follow Through on the European Commission’s Recommendations to Open Negotiations with Ukraine and Moldova and to Grant EU Candidate Status to Georgia*. 05 04 2024 tarihinde The Official Website Eastern Partnership Civil Society Forum: <https://eap-csf.eu/project/eap-csf-steering-committee-statement-calls-on-the-european-council-to-follow-through-on-the-european-commissions-recommendations-to-open-negotiations-with-ukraine-and-moldova-and-to-grant-eu/> adresinden alındı.
- Eastern Partnership Civil Society Forum (2024). *The Eastern Partnership Index 2023: Charting Performance in the Eastern Partnership: Democracy and Good Governance, Policy Convergence and Sustainable Development*. 23 04, 2024 tarihinde The Official Website Eastern Partnership Civil Society Forum: <https://eap-csf.eu/2023-eap-index/> adresinden alındı.
- EU Neighbours (2024). *Belarus: EU Prolongs Restrictive Measures for Another Year*. 23 04, 2024 tarihinde EU NEIGHBOURS: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/belarus-eu-prolongs-restrictive-measures-for-another-year/> adresinden alındı.
- European Commission (2023a). *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR), Strategy and Reports*. 04 04, 2024 tarihinde The Official Website of European Commission: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/2023-communication-eu-enlargement-policy_en adresinden alındı.
- European Commission (2023b). *Commissioner Várhelyi Presented the 2023 Enlargement Report during the European Parliament Debate on Commission Statement- EU Enlargement Policy 2023*. 04 04, 2024 tarihinde The Official Website of European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_23_5655 adresinden alındı.
- European Commission (2024). *Factsheet: EU Solidarity with Ukraine, 12 04, 2024 tarihinde The Official Website of European Commission*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/FS_22_3862 adresinden alındı.
- European Council (2024a). *EU relations with Belarus, 20 04, 2024 tarihinde The Official Website of the Council of the EU and the European Council*. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/belarus/> adresinden alındı.

- European Council (2024b). *EU Sanctions against Belarus*. 19 04, 2024 tarihinde The Official Website of the Council of the EU and the European Council: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/why-sanctions/sanctions-against-belarus/> adresinden alındı.
- European Union (2023a). *Official Journal of the European Union*. 22 04, 2024 tarihinde The Official Website of European Union: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.LI.2023.196.01.0003.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2023%3A196%3ATOC#ntr4-L_2023196EN.01000301-E0004 adresinden alındı.
- European Union (2023b). *Official Journal of the European Union*. 22 04, 2024 tarihinde The Official Website of European Union: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.LI.2023.195.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2023%3A195%3ATOC#document1> adresinden alındı.
- European Union (2024a). *Glossary of Summaries, 18 04, 2024 tarihinde The Official Website of European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/eurojust.html> adresinden alındı.
- European Union (2024b). *Glossary of Summaries, 18 04, 2024 tarihinde The Official Website of European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/europol-european-union-agency-for-law-enforcement-cooperation.html> adresinden alındı.
- Kırbaşoğlu, F. (2022). *2021 Yılı Geride Bırakırken Avrupa Birliği'nin Geniş Karadeniz Havzası Stratejileri*. Ö. Tüfekçi & F. Kırbaşoğlu (Ed.) içinde, Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler (455-489). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları
- Kırbaşoğlu F. & Hasançebi M. (2023). *Avrupa Birliği'nin Doğu Ortaklığı Politikası: 2022 Gelişmeleri Işığında Bir Değerlendirme*. Ö. Tüfekçi & F. Kırbaşoğlu (Ed.) içinde, Karadeniz: 2022 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler (422-443). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Özçelik, A. O. & Zandaradze, S. (2020). Avrupa Birliği DO Projesinin Gürcistan'a Etkisi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 167-193.
- Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs. (2024). *Enlargement of the European Union*. 18 04, 2024 tarihinde Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs: https://www.ab.gov.tr/109_en.html adresinden alındı.

JAPON DEVLETİNİN KARADENİZ ALGISI VE SON DÖNEMDEKİ KARADENİZ POLİTİKALARI

Arş. Gör. Alperen TÜRKMEN
Karadeniz Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrası küreselleşen dünyanın en nüfuzlu aktörlerinden biri, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Asya-Pasifik'teki ittifakı Japonya'dır. II. Dünya Savaşı'nı ağır sonuçlarla kaybeden Japonya, iki savaş arası ve savaş sırasında özümsemiği saldırgan realist dış politika anlayışını terk etmiştir. Uluslararası ilişkilerde şiddet içermeyen araçları kullanan yeni dış politika, genel kanı ile Pasifizm olarak nitelendirilmiştir. Pasifist dış politika anlayışının en büyük temsilcisi olarak nitelendirilen Japonya; Soğuk Savaş'ın bitmesi ile Pasifist anlayışını koruyarak, uluslararası arenada proaktif bir rol almanın yollarını aramaktadır. Ortaya konulan bu amaç doğrultusunda politika araç seti kısıtlı olan Japonya, Anayasası'nın 9. maddesi sebebiyle pasifist sınırlar içinde hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple diğer ülkelerle uluslararası siyasi, stratejik ve ekonomik iş birlikleri ihya etmek, Tokyo hükümetlerinin birincil tercihi olmuştur.

Japon devletinin dış politikada benimsediği amaç ve başvurduğu araçlar eşliğinde, ortaya konulan bu çalışmanın hedefi belirlemektedir. Asli olarak ulaşılması hedeflenen; Japonya'nın dış politikasında, Karadeniz coğrafyasının ve bölge ülkelerinin değerini konumlandırmaktır. Bu hedef doğrultusunda Japon devletinin bölge ülkeleri ile olan ilişkileri amaç-sonuç bağlamında değerlendirilmektedir. Ayrıca Japonya'nın bölge ülkeleri ile ihya ettiği ilişkilerin hangi düzlemlerde yoğunlaştığı üstünde de durulmaktadır. Tokyo'nun güvenlik kaygılarının ve ekonomik ilişkilerin yakın geçmişten günümüze bölge özelinde değişimi, bu anlamda çalışmanın önemli çıktılarından biri olarak değerlendirilebilir.

Karadeniz bölgesinin Soğuk Savaş sonrası, karmaşık fakat uluslararası iş birliğine açık yapısı, Japonya'nın idealleri için uygun zemini hazırlamıştır. Eski Doğu Bloğu ülkeleri ile yakınlaşmak ve bu ülkelerde nüfuz alanı oluşturmak isteyen Japonya; Ukrayna, Gürcistan, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelere finansal veya teknik alanda resmi kalkınma

KAYNAKÇA

- Abe, T. (2004). *Japonya ve Türkiye: -Dün, Bugün, Yarın-*. Japonya Büyükelçiliği Ankara.
- Benham, F. (1954). The Colombo Plan. *Economica*, 21(82), 93–112. <https://doi.org/10.2307/2551661>.
- Embassy of Japan in Moldova (n.d.). *Foreign Policy News*. https://www.md.emb-japan.go.jp/itpr_en/index.html.
- Embassy of Japan in Ukraine (2015). *Japan's Assistance to Ukraine*. https://www.ua.emb-japan.go.jp/jpn/bi_ua/oda/150521_summary_en.pdf.
- Embassy of Japan in Ukraine (2015). *Implementation of the assistance programmes for the recovery of eastern Ukraine in cooperation with international organizations*. https://www.ua.emb-japan.go.jp/jpn/taishi/info/2015-report_19_en.html.
- GUAM (n.d). *GUAM and Japan*. <https://guam-organization.org/en/organization-for-democracy-and-economic-development-guam-and-japan/>.
- Hosoya, Y. (2011). The Rise and Fall of Japan's Grand Strategy The "Arc of Freedom and Prosperity" and the Future Asian Order. *Asia Pacific Review*, 18(1), 13-24.
- International Monetary Fund Research Department (1963). Appraisal of Japan's Plan to Double Income. *IMF Staff Papers*, 10(1), 150-185.
- Japanese Bank of International Cooperation (n.d.) *About JBIC*. <https://www.jbic.go.jp/en/about/index.html>.
- Japanese Business Alliance for Smart Energy Worlwide (30 Ekim 2023). *Turkey and the Black Sea Region Working Group Dispatch of Water and Wastewater Energy Conservation Mission to Turkey*. <https://www.jase-we.org/mission20231030-2/>.
- Japanese International Cooperation Agency (n.d). *Improvement of livelihood for small-scale farmers in eastern Black Sea*. <https://www.jica.go.jp/Resource/project/english/turkey/0604279/01/index.html>.
- Japanese International Cooperation Agency (03.05.2024) *JICA assisted the formulation of Kahramanmaraş's comprehensive reconstruction plan "Build Back Better Plan" in response to the devastated Turkey-Syria earthquakes in February 2023*. https://www.jica.go.jp/english/overseas/turkey/information/topics/2023/1532236_16901.html.
- Japanese International Cooperation Agency (n.d.). *Georgia*. <https://www.jica.go.jp/english/overseas/georgia/index.html>.
- Japanese International Cooperation Agency (n.d.). *Maps of JICA's Major Projects in Georgia*. <https://www.jica.go.jp/Resource/georgia/english/c8h0vm0000bs1uv6-att/distribution.pdf>.
- Jiji Press (25.02.2024). Japan to Proceed with "Indirect Military Aid" to Ukraine. *The Japan News*. <https://japannews.yomiuri.co.jp/politics/defense-security/20240225-170945/>.
- Kandilarov E. G. (2013). *Bulgaria and Japan: From the Cold War to the Twenty-first Century*. Sylff Association. https://www.sylff.org/news_voices/11996/.
- Kolayihracat.gov.tr. (n.d.). *Japonya*. <https://www.kolayihracat.gov.tr/ulkeler/japonya#:~:text=Türkiye%2C%202021%20yılında%20Japonya%20büyük%20ticari%20ortayı%20konumundadır>.
- Lepic, B. (27.03.2024). *Gazprom takes over former Shell Sakhalin-2 stake for \$1bn*. Splash247. <https://splash247.com/gazprom-takes-over-former-shellsakhalin-2-stake-for-1bn/#:~:text=Before%20this%20acquisition%2C%20Gazprom%20owned,3%25%20of%20global%20LNG%20demand>.
- MOFA of Japan (2022) *Diplomatic Bluebook 2022*. MOFA of Japan.
- MOFA of Japan (2023). *Diplomatic Bluebook 2023*. MOFA of Japan.
- MOFA of Japan (18.07.2023). *Termination of the "Black Sea Grain Initiative", a four-party agreement (UN, Türkiye, Ukraine and Russia) on grain exports from Ukraine through the Black Sea (Statement by Foreign Minister HAYASHI*

- Yoshimasa). https://www.mofa.go.jp/press/release/press5e_000023.html. MOFA of Japan (8 Nisan 2021). *Economic Diplomacy*. <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/index.html>.
- MOFA of Japan (n.d.). *History of ODA*. https://www.mofa.go.jp/policy/oda/page22_001434.html.
- MOFA of Japan (12.01.2024) *Japan-Bulgaria Relations (Basic Data)*. <https://www.mofa.go.jp/region/europe/bulgaria/data.html>.
- MOFA of Japan (22.01.2019). *Japan-Romania Relations (Overview)*. 22.01.2019. <https://www.mofa.go.jp/region/europe/romania/data.html>.
- MOFA of Japan (29.01.2024). *Japan-Türkiye Relations*. https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/turkey/data.html#:~:text=Diplomatic%20relations%20between%20Türkiye%20and,Lausanne%2C%20which%20entered%20into%20force.
- Nakano, Y. (22.02.2024). Japan's Leadership Role on Ukraine. *CSIS*. <https://www.csis.org/analysis/japans-leadership-role-ukraine>.
- Nohara, Y. (29.02.2024). Japan Adds Sanctions Against Russia in Line with G-7 Allies. *BNN Bloomberg*. <https://www.bnnbloomberg.ca/japan-adds-sanctions-against-russia-in-line-with-g-7-allies-1.2041321>.
- Offshore Technology (02.10.2022) *Japan to retain 30% stake in Russia's Sakhalin-1 project operator*. <https://www.offshore-technology.com/news/japan-retain-sakhalin-1/?cf-view&cf-closed>.
- Pajon, C. (2017). *Japan-Russia: The Limits of Strategic Approachment*. Russie. Nei.Visions. (No.104).
- Pugliese, G. (2022). Japan Responds to Russia's War: Strong Solidarity with Ukraine with an Eye on China. *IAI Commentaries* 22.
- Prime Minister's Office of Japan (07.03.2024). *Japan-Romania Summit Meeting (Summary)*. https://japan.kantei.go.jp/101_kishida/diplomatic/202303/_00001_.html.
- Prime Minister of Japan and His Cabinet (n.d). *The Constitution of Japan*. https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html#:~:text=Article%209.&text=In%20order%20to%20accomplish%20the,state%20will%20not%20be%20recognized.
- Radio Moldova (08.03.2023). *Romania and Japan will cooperate in providing assistance to Ukraine and the Republic of Moldova*. <https://radiomoldova.md/p/7648/romania-and-japan-will-cooperate-in-providing-assistance-to-ukraine-and-the-republic-of-moldova>.
- Reuters (01.10.2022). *Japan gov't decides to retain stake in new Sakhalin-1 operator*. <https://www.reuters.com/business/energy/japan-govt-says-it-asked-firms-apply-stake-new-sakhalin-1-operator-2022-11-01/>.
- Sinha, R. P. (1974). Japan and the Oil Crisis. *The World Today*, 30(8), 335-344. <http://www.jstor.org/stable/40395212>.
- Udovik, V. (2020). The Ukraine-Japan Security Dialogue as an Important Contribution to International Peace and Security. *JOURNAL OF INTER-REGIONAL STUDIES: REGIONAL AND GLOBAL PERSPECTIVES*, 3, 26-32.
- The Embassy of the Russian Federation in Japan (n.d.). *ECONOMIC RELATIONS BETWEEN RUSSIA AND JAPAN*. https://oldtokyo.mid.ru/web/tokyo-en/economic-relations-between-russia-and-japan?TSPD_101_R0=08765fb817a-b20008c3cf5c2e1d9c6c276b3b84035f6e09dcf18f2222b47d6efd8dc8d635beefc9e08f2d6cbfb143000edae690a1de9284246f93156eaeadae2d62c-4d79f82f90c2daae6567d3f4ec3d0e240d1131750cbb925d4e5a52c0ae6.
- The Government of Japan (19.09.2023). *Japan Stands with Ukraine*.
- Yıldız, G. (07.09.2023). *Japon firmaları Türkiye'de "ayak izlerini" artırıyor*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/japon-firmalari-turkiyede-ayak-izlerini-artiriyor/2985595#>.